

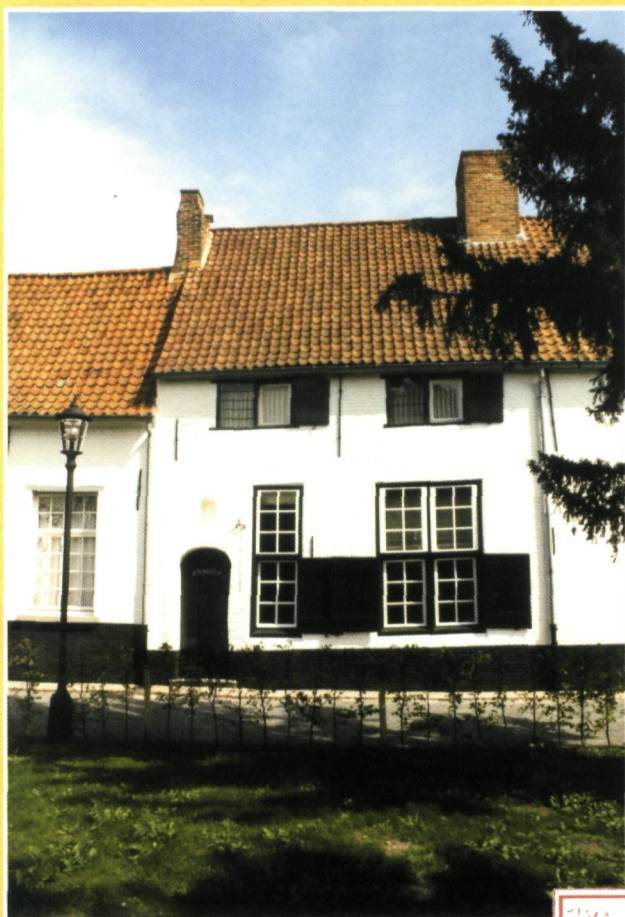

Verbod van roken
in de wachruimte
van de afdeling
gynaecologie

Kalk voor de restauratie, renovatie en decoratie van ons patrimonium!

CORIDECOR

- CORICAL: een minerale verf op basis van vette luchthardende kalk, marmerpoeder en natuurlijke kleurstoffen
- Marmerafwerkingen MARMOLUX, CORISTIL, DECORLUX, VENESTUK

HD SYSTEM GRUPPO TASSULLO spa

UNILIT

- Bindmiddelen op basis van natuurlijke hydraulische kalk om te metselen, voegen en pleisteren
- Kant en klare mortels op basis van natuurlijke hydraulische kalk

- Hecht-, grond- en afwerkmortels
- Saneringsmortels tegen optrekkend vocht & vochtige muren
- Thermische & akoestische isolatiemortels
- Injectiemortels voor stabilisatie en statische verankering

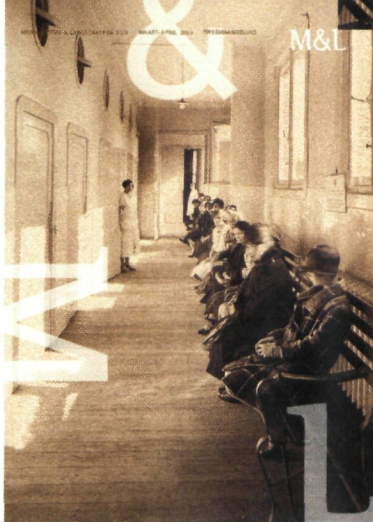
Miniere
di
San
Remedio

Arte
Constructo

Chris VOET
Tel.: 052 46 02 43
Fax : 052 46 35 77
GSM : 0475 26 72 89
E-mail : chris.voet@compaqnet.be

Maud BONNEVIE
Tel./Fax : 081 58 35 99
GSM : 0475 26 73 25
E-mail : berfon@tiscalinet.be

Arte Constructo bvba
Molenberglei 18
B-2627 Schelle
Tel.: 00 32 3 880 73 73
Fax : 00 32 3 880 73 70
E-mail : info@arteconstructo.be
Web : www.arteconstructo.be

Cover: 'Licht en lucht', wachtgang op de eerste verdieping (ca. 1923).
(Foto uit 'Hommage au docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

Abonnements-voorwaarden 2003

België: 32 € (ook losse nummers verkrijgbaar voor 6 €).
CJP'ers betalen: 27 €
Buitenland: 49,50 €

Uw abonnement gaat automatisch in na overschrijving op rek. nr.091-2206040-95 van Monumenten & Landschappen, Phoenix-gebouw, Albert II-laan 19 (bus 3), 1210 Brussel met vermelding "M&L-jaarabonnement 2003". U ontvangt dan alle nummers van het lopende jaar.
E-mail: DianeP.torbeys@lin.vlaanderen.be

Zonder schriftelijke opzegging vóór het einde van elk kalenderjaar, wordt een abonnement automatisch verlengd voor de volgende jaargang. Tussentijds kunnen geen abonnementen worden geannuleerd.

Redactie

Monumenten en Landschappen,
Phoenix-gebouw
Albert II-laan 19 (bus 3)
1210 BRUSSEL
Tel. 02-553 16 13 - Fax 02-553 16 12
E-mail: Luc.Tack@lin.vlaanderen.be
Coördinatie: Luc Tack
Redactiesecretaris: Veerle De Houwer
E-mail: veerle.dehouwer@lin.vlaanderen.be
Fotografie: Oswald Pauwels
Vormgeving en productie: Luc Tack
Zetwerk en secretariaat: Diane Torbeys

Internet

Website Monumenten en Landschappen:
www.monument.vlaanderen.be

Redactiecomité

Ere-Voorzitter: E. Goedleven.
Leden: A. Bergmans, J. Braeken, M. Buyle, M. Celis,
M. De Borgher, V. De Houwer, J. De Schepper,
M. Fierlafijn, J. Gyselinck, E. Hofkens, M. Michiels,
G. Plomteux, L. Tack, S. Van Aerschot,
Hedwig Van den Bossche, Herman Van den Bossche,
P. Van den Bremt, Ch. Vanthillo, L. Wylleman.

Advertentiewerving

J. Casier
Maalsesteweg 73, 8310 Sint-Kruis
Tel.: 050-36 25 89 - Fax: 050-37 33 64
E-mail: casier.jan@tiscali.be
www.jancasier.be

Druk

Die Keure
Oude Gentweg 108, 8000 Brugge
Tel.: 050-47 12 72 - Fax: 050-34 37 68

Verantwoordelijke uitgever

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Leefmilieu en Infrastructuur
Administratie Ruimtelijke Ordening, Huisvesting en
Monumenten en Landschappen
Luc Tack
Afdeling Monumenten en Landschappen,
Phoenix-gebouw
Albert II-laan 19 (bus 3)
1210 BRUSSEL
Tel.: 02-553 16 13 - Fax: 02-553 16 12
E-mail: Luc.Tack@lin.vlaanderen.be

De verantwoordelijkheid voor de gepubliceerde artikels berust uitsluitend bij de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

Inhoud

6 De naoorlogse jaren van de Prijs Van de Ven (1950-1968): de zoektocht naar een architectuur voor de "moderne tijd"

Hans Foncke en Leen Meganck

36 Renovatie en herbestemming van drie historische panden aan de Blindestraat tot Hogeschool Antwerpen

Mimi Debruyne - Madeleine Manderyck

63 Summary

Uw patrimonium...

...onze zorg

Reeds meer dan 20 jaar restaureren, renoveren en beschermen wij gebouwen en waardevolle monumenten.

Reiniging, restauratie en renovatie van gevels
Restauratie en conservatie van steen
Traditionele zuivere kalkpleisters en kaleilagen
Mineraalverven en silicaatpleisters
Cement- en kunststofgebonden gevelpleisters
Warmte-isolerende pleistersystemen
Betonherstelling en -bescherming
Duivenwering
Houtworm- en zwambestrijding
Polymeerchemische houtrestauratie en -versteviging
Brandremming op hout, beton en metaal
Injectiewerken
Vochtwerking en waterdichting
Renovatie- en verbouwingswerken

Referenties op aanvraag

Onze vaklui worden begeleid door gespecialiseerde ingenieurs en kunsthistorici

Solar nv

Tel.: 03-766.11.66 - Fax: 03-777.35.09

Kleine Breedstraat 33 - B-9100 SINT NIKLAAS
Erkend aannemer cat. D kl.1, o. cat. D1 kl.3, D21 kl.3, D24 kl.4.

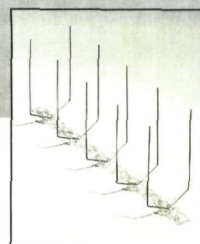
Evenwicht tussen wetenschap en vakmanschap

Wij hebben allemaal bescherming nodig, maar niet allemaal dezelfde!

Duivenmest is door zijn agressieve chemische bestanddelen één van de belangrijkste oorzaken van onomkeerbare beschadigingen aan gebouwen en monumenten.

Maar er is meer!
De duif, maar vooral de duivenmest, brengt naast het cultuurpatrimonium ook onze gezondheid in gevaar door overbrenging van ziekten zoals ornithose, salmonella, psittacosis, e.a.,...

Nu is er echter BIRDEX (een gamma diervriendelijke afschrikkingmiddelen dat de duiven voorgoed weg houdt van monumenten en gebouwen. Wilt u er meer over weten, neem dan vrijblijvend contact met ons op.

P.E.C. International n.v.

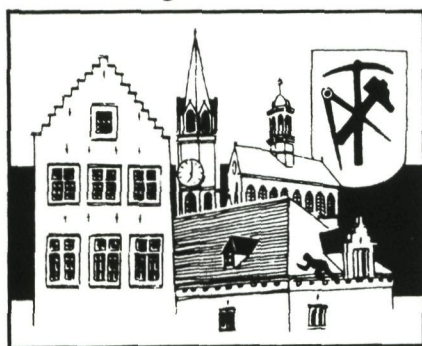
Kleine Breedstraat 37, B-9100 St.-Niklaas
Tel.: 03-776 84 39 - Fax: 03-777 35 09

BIRDEX®

Birde® is a registered trademark of P.E.C. International

MOREELS NV

Specialiteit restauratie
historische gebouwen & kerken

Natuur & kunstleien - pannen & asfalt

Restauratie van glasramen
van kerken en partikulieren

Eigen ontwerpen

43 Jerusalemstraat
9420 ERPE-MERE

Tel. 053-84 83 70 • Fax 053-83 33 65
E-mail: moreels.nv@belgacom.net

Dakwerken G. BOSCH
b.v.b.a.

Dak-, Zink- & Roofingwerken
Specialiteit:
Restauratie van oude daken

Aartrijkestraat 109 8820 Torhout
Tel. 050-21 10 85 - Fax 050-22 06 17

E-mail: info@bvbabosch.com
geert.bosch@skynet.be

Reg. nr. 051511

p.Nijs
Restauratie

E3-Laan 49 - 9800 Deinze - Tel 09/386 07 63
p.nijs@cobonet.be

Specialiteit: Beschermd monumenten

BREBUILD N.V.
ALGEMEEN BOUWBEDRIJF

BUILDING NAFTA
SCHELDELAAN 470
2040 ANTWERPEN

TEL: 03 / 569.03.00
FAX: 03 / 569.05.05

- Renovatiewerken
- Nieuwbouw
- Industriële werken
- Waterbouwkundige werken

Werf : Brandweer Viséstraat - Antwerpen

vdh VAN DE HEYNING
industrie-, utiliteit- en appartementsbouw

trw TURNHOUTSE METAALWERKEN N.V.
Konstruktiebedrijf voor stalen ramen en deuren
Metalen deuroplijstingen

tswb TURNHOUTSE SCHRIJN- EN BOUWWERKEN NV
houten schrijnwerk en parket

"Synergie": beeld geschonken aan stad Turnhout ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan. (Grate markt, Turnhout)

Visbeekstraat 26, B-2300 Turnhout
Tel. +32 (0)14 44 35 50, Fax +32 (0)14 42 94 52, e-mail: info@vandeheyning.be

de producent van kaarten, databanken en luchtfoto's voor ruimtelijke ordening en stadsrenovatie.

NGI NATIONAAL GEOGRAFISCH INSTITUUT
INSTITUT GEOGRAPHIQUE NATIONAL

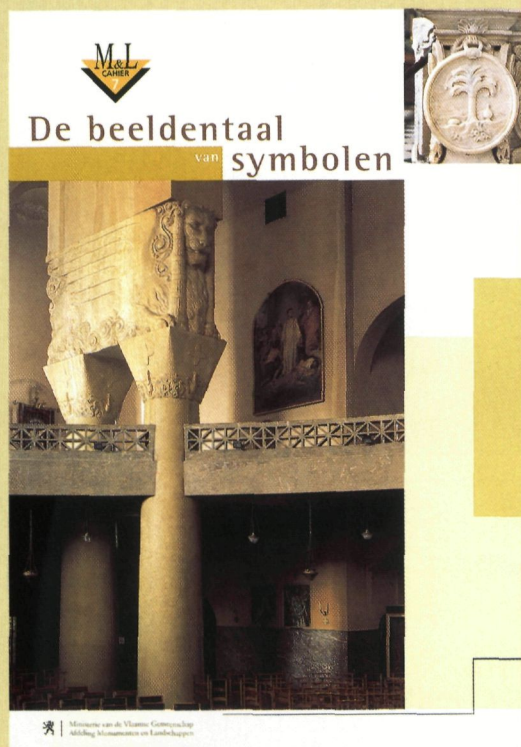
Abdij ter Kameren 13 - B-1000 BRUSSEL - tel (02)629 82 82 - fax (02)629 82 83 - www.ngi.be
Abbaye de la Cambre 13 - B-1000 BRUXELLES - tél (02)629 82 82 - fax (02)629 82 83 - www.ngi.be

ALPHA VOCHTTECHNIEK

VEELZIJDIG EN AL MEER DAN 23 JAAR ERVARING

- Injectiewerken
 - constructief
 - waterdichtend
- Waterdicht maken van kelders
- Injecteren tegen opstijgend vocht
- Hygrothermische kelderisolatie
- Bestrijden van vochtoverlast in kruipruimten
- Hydrofoberen en verharderen van natuur- en baksteen
- Betonreparatiesystemen
- Renovatie- en restauratiepleisters
- Kunststof-vloersystemen

ALPHA VOCHTTECHNIEK B.V.B.A.
Riyadhstraat 1 - 2321 Meer
Tel. 03/315.11.13 - Fax 03/315.11.15
www.alphavochttechniek.com - email: info@alphavochttechniek.com

BESTELADRES

Afdeling Monumenten en Landschappen
Pers & Voorlichting
Koning Albert II-laan 19-1000 Brussel
Tel. 02/553 16 14 – Fax 02/552 16 12
Rekeningnummer: 091-2206040-95

TECHNISCHE GEGEVENS

FORMAAT

21 X 29,7 CM

AANTAL PAGINA'S

256

KLEURENILLUSTRATIES

520

PAPIER

KUNSTDruk
GALERIE ART SILK
135 G/M²

AFWERKING

GARENGENAAID
GEBROECHEERD

PRIJS

45 euro

AUTEURS

MARJAN BUYLE,
MARCEL CELIS,
JAN KLINCKAERT,
CHRISTINE VANTHILLO,
LINDA WYLLEMAN e.a.

FOTOGRAFIE

OSWALD PAUWELS

CONCEPT EN VORMGEVING

LUC TACK

TAAL

van symbolen

*D*e taal van symbolen is ongemeen boeiend en rijk. Symbolische voorstellingen zijn afbeeldingen met een diepere betekenis: concrete voorstellingen van abstracte, moeilijk grijpbare begrippen. Monumenten bezoeken wordt veel interessanter als we deze ietwat verloren 'talen' opnieuw of beter leren verstaan. En de zorg om monumenten en kunstwerken is al helemaal niet denkbaar zonder de betekenis van de talrijke tekens, objecten, afbeeldingen niet te begrijpen. Deze spirituele dimensie in de zeer ruime zin van het woord maakt integrerend deel uit van de specifieke eigenheid en van de betekeniswaarde van het monument.

In de reeks verschenen

- Glas in lood € 24,67
- Middeleeuwse muurschilderingen in Vlaanderen € 29,75
- De Belgische Art Nouveau en Art Deco wandtegels 1880-1940 € 33,47
- Vlaamse en Brabantse Retabels in Belgische monumenten € 37,18
- De Landschapsatlas, baken voor een verruimd...” € 37,18
- Historische tuinen en parken van Vlaanderen € 37,50

Hans Foncke & Leen Meganck

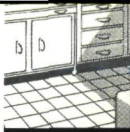
DE NAOORLOGSE JAREN VAN DE PRIJS VAN DE VEN (1950-1968): DE ZOEKTOCHT NAAR EEN ARCHITECTUUR VOOR DE “MODERNE TIJD”⁽¹⁾

►
Woning Reypens-
Baines door Georges
Baines, Prijs Van de
Ven 1968
(foto D. Pauwels)

De Prijs Van de Ven is van 1928 tot 1968 dé Belgische architectuurwedstrijd voor modern georiënteerde architectuur. Enkel uitgevoerde ontwerpen, daterend van het voorafgaande jaar, komen in aanmerking voor de wedstrijd. Tot de hervorming van de statuten in 1966 blijven uitgesproken commerciële, industriële of monumentale gebouwen uitgesloten van deelname. De organisatoren van de wedstrijd gaan niet actief op zoek

naar kandidaten. De architecten moeten zélf hun projecten voorstellen door het inzenden van een aantal panelen met daarop foto's en tekeningen. De Prijs velt dus zeker geen oordeel over de totaliteit van de Belgische architectuurproductie. Niettemin is de Prijs Van de Ven elk jaar weer een 'evenement' in de progressief ingestelde architectuurmiddens en vormt het oordeel van de jury het onderwerp van levendige discussies.

EMILE JEAN VAN DE VEN

De stichter van de Prijs, Emile Jean Van de Ven (1898-1962), is een welstellend ondernemer uit de bouwsector, die naam en fortuin maakt met de introductie van gestandaardiseerde bouwonderdelen, voornamelijk in hout (2). Zijn naam is onlosmakelijk verbonden met de introductie op de Belgische markt in 1920 van de gestandaardiseerde deur uit kunstmatig gedroogd hout (o.a. de WOCO-deur) en van de uit modules opgebouwde CUBEX-keuken naar ontwerp van Louis-Herman De Koninck (1930). Verder verdeelt de firma Van de Ven ook BRUCE-parket, MAFTEX-isolatiepanelen en behangpapier van SALUBRA en TEKKO (3).

▼ Reclame uit 1953 voor de producten van de firma Van de Ven: de CUBEX-keuken en de huishoudtoestellen NORGE

(Architecture 53, 7, s.p. – Collectie Universiteit Gent, Vakgroep Kunstwetenschappen)

La CLÉ Du CONFORT MÉNAGER

CUBEX NORGE

Ets E.J. VAN DE VEN

BRUXELLES : Rue de l'Écouyer, 46 - Téléphone : 17.82.20 (3 L.)
 A W E R S : Longue rue de l'Hôpital - Téléphone : 228.54 (2 L.)

DISTRIBUTEURS DANS TOUT LE PAYS

Door zijn contacten met het bouwvak ondervindt Van de Ven dat de architectuur – veel meer dan de andere kunsten – te kampen heeft met een hardnekkige weerstand tegen modernisering. Dit is volgens hem doorgaans te wijten aan de inmenging van conservatief ingestelde opdrachtgevers: “*Nous nous adressons alors à l'architecte avec des idées arrêtées et des formules désuètes. Nous lui imposons notre conception de l'architecture et de la construction. Nous voulons faire de l'artiste un vulgaire encadreur.*” (4) Van de Ven ergert zich aan wat hij ‘de traagheid van de vooruitgang’ noemt. Zijn producten – alhoewel uiteindelijk een commercieel succes – moeten bij heel wat opdrachtgevers en architecten weerstand tegen standaardisatie en prefabricatie overwinnen. Hij is doordrongen van een modernistisch geloof in de vooruitgang en ziet de Prijs Van de Ven als een middel om die vooruitgang te verbreden en te versnellen (5). Naast een ‘volksopvoedend’ initiatief is de Prijs ook een zeer geslaagde reclamecampagne waarmee hij de naam en de producten van de firma Van de Ven jaarlijks opnieuw onder de aandacht brengt van hun doelpubliek: de architecten en kandidaat-bouwers, vooral dan in het segment van de woonarchitectuur.

Dat woningbouw een groot aandeel van de ingezonden en geprimeerde werken uitmaakt, is binnen de visie van Van de Ven volledig te verantwoorden (6). Volgens Van de Ven heeft het geen zin te bouwen voor de eeuwigheid. Een woning mag maar twee generaties meegaan om dan vervangen te worden door de verbeterde, efficiëntere, hygiënischer versie. “*L'usage d'une maison ne devrait pas dépasser deux générations. En moins d'un demi-siècle, une habitation est démodée et ses installations usées. Il serait logique de la remplacer par une construction adaptée aux besoins nouveaux. (...) Ce n'est plus la maison-capital qui nous intéresse, c'est la maison-outil à vivre, même si nous n'admettons pas la conception mécanicienne de la machine à habiter, chère à Le Corbusier, même si nous voulons conserver à nos logis une certaine fantaisie, une certaine liberté.*” (7)

Het ontwikkelen van nieuwe woonvormen, de zoektocht naar de gepaste vormelijke uitdrukking van dit “nieuwe wonen” en het ontwikkelen van de technische middelen voor de verwezenlijking van deze woningen vormen samen de kern van de doelstelling van de Prijs Van de Ven. “*ARTIKEL 3. – Het doel van de Prijs ligt in de erkenning van de verdiensten der werken, opgericht in de loop van het vorige jaar en welke onderworpen werden aan de waardering van de jury en die door laatstgenoemde zullen*

worden geoordeeld als de meest kenschetsende van de moderne geest en opvatting en die het best beantwoorden aan de eisen van de tijd en verdienen tot voorbeeld te worden gesteld ten einde de beginselen van de vooruitgang, de evolutie en de vereniging van kunst en techniek te verspreiden.” (8)

Hierin valt verder de nadruk op de “moderne geest” en de “eisen van de tijd” op. Het vatten van de tijdsgeest is een eis die wel door meer modernisten aan de nieuwe architectuur wordt gesteld. Wat dat “eigentijds-zijn” wel mag betekenen definieert Van de Ven in 1951 als: *“Tout simplement, collaborer à transformer le plus vite possible Aujourd’hui en ce que Demain sera.” (9)*

DE JURY EN HET VERLOOP VAN DE WEDSTRIJD

De naoorlogse statuten, zoals gepubliceerd in 1949 (10), bepalen dat de jury is samengesteld uit vertegenwoordigers van architectenverenigingen aangesloten bij de Koninklijke Federatie der Architectenverenigingen van België (Fédération Royale des Sociétés d’Architectes de Belgique, F.A.B. (11)). Elk jaar schrijft het secretariaat van de Prijs de F.A.B. aan met de vraag welke van de aangesloten

verenigingen dat jaar gevraagd zullen worden een vertegenwoordiger naar de jury te zenden. Binnen de F.A.B. – dat meer aangesloten verenigingen telt dan er juryleden zijn – wordt een beurtrol gehanteerd om te bepalen welke verenigingen dat jaar aan de beurt zijn. Daarbij wordt rekening gehouden met de taalpariteit. De aangeduide verenigingen stellen dan een architect voor, normaal gezien een lid van de vereniging. Die wordt dan weer door het secretariaat van de Prijs uitgenodigd. Dit maakt dat de jury elk jaar weer heel anders is samengesteld.

De combinatie van een nauw omschreven doelstelling (Cf. artikel 3) met een steeds wisselende jury-samenstelling – niet enkel qua personen maar ook qua achtergrond en gedachtegoed – zorgt van bij de heropstart van de wedstrijd voor problemen. Het Artikel 3 wordt telkens weer anders geïnterpreteerd – nu eens uitermate streng, dan weer heel erg ruim. De werkwijze van de jury wordt in de statuten van 1949 vastgelegd. Eerst zijn er twee eliminatierondes. In de eerste ronde worden die werken verwijderd die om allerlei redenen geen kans maken. In latere edities wordt hier expliciet het argument van Artikel 3 gebruikt: elk project dat niet voldoet aan die vereiste vliegt eruit. Tijdens deze ronde verlopen de beslissingen bij unanimité. Tijdens de

► Landhuis 't Ven,
Bonheiden,
Leo Beeck. Prijs Van
de Ven 1951.
(foto O. Pauwels)

tweede ronde worden werken geëlimineerd na bespreking en stemming. Een gewone meerderheid volstaat om een project te verwijderen. De Prijs en de Vermeldingen worden in de derde ronde toegekend na een geheime stemming. Aangezien de tweede ronde géén en de derde ronde wél een geheime stemming kent zorgt dit soms voor verrassende resultaten.

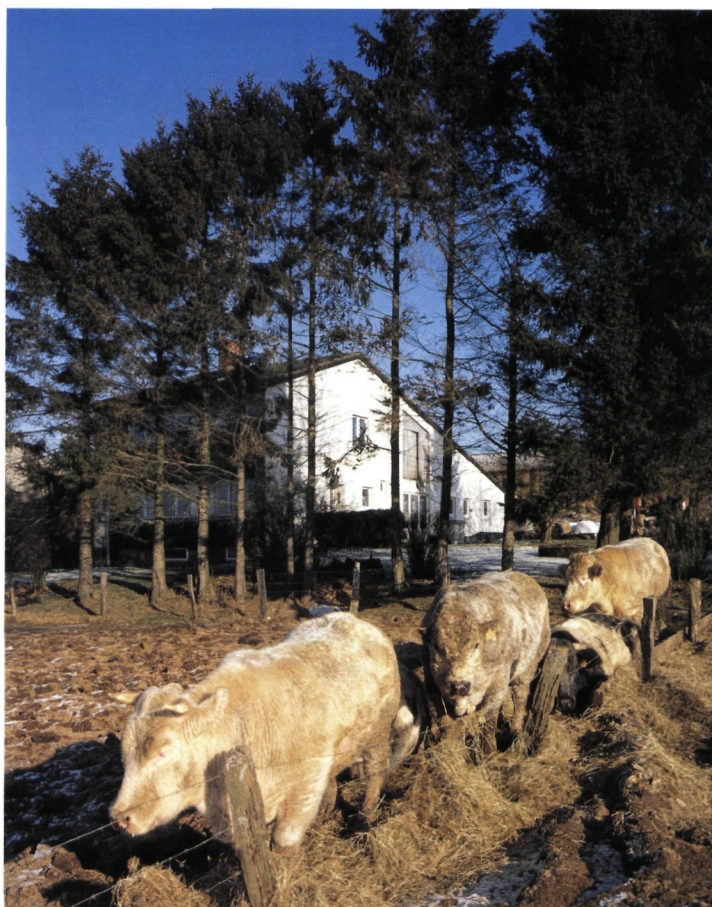
In de praktijk kan het aantal rondes van jaar tot jaar een beetje verschillen. De voorziene regeling om ex aequo's te vermijden wordt niet toegepast.

HET OMSTREDEN JAAR 1951

In 1951 zorgt de keuze van de Prijs en de 1ste Vermelding voor twee uitgesproken regionalistische of traditionalistische ontwerpen voor een eerste crisis. De doelstelling van de Prijs wordt in het juryverslag herhaald: *"reconnaître le mérite des œuvres architecturales de l'année, celles-ci se caractérisant par un esprit de conception neuf, répondant aux exigences de l'époque et érigées en harmonie avec les apports techniques."* (12) Deze omschrijving komt in grote lijnen overeen met Artikel 3 uit de statuten maar is over de hele lijn net iets minder uitgesproken. Het proselitisme en het vooruitgangsgeloof van de moderne beweging spreken er minder sterk dan in de statuten. Het is opvallend hoe in latere juryverslagen de bewoording van Artikel 3 wel scrupuleus wordt overgenomen.

Charles Duyver verwijst in zijn juryverslag van 1951 naar de diversiteit van de inzendingen en naar de verwarring die blijkbaar heerst in de Belgische architectuurwereld. In de jurering moet de strenge modernistische lijn – van Van de Ven – plaats ruimen voor de *"principes éprouvés de l'architecture"* (13). Uiteindelijk is *"le bon goût"* doorslaggevend in de toekenning van de Prijs. De Jury stelt uitdrukkelijk dat zij geen enkele van de eigentijdse architectuurtendensen wil steunen of afremmen (14). Als er nu iets in de bedoelingen van Van de Ven ligt is het wel de ondersteuning van de modernistische tendens.

Dat de beslissingen van de Jury als in tegenspraak met de doelstellingen van de wedstrijd worden ervaren mag blijken uit de artikels van Pierre-Louis Flouquet. Flouquet volgt de Prijs van nabij. Hij is vanaf 1951 regelmatig aanwezig tijdens de jurering en fungeert soms als officieuze spreekbuis van Emile Jean Van de Ven: *"Une opinion puissante souhaite que ne se renouvelle pas une surprise, qui va à l'encontre du but réel du Prix Van de Ven. Des sugges-*

stions sont faites, de divers côtés qui demandent la réforme de la méthode actuelle de constitution du jury." (15)

De voorstellen waarnaar Flouquet hier verwijst hebben alle tot doel de continuïteit en de stabiliteit van de jurering te versterken. De zeer open en toevallige keuze van de juryleden zou op één of andere manier moeten beperkt of gestuurd worden. Eén voorstel gaat terug naar de toestand uit het Interbellum: drie architectenverenigingen hebben steeds een vertegenwoordiger in de jury en die worden dan aangevuld met een beurtrol tussen de overige verenigingen. Op die manier is er alleszins al meer stabiliteit voor ongeveer de helft van de juryleden. Een radicalere ingreep zou het installeren van een over verschillende jaren vaste jury van eminente architecten zijn – eventueel aangevuld met een architectuurcriticus. Deze voorstellen leiden voorlopig tot niets, o.a. omdat de stichter Van de Ven er niets voor voelt.

Een tweede probleem dat door de Jury van 1951 wordt gesignaleerd is de moeilijkheid om gebouwen van heel verschillende omvang, met verschillende functies en in verschillende vormgevingen

▲
Boerderij naar
ontwerp van Jean
Cosse, bekroond
in 1962
(foto O. Pauwels)

► met elkaar te vergelijken. Dit probleem wordt in de hervormingsvoorstellen die Flouquet opsomt nog niet aangekaart maar duikt bij latere edities van de Prijs wel weer op.

Eigen woning architect Eugène Delatte, Elsene. Prijs Van de Ven 1955. (foto O. Pauwels)

“Ware het niet beter (en juist) landhuizen met landhuizen te vergelijken, stadshuizen met stadshuizen, kerken met kerken, enz. enz. – Deze lijst kan zeer uitgebreid worden, maar de inzendingen zouden m.i. beter van dezelfde aard moeten zijn, zoveel mogelijk althans.” (16)

In de daaropvolgende jaren blijven écht controversiële beslissingen van de jury uit. De jury's zijn blijkbaar doordrongen van het belang van Artikel 3 in het opzet van de wedstrijd. De doelstellingen worden ook voor het begin van de jurering persoonlijk verduidelijkt door Van de Ven. Een veel voorkomende klacht van de jury's is nu echter dat veel deelnemers aan de Prijs blijkbaar de strekking en de doelstelling van de Prijs niet begrijpen. Die deelnemers worden in de eerste schiftingsronde geëlimineerd.

DE INTERVENTIE VAN EMILE JEAN VAN DE VEN

De beslissingen van de jury in 1954 krijgen weer veel kritiek. De geprimeerde projecten voldoen volgens Léon Palm niet aan de doelstellingen van de Prijs. Maar het is vooral de 5de Vermelding, een villa in Schilde van architect C. Van Grimbergen, die zijn ergernis opwekt: *“Je ne publierai pas les photos de la cinquième mention de crainte d'encourir les foudres des cœurs tendres pour qui la maison de “Blanche Neige et les 7 nains” tapie sous son toit de chaume, constitue encore aujourd'hui l'habitation rêvée.”* (17) Na dit “zwakke” jaar beslist Van de Ven persoonlijk in te grijpen (18). Hij nodigt – tegen de statuten in – zelf de architectenvereniging S.B.U.A.M. (19) uit om een vertegenwoordiger naar de jury af te vaardigen. Josse Franssen, voorzitter van S.B.U.A.M., ontpopt er zich tot het actiefste lid van de jury en geselt de voorgaande jury's in zijn verslag: *“Trop souvent, surtout ces dernières années, les jurys du Prix d'Architecture Van de Ven, avaient éludé leurs responsabilités. (...)”*

Trop souvent ces jugements à force de ménagements pour les uns, de complaisances pour les autres, reflétaient une confusion regrettable. Si l'on acceptait de distinguer telle œuvre représentative, il fallait qu'aussitôt l'on accordât, en compensation, un encouragement à telle autre réalisation affichant des principes diamétralement opposés. (...)”

Habile dosage, savant éclectisme... ? Que non! Avenu d'impuissance plutôt devant le fait architectural nouveau; appréhension de l'erreur toujours possible; carence d'autorité.” (20)

Verschillende juryleden weigeren het juryverslag goed te keuren. De scherpe aanval tegen voorgaande jury's is er teveel aan (21). De jury maakt onder de aansporing van Franssen wel een duidelijke keuze voor de “progressieve” architectuur. Het valt eens te meer op hoe wisselvallig de samenstelling van de Jury wel is en wat voor een impact dit heeft op de resultaten en het imago van de wedstrijd.

De discussie over de jurysamenstelling blijft ook in de daaropvolgende jaren smeulen.

DE “PRIJS VOOR BUNGALOWS”

Een tweede probleem dat regelmatig wordt gesignaleerd, is het overaanbod aan eengezinswoningen in de wedstrijd (22).

In 1961 bekroont de Jury het ziekenhuis ontworpen door Jean Wynen met de Prijs Van de Ven. De overweging dat er meer gebouwen met andere functies dan wonen ingezonden en bekroond moeten worden speelt zeker mee. Daarnaast geeft de Jury een zeer enge interpretatie aan Artikel 3. Zij baseert zich op dit artikel om die projecten te weren die, volgens haar, een te grote graad van individuele artistieke vertonen. Deze projecten kunnen

– hoewel uitzonderlijk en zeer waardevol – niet ten voorbeeld gesteld worden. Hun individualiteit ontleent hen hun voorbeeldkarakter. De zes geprijsde projecten munten uit in rechtlijnigheid, orthogonaliteit en hun streng modernistisch karakter. Dergelijke projecten zijn navolgbaar en kunnen een voorbeeld vormen. Deze keuze is duidelijk ideologisch, zoals ook blijkt uit de bespreking van het ziekenhuis in het juryverslag: *“Il est heureux encore de pouvoir applaudir sans appréhension à une œuvre à caractère social qui se distingue résolument par son programme des «habitations individuelles basses, isolées dans un remarquable cadre de verdure», qui sont habituellement légion au Prix Van de Ven, sans diminuer en rien, bien entendu, les mérites de ceux qui résolvent admirablement ce dernier problème lorsqu’il est posé.”* (23)

De jury keurt het individualisme van een vormgeving, het individualisme van de ééngezinwoning en het maatschappelijk individualisme af. Hier komt nog eens opvallend naar voor hoe groot de verschillend tussen de opeenvolgende jury’s kunnen zijn.

DE HERVORMINGEN VAN DE JAREN '60

In 1964 worden de statuten onder impuls van Jean Charles Van de Ven – de zoon van de inmiddels overleden stichter van de Prijs – voor de eerste keer sinds de Tweede Wereldoorlog aangepast. Voorafgaand aan de gezamenlijke jurering krijgen de juryleden vanaf nu de kans om de projecten individueel te overschouwen. Zo kunnen ze zich een eerste oordeel vormen zonder de groepsdruk die er binnen een jury altijd is. De projecten worden bovendien anoniem ingediend.

De belangrijkste ingreep is de hervorming van de jurysamenstelling. Er wordt afgestapt van de rechtstreekse vertegenwoordiging van de architectenverenigingen. Een commissie afgevaardigd door de F.A.B. stelt vanaf nu om de drie jaar een lijst van dertig progressieve architecten samen waaruit dan de opeenvolgende jury’s worden gekozen (24). Hierdoor wordt de jurykeuze onttrokken aan de willekeur van de individuele architectenverenigingen. De groep waaruit gekozen wordt blijft bovendien voor drie jaar stabiel.

Slechts 39 projecten worden ingezonden voor de Prijs Van de Ven van 1964. Om het prestige van de Prijs te versterken en om meer en betere architecten

▲
Ziekenhuis te
Braine-l'Alleud,
Jean Wynen. Prijs
Van de Ven 1961.
(La Maison, 1961,
3, p. 69)

aan te zetten tot deelname beslist de Jury om geen Prijs toe te kennen, enkel Vermeldingen (25).

Het aantal inzendingen is niet alleen klein, het zijn ook bijna uitsluitend kleine woonprojecten. De Jury ziet hier een groot probleem. Het actieterrein van progressieve architecten heeft zich blijkbaar verlegd. Terwijl in het Interbellum het modernistische experiment in België bijna uitsluitend in de woningbouw werd ontwikkeld, stelt de Jury in 1964 dat de individuele woning niet meer de dragers kan zijn van de tijdsgeest. Opnieuw wordt het individualistische karakter van de woning benadrukt en gehekel. *“Le jury espère voir plus d’œuvres exprimant notre époque tel que les complexes administratifs, les complexes d’habitations, les complexes industriels, et commerciaux, des constructions à caractère éducatifs et culturels, et répondant à la définition de l’architecture, qui est la création d’un environnement dans lequel les facultés de l’homme peuvent se développer normalement. Du fait de son caractère particulier et personnel, le jury ne croit pas que l’habitation individuelle réponde à l’esprit de notre époque et puisse être citée en exemple dans un but de diffusion des principes mêmes du progrès.”* (26)

De Jury neemt hiermee een standpunt in dat sterk afwijkt van de aanvankelijke bedoeling van de stichter Emile Jean Van de Ven die de Prijs net zag als een middel om de woonarchitectuur en de woonkwaliteit naar een hoger niveau te tillen (27). De Jury stelt in haar rapport een aantal verregaande hervormingen van de Prijs voor: de afschaffing van de Vermeldingen; de uitbreiding van de Prijs tot gebouwen met een uitgesproken commercieel of industrieel karakter; een opsplitsing van de Prijs per gebouwtype; een aangepaste en gespecialiseerde jury per gebouwtype (28).

►
Eigen woning van
Albert Bontridder,
interieur
(foto O. Pauwels)

In 1964 gaat het gerucht dat Jean Charles Van de Ven de Prijs wil stopzetten. In een brief aan Flouquet bevestigt hij dat hij het voortbestaan van de Prijs laat afhangen van de editie 1965. *“En effet, j’ai formellement mis en garde les responsables de la F.A.B. qu’au cas où la faible participation de l’an dernier se confirmerait en 1965, cela signifierait la mort du Prix d’Architecture.”* (29) Hij is zwaar ontgoocheld door het klein aantal inzendingen voor de Prijs van 1964 en door hun kwaliteit. De verantwoordelijkheid voor een eventuele stopzetting legt hij volledig bij de lakse houding van de architecten en de F.A.B. (30)

Om de Prijs meer dynamiek te geven, neemt Van de Ven een aantal voorstellen van de Jury van 1964 over en wijzigt de reglementen een tweede keer. De vermeldingen worden afgeschaft. Van een opsplitsing naar gebouwtype is er geen sprake maar om een groter aanbod aan inzendingen te genereren is wel de periode waarbinnen het project moet zijn afgewerkt verruimd. De wedstrijd staat nu open voor gebouwen die in de drie voorafgaande jaren zijn opgeleverd.

De Prijs Van de Ven 1965 draait echter op een fiasco uit. De Jury is ontgoocheld over de kwaliteit van

de inzendingen en besluit Prijs noch Vermeldingen toe te kennen. De Jury is er nochtans van overtuigd dat er betere projecten te vinden zijn in België. De Prijs heeft blijkbaar niet meer de aantrekkingskracht om de beste projecten te lokken (31).

De malaise rond de Prijs blijkt ook uit de weigeringen om deel uit te maken van de Jury in 1965: Peter Callebout, Willy Valcke, Georges Baines en Walter Bresseleers (32).

In 1966 wordt de Prijs opnieuw hervormd, dit keer door een commissie onder leiding van Robert Courtois, voorzitter van de S.B.U.A.M. (33). De Prijs wordt tweejaarlijks i.p.v. jaarlijks. De Jury kan vanaf nu beslissen om alleen een Prijs of een Prijs en één Vermelding toe te kennen. Het kleinere aantal te winnen prijzen en de grotere tussenperiode moeten het prestige van de Prijs opkrikken. De langere periode tussen twee Prijzen en ook de beslissing om projecten toe te laten die de afgelopen vier jaar zijn afgewerkt, verbreden het potentieel aan inzendingen. Voor het eerst wordt ook gesleuteld aan de toegelaten types gebouwen. Strikt commerciële en industriële gebouwen zijn nu ook toegelaten. Enkel projecten van burgerlijke bouwkunde worden nog

uitgesloten van deelname. Eindelijk wordt hiermee tegemoet gekomen aan de kritiek op de "bungalow-prijs".

De inzet van de hervormingen is groot: het voortbestaan van de Prijs Van de Ven. De editie 1966 kent dé sterkst bezette Jury uit de geschiedenis van de Prijs. Met Georges Baines, Renaat Braem, Louis-Herman De Koninck en Jacques Wybauw bevat de Jury vier voormalige winnaars, van wie twee de Prijs wonnen. Onder hun vieren vertegenwoordigen ze op dat moment dertien Prijzen en Vermeldingen. Het effect van deze inspanningen blijft niet uit. Het aantal inzendingen groeit voorlopig nog niet, maar de Jury van 1966 is enthousiast over de gemiddelde kwaliteit (34). Niet toevallig wordt een niet-woongebouw geprimeerd, de Proeflaboratoria van de universiteit van Luik in Val Benoît door Jean Barthélemy. Ook Jean Charles Van de Ven is gerustgesteld door de resultaten (35). De Prijs Van de Ven 1968 gaat normaal door. Met de Woning Reypens-Baines en het kantoorgebouw voor Glaverbel kent de Prijs twee waardige winnaars. Toch volgde in 1970 geen nieuwe editie.

Naar de precieze oorzaken van de stopzetting kunnen we alleen maar gissen. Waarschijnlijk leidde het verlies van aantrekkingskracht van de Prijs op de Belgische architecten er uiteindelijk toe dat de Prijs werd stopgezet. De tegenvallende inzendingen van 1964 en 1965 – resulterend in twee opeenvolgende jaren zonder toekenning van de Prijs – hebben ondanks verwoede reddingspogingen de Prijs de das om gedaan.

1950

Na de Tweede Wereldoorlog zal het tot 1950 duren vooraleer er opnieuw een wedstrijd Prijs Van de Ven wordt uitgeschreven. Voor deze eerste naoorlogse Prijs komen gebouwen, gerealiseerd tussen 1940 en 31 december 1949 in aanmerking.

De Prijs gaat naar een bescheiden appartementsgebouw aan de Mulderslaan te Oudergem (Brussel, 1948-1949) van de architecten Emile Ruelens en Willy Van Gils. Het wordt geprezen omwille van de planindeling, de economische bouwwijze en het vermijden van overbodig ornament. De 1ste Vermelding is voor de rijwoning Gobert te Luik door Auguste Van Laerhoven, die maximaal gebruik weet te maken van een onregelmatig perceel. Hij realiseert een strakke gevel die volledig in de traditie van het vooroorlogs Modernisme ligt. De bekleding met grijze leisteenplaten geeft het geheel echter een nieuw accent. Ook gebouwen als het appar-

◀ Woning Gobert, rue Dieudonné Salme 29, Luik, Auguste Van Laerhoven. 1ste vermelding 1950. (foto Griet Blomme)

tementsgebouw "Clarté" (Paul-Amaury Michel) en de burelen van de Agence Maritime Internationale te Leopoldstad (Kinshasa) van Georges Ricquier liggen nog volledig in de lijn van de architectuur van de jaren '30. Drie inzendingen van Huib Hoste (een landhuis met zwembad te Haacht, een dokterswoning te Liederkerke en een woonhuis te Aalst), evenals een project van Renaat Braem (woningen voor geteisterden) worden door de jury niet weerhouden.

1951

De editie van 1951 is één van de meest omstreden wedstrijd jaren. Als winnaar komt het Landhuis 't Ven te Bonheiden van Leo Beeck uit de bus, een villa in landelijke stijl, waarin de 'moderniteit' zeker niet eenduidig is. Het grondplan toont een praktische en comfortabele indeling, waarin geen plaats is 'verspild' aan representatieve ruimten, waarin aandacht is voor de vlotte circulatie en waarin talrijke ingebouwde kasten voor extra bergruimte zorgen. Volgens het bijhorende verslag van de architect gaat daarnaast veel aandacht naar de

▲ Appartementsgebouw met winkels van de 'Union Coopérative', rue Vaudrée 21, Luik-Angleur, E.G.A.U. Prijs Van de Ven 1953. (foto O. Pauwels)

technische uitrusting, zoals inbraakbeveiliging, isolatie, dubbel glas (36). Toch wordt dit alles in een zeer traditioneel kleedje verpakt. Het rode pannendak, de witte beschildering met de zwartegepekte plint, de versneden steunberen op de hoeken van het gebouw en de 'artisanale' details in schrijnwerk en ornamentiek geven het gebouw de allures van een oud-Vlaamse hoeve... niet meteen een visitekaartje voor de progressieve architectuur. Ook het gebouw dat de eerste Vermelding krijgt, de villa White Oaks te Knokke-Zoute van Paul-Jean Devos, kan bezwaarlijk als *'getuigend van een moderne tijdsgeest'* worden gekarakteriseerd.

Het contrast met de gevel en het grondplan van de dubbelwoning Brewaays-De Martelaere (Deurne) van Renaat Braem – door de jury bedacht met een 2de Vermelding – is veelzeggend. Een strakke gevel, ingevuld met vensters met houten borstweringen, gaat een al even strak plan vooraf waarvan de schuine lijnen bepaald zijn door de zichtassen naar de omgeving.

De jury verdedigt haar oordeel met een verwijzing naar de verwarrende veelheid aan architectuurten-densen – lees: -stijlen – die in het Belgische architectuurlandschap van de vroege jaren '50 aanwezig is. Zij acht zich niet geroepen om in dit vormelijk debat één richting als de juiste naar voor te schuiven en baseert daarom haar oordeel op de intrinsieke architecturale kwaliteiten van het gebouw als oplossing voor een specifiek programma (37). Het negeren van de doelstellingen van de Prijs door de Jury veroorzaakt – zoals reeds besproken – een hevige polemiek.

1952

De jury van 1952 is zich goed bewust van haar verantwoordelijkheid om – na de omstreden beslissing van 1951 – het prestige van de Prijs Van de Ven te vrijwaren. Zij kent de Prijs toe aan een bescheiden hoekwoning te Deurne van Marc Segers, een voormalig medewerker van Renaat Braem. Ondanks het beperkte budget (375.000 BEF) en de beperkingen, opgelegd door de Wet De Taeye, beschikt deze woning over een garage, een royale inkomhal en ruime woonkamers op de verdieping. In de gevel wordt baksteen gecombineerd met natuursteen en glasbouwstenen.

Voor het eerst wordt ook een groep sociale woningen geprimeerd. De woningen voor geteisterden op de Nationale Werf te Angleur worden bekroond met de 3de en 4de Vermelding ex aequo. De wijk omvat 42 woningen van diverse grootte, gebouwd in opdracht van het Ministerie van Wederopbouw, door EGAU (Charles Carlier, Hyacinthe Lhoest, Jules Mozin). De inplanting en de plattegronden zijn optimaal afgestemd op de bezonning. De jury voegt in haar verslag toe dat de tentdaken en de toegepaste houten vensterkozijnen door de overheid zijn opgelegd – waarmee ze deze 'niet-progressieve' uiterlijke kenmerken van de gebouwen lijkt te willen verontschuldigen (38).

Pierre-Louis Flouquet merkt op dat de jury én de deelnemende architecten nog steeds vastzitten aan de uiterlijke verschijningsvorm van het functionalisme, zoals die door de grootmeesters uit het Interbellum werd gedefinieerd: "*la jeunesse architecturale belge n'est pas assez jeune. (...) Victime d'un nouveau conformisme (...) elle croit affirmer sa propre vérité, alors qu'elle ne fait que répéter les slogans de ses maîtres.*" (39) De ware moderne architectuur is volgens hem te vinden in de organische architectuur van Alvar Aalto en Frank Lloyd Wright.

1953

De architecten van EGAU – in 1952 reeds goed voor een Vermelding – zien in 1953 hun verdere ontwerpprojecten op de Nationale Werf te Angleur beloond met de Prijs Van de Ven. Het gebouw van de Union Coopérative omvat een slagerij (noordzijde) en een winkel van de coöperatieve, evenals twee appartementen op elke verdieping. Zeer karakteristiek voor het gebouw is de noordgevel, bekleed met rode terracotta tegels. Samen met de – nu verdwenen – metalen letters "U.C." en de elegant gebogen luifel vormt deze ge-

vel een publicitair baken voor de winkels. In contrast daarmee is de westgevel, met de etalages, zeer sober uitgewerkt – nog volledig in de lijn van het Interbellum-Modernisme.

De 1ste Vermelding bekroont een villa te Waterloo, ontworpen door Jacques Wybauw en Jacques Thiran. De landelijke context heeft er niet toe geleid dat de architecten zich lieten verleiden tot een traditionalistische vormgeving. De villa vertoont reeds diverse kenmerken van het 'bungalowtype' dat de volgende jaren de architectuurproductie van vrijstaande woningen domineert: een half in het landschap verzonken benedenverdieping die voornamelijk dienstruimtes groepeerd, een bel-étage met woonruimten die via glaswanden over het landschap (de tuin) uitzien, een lessenaarsdak en het gebruik van met hout beklede wanden.

De villa te Mortsel van Paul Van de Velde, goed voor een 2de Vermelding, is opnieuw een traditionalistisch vormgegeven landhuis onder een hoog rieten dak. Zelfs de planindeling kan bezwaarlijk modern worden genoemd: "*le plan n'est qu'un rébus... Avez-vous vue l'emplacement ridicule de la salle de bains par rapport au volume général?*" (40)

De eigen woning van Pierre Roberti te Luik en het woonhuis Haerinx te Ninove van Leopold Devos (3de en 4de Vermelding ex aequo) kennen een opbouw in gevel en plan die vrij typerend is voor de rijwoningen in de jaren '50 – maar of deze als voorbeeld van progressieve architectuur kunnen worden gesteld? De eigen woning van Jean Dumont te Brussel (5de Vermelding) is modern en tegelijk gebonden aan traditionele decoratieve elementen, wat aan de woning een bijna postmodernistische uitstraling geeft.

Samen gevende de geprimeerde ontwerpen uit 1953 een beeld van wat de Jury allemaal onder "architec-

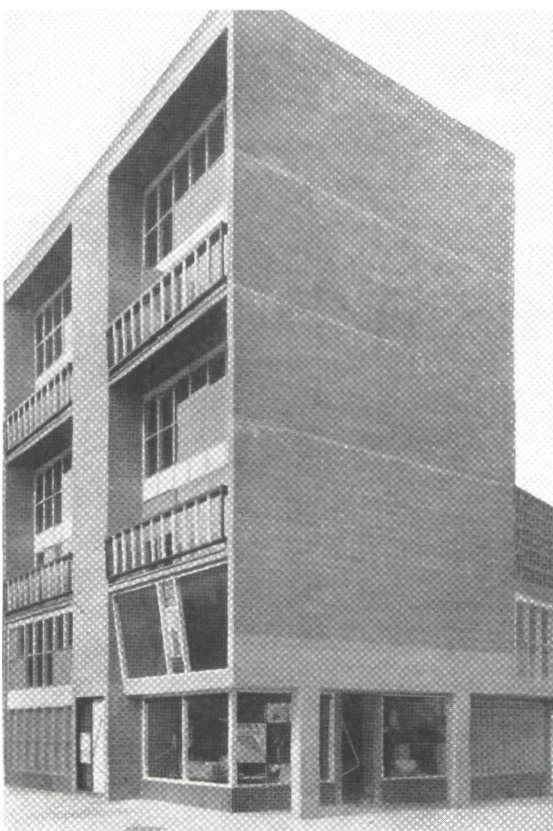
tuur voor de moderne tijd" kon verstaan... Twee inzendingen van Willy Van der Meeren worden door de jury terzijde geschoven: de appartementen te Oudergem en de Woning Gillet te Watermaal-Bosvoorde.

1954

Pierre-Louis Flouquet karakteriseert de bekroonde projecten van 1954 als getuigend van "*un équilibre classique*" (41). De villa te Theux-Polleur van Henri Stenne is inderdaad een evenwichtige compositie, met een L-vormig grondplan, waarin één vleugel wordt voorbehouden voor de kinderen – onder toezicht van het personeel – en één vleugel voor de ouders. De keuken met dienkamer (office) functioneert als scharnier tussen beide. De schuine vormen van dak en muren en het gebruik van natuursteen in een rustiek verband zijn typisch voor de hierboven reeds vermelde bungalowstijl.

Toch is het jaar 1954 zeker geen echt sterk prijsjaar: de 1ste Vermelding gaat naar een rijwoning in Luik van architecten Raymond en Hubert Thomas die noch qua grondplan, noch qua gevel echt vernieuwend kan worden genoemd. De 2de Vermelding, de zuurstofcentrale te Seraing (André Constant), is

◀ Villa Toussaint, avenue des Petits Champs 101, Waterloo, Jacques Wybauw & Jacques Thiran. 1ste vermelding 1953. (La Maison, 1953, 3, p. 73)

◀ Appartementgebouw Van Ooteghem, Onze-Lieve-Vrouwelaan, Evere, Willy Van Der Meeren. Ingezonden, maar niet geselecteerd in 1954. (Architecture 54, 10, p. 50)

een verzorgde vorm van industriële architectuur, maar kan evenmin als baanbrekend worden omschreven. De Villa te Deurle van Willy Valcke (3de Vermelding) doet met zijn sterk horizontale uitbouw en sterk overkragende daken denken aan de prairie-houses van Wright – goed 50 jaar na datum... De 'Kempense' villa te Schilde van C. Van Grimbergen (5de Vermelding) flirt opnieuw zwaar met het regionalisme. De Residentie Ten Wyngaerde te Antwerpen, een sociaal woningencomplex naar ontwerp van Geo Brosens en C. Van der Voodt (4de Vermelding), heeft zeker in planopbouw en vormelijke uitwerking van de gevels rond de binnentuin merites; de schrale en kazerneachtige straatgevel laat – zoals de jury ook in haar verslag toegeeft – veel te wensen over. "*Le Prix Van de Ven va-t-il perdre sa signification?*" titelt Les Beaux-Arts (42).

Het aprilnummer van het tijdschrift La Maison, gewijd aan de jaarlijkse prijsuitreiking, presenteert naast de bekroonde ontwerpen ook enkele inzendingen die het niet gehaald hebben: een weekendhuisje met carport te Sint-Joris Weert naar ontwerp van Jean Vancoppenolle (in 1955 bekroond in de

Concours National du Bois (43)) en een vakantie-woning te Sint-Genesius-Rode van Jacques Dupuis en Simone Guillissen-Hoa. Ook de woning Brauns van Renaat Braem te Kraainem, met een uitzonderlijke organische vormgeving, is in het tijdschrift opgenomen, echter zonder te specificeren of het project voor de Prijs is ingezonden.

Het appartementsgebouw Van Ooteghem te Evere van Willy Van der Meeren werd ingezonden (44), maar werd door de jury terzijde geschoven. Nochtans vindt Le Corbusier dit gebouw interessant genoeg om het in zijn Modulor op te nemen (45).

Vergeleken met de geprimeerde ontwerpen lijken deze realisaties veel sterker aan de 'moderne tijdsgeest' te beantwoorden die Jean Emile Van de Ven met zijn prijs wou promoten.

1955

In 1955 'bemoeit' Jean Emile Van de Ven zich voor het allereerst met de jurering van de Prijs: op zijn expliciete vraag stuurde de Société Belge des Urbanistes et Architectes Modernistes (SBUAM)

►
Eigen woning architect Eugène Delatte, Elsene. Interieur van de woonruimte. Prijs Van de Ven 1955. (foto O. Pauwels)

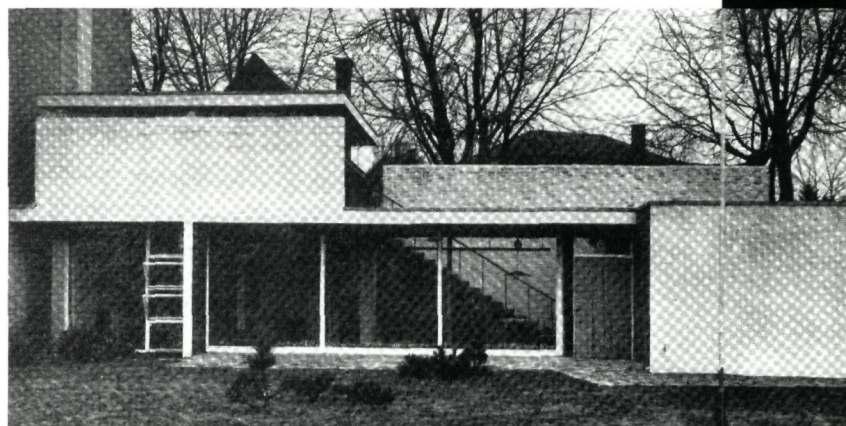

een vertegenwoordiger naar de jury, nl. haar voorzitter Josse Franssen. Franssen treedt meteen ook op als verslaggever – een rol waarin hij door zijn ongewoon sterke formuleringen binnen de jury voor enige consternatie zorgde. Vooral zijn aanhef met een regelrechte aanval op het werk van voorgaande jury's schiet in het verkeerde keelgat. Verschillende juryleden weigeren het door hem opgestelde verslag te ondertekenen. In de pers verschijnt er enkel een sterk geredigeerde versie van.

De Prijs Van de Ven wordt in 1955 toegekend aan de eigen woning van architect Eugène Delatte te Elsene. Het gaat om een rijwoning waarvan het skelet is uitgevoerd in hout in combinatie met massief metselwerk voor de gelijkvloerse verdieping, de gemene muren, de trapkoker en de 'natte cel'. Opvallend in het grondplan zijn de schuine lijn en de aanwezigheid van kastwanden op de verdiepingen. De jury prijst de verbondenheid ("*rattachement*") van het werk met de eeuwenoude basisprincipes van de architectuur, die Delatte weet te combineren met "*la sensibilité de notre époque*" (46).

Hoewel dit werk terecht de Prijs behaalt, komen ook bij de vermeldingen enkele zeer interessante gebouwen voor: de woning voor de schilder René Mels te Kraainem door Paul Emile Vincent (1ste en 2de Vermelding ex aequo), één van de eerste bekroonde werken met een split-level, en de vakantiewoning Van Pachterbeke te Sint-Genesius-Rode, naar ontwerp van Constantin Brodzki (3de Vermelding). Deze woning ligt onder het straatniveau, met een carport op het dak. Een trap daalt af naar het lager gelegen bouwvolume dat maximaal op de tuin geopend is. Het geheel getuigt van een ongekende poëtische vormenkracht: "... *d'un dessin*

▼
Woning Mels,
K. Verhaegenstraat
31, Kraainem,
Paul Emile Vincent.
Zicht op de split-
level indeling. 1ste
en 2de vermelding
ex aequo 1955.
(foto Griet Blomme)

▲
Vakantiewoning
Van Pachterbeke,
Trippopulierlaan
10, Sint-Genesius-
Rode, Constantin
Brodzki. 3de ver-
melding 1955.
(La Maison, 1955,
nr. 3, p. 74)

délicat, d'un dépouillement frisant l'ascétisme, elle ruisselle d'une pureté inhumaine..." (47).

De 5de Vermelding gaat naar de sociale woonwijk Kiel te Antwerpen van Renaat Braem, Maeremans en Maes.

1956

Volgens Flouquet zet in 1956 de tendens, ingezet in 1955, zich door: de "architectuur voor een moderne tijdsgeest" krijgt in de geprimeerde werken een duidelijk gezicht. Hij proclameert triomfantelijk "*la défaite du régionalisme*" (48). De Prijs en Vermeldingen laten inderdaad een vrij homogene

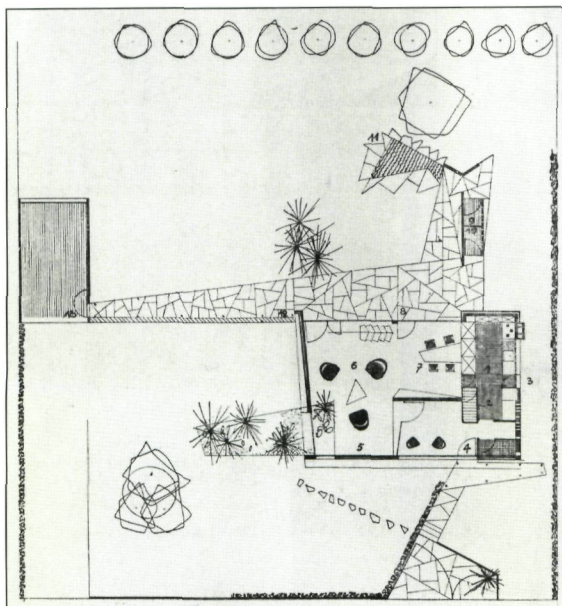

◀
Niet weerhouden
inzending van 1955,
eigen woning van
architect Alfons
Singeleyn,
Moorselbaan
te Aalst
(foto O. Pauwels)

▲ Woning Singeley,
interieur
(foto O. Pauwels)

▼ Woning Bouchez, en woning.
rue André DeMot 1ste vermelding
151, Boussu-Hornu, ex aequo 1956.
Henri Guchez. (La Maison, 1956,
Grondplan van tuin nr. 3, p. 70)

selectie van strakke gebouwen zien, met een modernistische vormgeving die wordt gekenmerkt door een grote transparantie, een subtiel maar markant gebruik van kleur en een zoeken naar ritme. “*Une génération nouvelle est en marche.*” (49)

De Prijs wordt toegekend aan een Villa te Rouheid van Emile-José Fettweis, een gebouw dat vormelijke gelijkenissen vertoont met de villa te Polleur, waarmee Henri Stenne in 1954 de Prijs Van de Ven won. Zowel Fettweis als Stenne maken deel uit van het architectenbureau Groupe A. De villa bestaat uit twee gekoppelde volumes verbonden via een centrale inkomhal. De ene vleugel omvat het nachtgedeelte, de andere de leefruimtes. De straatzijde (noodwestzijde) is zeer gesloten, de achtergevel opent zich naar het omliggende landschap.

De woning Bouchez te Boussu-Hornu van Henri Guchez, goed voor de 1ste Vermelding ex aequo, laat de typische expo-58-stijl zien: abstracte schilderijen op het tuinscherm, een nerveuze, hoekige lijnvoering in het tuinontwerp, een schuine zijwand, de trap als een *frêle* sculptuur in de living, schuine ingemaakte kasten, de integratie van een plantenbak in de woning.

Interessant is ook de woning Vijt te Tervuren, van Lucien Baucher, Jean-Pierre Blondel en Odette Filippone, die de 1ste Vermelding ex aequo deelt. Een skelet van gewapend beton verdeelt de gevel in 6 vierkante vlakken die afwisselend worden ingedeeld met wentelramen en deuren of met eternietpanelen. De kleurstelling – een combinatie van grijs (panelen), wit (verticale muurdelen), blauw en zwart (horizontale muurdelen) en geel (tuinmuur) – benadrukt de geometrie van de constructie. De kleurstelling samen met de afwisseling van staven en vlakken herinnert onwillekeurig aan de architectuur van De Stijl.

Dezelfde aandacht voor kleur komt terug in de dubbelwoning Blondel-Filippone te Sint-Genesius-Rode, datzelfde jaar ingezonden maar niet door de jury geselecteerd. Bij de niet-geselecteerde gebouwen is verder het Studentenhuis Pius X te Heverlee te vermelden, een belangrijk gebouw in het oeuvre van Paul Felix (in samenwerking met Georges Pepermans).

1957

De Prijs Van de Ven gaat in 1957 voor het eerst sinds lang naar een niet-residentieel gebouw, nl. naar de peutertuin en lagere school van Charleroi-Lodelinsart, een ontwerp van Charles Baillieux.

Voor Flouquet bezit het gebouw, ondanks het bescheiden bouwprogramma, *“une sorte de valeur exemplative, (...) une leçon valable de sincérité, de précision, d'équilibre et d'harmonie.”* (50) Twee vleugels omsluiten in L-vorm een speelplein. Het betonskelet met een modulering van 4,20 m tussen de steunpunten is ingevuld met ruime vensters en met panelen bekleed met Kambala-hout. De muurvlakken van lokale ijzerhoudende zandsteen, samen met de uitkragende dakplaten en luifels, zorgen voor de visuele stabiliteit van het gebouw.

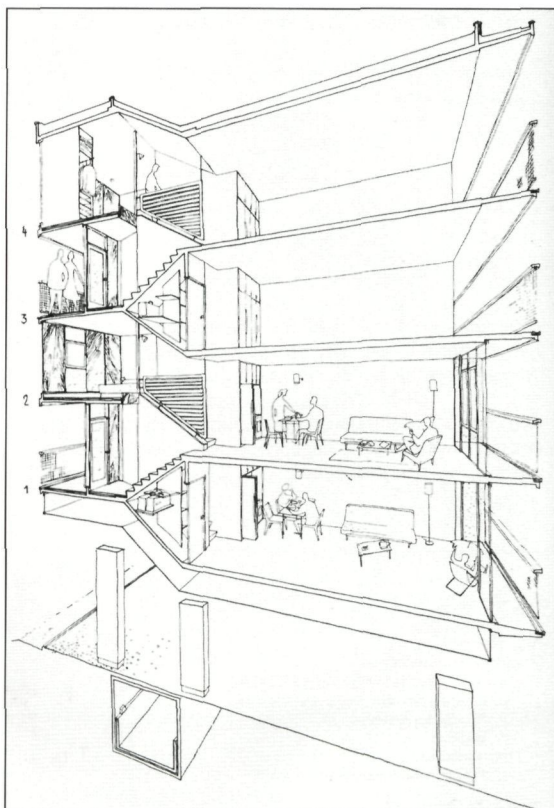
Het appartementsgebouw van Pierre Coulon en André Noterman – dat de 1ste Vermelding krijgt – is één van de vele gebouwen op het terrein van het Studiecentrum voor Kernenergie (S.C.K., gestart in 1952) te Mol. Het ontwerp van het Studiecentrum staat onder de algemene leiding van Jacques Wybauw, tot in 1956 in associatie met Jacques Thiran. René Péchère verzorgt de landschappelijke aanleg. Het is een belangrijke werf, zowel naar omvang als naar politieke inzet. Over de jaren krijgen in totaal vier gebouwen van het S.C.K. een Vermelding in de Prijs Van de Ven (51). De architectuur van het SCK moet voor Wybauw niet alleen functioneel en economisch zijn, tezelfdertijd moet ze ook rust en rede uitstralen: *“Les architectes se sont efforcés de réaliser les bâtiments du Centre de Mol dans un esprit d'économie, avec l'unique souci d'être fonctionnel et de répondre de façon réaliste à tous les points du programme. Ils ont voulu que le raisonnement rigoureux préside à chaque décision, afin d'éliminer les tentations d'un formalisme omniprésent qui, de tous temps, guette l'architecte comme un mauvais génie. Leur effort tendit encore vers la définition d'une ambiance d'ensemble em-*

preinte de calme, de raison et de sérieux, mais dont l'expression soit néanmoins souriante. Les architectes ont cru qu'une grande unité dans l'esprit et les moyens mis en œuvre, le dépouillement et la simplicité dans les proportions des espaces, des volumes et des surfaces, étaient les facteurs essentiels susceptibles d'engendrer cette atmosphère à la fois harmonieuse et optimiste.” (52)

◀ Mol, appartementsgebouw bij het Studiecentrum voor Kernenergie, door Pierre Coulon en André Noterman, eerste vermelding 1957 (foto Griet Blomme)

Het S.C.K. voorziet huisvesting voor een groot deel van zijn medewerkers. Het gebouw met 48 appartementen van Coulon en Noterman is ontworpen voor koppels en alleenstaanden. Het grondplan en – vooral – de doorsnede van het gebouw doen sterk denken aan het Narkomfin wooncomplex (1929) van Mosei Ginzburg te Moskou (53). Ook het minimale keukenblok met vouwdeuren is er terug te vinden. Het appartementsgebouw in Mol is echter geen voorafspiegeling van de communistische heilstaat zoals het Narkomfin-complex dat voor Ginzburg wél is.

De galerijen bedienen telkens twee verdiepingen. Vanaf de galerij kan men – trap af – het appartement voor de vrijgezel bereiken, of – trap op – het appartement voor een koppel dat via een interne trap beschikt over een extra ruimte boven de galerij. Eventueel kan men de twee appartementen

◀ Appartementsgebouw, Studiecentrum voor Kernenergie, Mol, Pierre Coulon & André Noterman. Perspectiefdoorsnede. 1ste vermelding 1957. (La Maison, 1957, nr. 3, p. 82)

samenvoegen tot één appartement voor een gezin met kinderen. Van deze mogelijkheid is echter nooit gebruik gemaakt.

De twee gevels zijn sterk gedifferentieerd. De westgevel, de zijde met de woonkamers, is volledig beglaasd en op alle verdiepingen voorzien van smalle terrassen. De oostgevel bestaat uit een afwisseling van open galerijen en gesloten stroken met de slaapkamers.

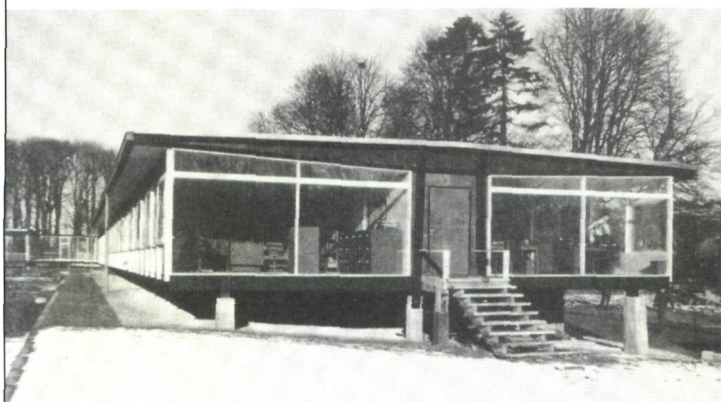
De andere Vermeldingen gaan naar ééngezinswoningen. De interessantste van de vier lijkt de rijwoning die architect Karel Dasseville voor zichzelf te Wilrijk bouwt. *“L’habitation (...) représente assez nettement la tendance de la jeune école à supprimer les anciens cloisonnements et même à détruire l’antique symétrie des locaux pour créer dans le logis une impression d’espace.”* (54)

Onder de niet geprimeerde inzendingen zijn er nog een aantal interessante projecten te vermelden: de eigen woning van architect Roger Thirion te Waterloo, de woning Vanhove te Sint-Denijs-Westrem, een vroeg werk van Jean Van den Bogaerde en een woning te Hasselt van Lucien Kroll i.s.m. Charles Vandenhove.

1958

De inzendingen voor het wedstrijdjaar 1958 vallen volgens de Jury uiteen in banale en uitzonderlijke. Er zijn volgens haar geen middelmatige werken ingediend.

▼
Kantoren van het Commissariaat Generaal van de Wereldtentoonstelling van 1958 te Brussel (afgebroken), Lucien Baucher, Jean-Pierre Blondel, Odette Filippone, Prijs Van de Ven 1958. (La Maison, 1958, nr. 3, p. 75)

▲
Cafetaria en refter, Jacques Thiran.
Studiecentrum voor 1ste vermelding
Kernenergie, Mol, 1958.
Jacques Wybauw & (foto Griet Blomme)

De kantoren van het Commissariaat Generaal van de Wereldtentoonstelling van Brussel winnen de Prijs. Lucien Jacques Baucher, Jean-Pierre Blondel en Odette Filippone ontwerpen een lichte houten structuur voor deze tijdelijke constructie. De twee kantoorvleugels zijn noord-zuid georiënteerd en met elkaar verbonden via de inkomhal. De kopgevels van de kantoorvleugels tonen heel duidelijk de constructieve opbouw: de lichte houten dakstructuur wordt gedragen door twee houten kolommen aan weerszijden van de middengang. De gevels bestaan voor het grootste deel uit glas. Over het gehele gebouw zijn de structurele elementen zwart geschilderd, de vaste raamkaders wit en de bewegende raamkaders blauw, hetgeen de leesbaarheid van de structuur nog versterkt: *“qui prouve bien qu’avec des moyens constructifs simples on peut faire de grandes choses.”* (55)

De 1ste en de 3de Vermelding worden toegekend aan gebouwen van Jacques Wybauw en Jacques Thiran voor het Studiecentrum voor Kernenergie te Mol.

De cafetaria en refter liggen qua vormgeving in dezelfde lijn als de Prijs. De constructie is hier natuurlijk niet tijdelijk maar wordt eveneens gekenmerkt door grote vlakke volumes met een plat dak, een bijna volledige beglazing en een fijne, lichte detaillering.

De twee appartementsgebouwen met twaalf appartementen elk staan tegenover elkaar in een interessante ruimtelijke spanning. Elk appartementsblok lijkt opgebouwd uit een liggende koker waarvan de

koppen afgesloten zijn met glas en de zijkanten zoveel mogelijk gesloten blijven. De woonkamers en slaapkamers liggen langs de beglaasde oost- en westgevels, de eetruimtes, keukens en kamers voor dienstpersoneel liggen achter de meer gesloten noord- en zuidgevels. De sokkel waarop de "koker" rust bevat de conciërgewoning en de garages.

De drie geprimeerde woningen zijn van een heel andere vormgeving dan die van het voorgaande jaar. Hier geen breuksteen of lichte dakhellingen maar wel een vormgeving die aansluiting zoekt bij het vooroorlogse "klassieke" Modernisme. De andere oriëntatie van de Jury is opvallend. Deze Jury kiest voor orthogonaliteit, geometrie en autonome volumes en niet voor schuine vlakken, zachte dakhellingen en – in het algemeen – een verankering in de bodem en de omgeving.

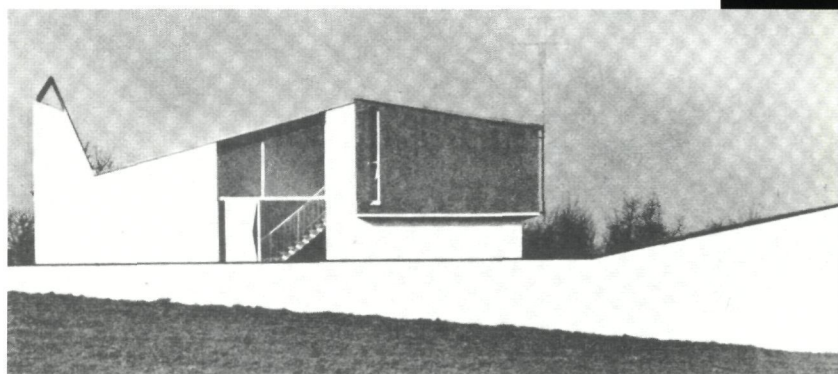
Ondanks die voorkeur stoort de Jury zich in de woning van Henri Montois en Robert Courtois (4de Vermelding) aan de voorrang van de vormgeving op de logische planopbouw. Ze verwijt de villa van Constantin Brodzki (5de Vermelding) schatplichtig te zijn aan de architectuur van de jaren twintig. *"On doit lui reprocher malheureusement une esthétique formaliste qui rappelle trop le cubisme de l'entre deux guerres des années 1925-1930."* (56) In de 2de Vermelding, een woning te Ronse van E. Baeyens, vindt de Jury het evenwicht dat ze zoekt: een scherpe orthogonale opbouw maar zonder de formalismen van Montois en Courtois of het citaat van Brodzki. *"L'architecte Baeyens (...) a su dans un programme de tous les jours et sur un terrain difficile, exprimer une architecture jeune et pleine de vie en gardant un certain romantisme dompté, et ce sur un plan propre et sans aucune fantaisie inutile."* (57)

1959

"Le classement définitif (...) trahit clairement les tendances de ce jury 59, chez qui un certain romantisme d'avant-garde a fini par triompher. Fonctions clairement exprimées, dynamisme des lignes et des matériaux, enthousiasme des couleurs, atmosphère très occidentale, furent les qualités des projets primés au concours Van de Ven 1959!" (58)

In 1959 worden alleen woningen geprimeerd. De zes winnaars laten zich gemakkelijk in drie groepjes opdelen.

De Prijs en de 2de Vermelding putten allebei uit een gelijkaardige vormenschat. De Prijswinnaar, de woning van Henri Guchez te Ath, is zeer plastisch

▲
Woning te Ath-Ormeignies, rue de Betissart 22, Henri Guchez. Prijs Van de Ven 1959. (La Maison, 1959, nr. 3, p. 71)

en toont – zeker in profiel – een machtig beeld. De gevel speelt in op de lichte glooiing van het terrein. Het opverende dakvlak aan het einde van de tuinmuur overdekt de garage. De woonruimtes volgen de natuurlijke helling van het terrein waardoor een doorsnede met split-levels ontstaat. Het geheel vormt een plastisch spel dat verankerd zit in het terrein.

De 2de Vermelding, een modelwoning van Société Nationale de la Petite Propriété Terrienne op de Exposition d'Urbanisme et d'Architecture de Liège, gebruikt een gelijkaardige vormgeving met zacht hellende daken en gepleisterde muren. Een modelwoning kan zich natuurlijk niet op dezelfde manier als de Prijswinnaar vormelijk verankeren in de bodem. De buitenruimte wordt hier in de woning opgenomen als half afgesloten patio. Jean Cosse schrijft zelf over zijn modelwoning: *"Le problème de l'habitation sociale a été repensé en vue de servir au maximum l'homme de notre époque dont le travail, aussi bien à l'atelier qu'au bureau, est devenu de plus en plus fatigant pour les nerfs, dans la mesure où il devient plus mécanique, plus "spécialisé". Or, un moyen efficace de lutter contre cette fatigue nerveuse est de replacer l'homme dans la paix verte de la nature, des plantes."* (59)

De tweede groep wrd gevormd door de 1ste, 4de en 5de Vermelding. Alledrie bestaan ze uit een platte balk van één bouwlaag boven op een gelijkvloers met dienst- of werkruimtes. De woonruimtes bevinden zich steeds op de verdieping. De vormgeving en de materiaalkeuze van de woningen verschillen onderling nogal. De vormgeving van de villa's van Roger Homez (2de Vermelding) is neo-modernistisch – of is dit een anachronisme? – met gepleisterde wanden, grote glasvlakken en een algemeen streven om de woonvolumes visueel te laten zweven boven het glooiende terrein. De woning die architect Jean Vancoppenolle (4de Vermelding) voor zichzelf bouwt is daarentegen brutalistisch

met een zichtbetonnen draagstructuur met een invulling van glas en ruw metselwerk. Het weekendhuis met zicht op het circuit van Francorchamps – ontworpen door Jean Moray (5de Vermelding) – heeft een houten structuur en een houten bekleding. Het zeer eenvoudige volume wordt verlevendigd door het vrijer vormgegeven terras.

Waar in de woningen van Guchez en Cosse gezocht wordt naar een band met het terrein willen deze drie projecten net afstand nemen van die omgeving. In dat opzicht verschillen ze niet zoveel van die icoon van het Modernisme, Villa Savoye van Le Corbusier.

De rijwoning voor een dokter (Henri Montois en Robert Courtois, 3de Vermelding) sluit in zijn compromisloze vormgeving aan bij de tweede groep. De strenge coherentie tussen structuur, gevelopbouw en organisatie is opvallend.

Bij de bespreking van de overige inzendingen valt Flouquet vooral de drang naar normalisatie op – veelal in de vorm van de “Modulor” (60) –, de aandacht voor kleur – meestal in de vorm van gekleurde gevelvlakken – en het verdwijnen van de regionalistische architectuur.

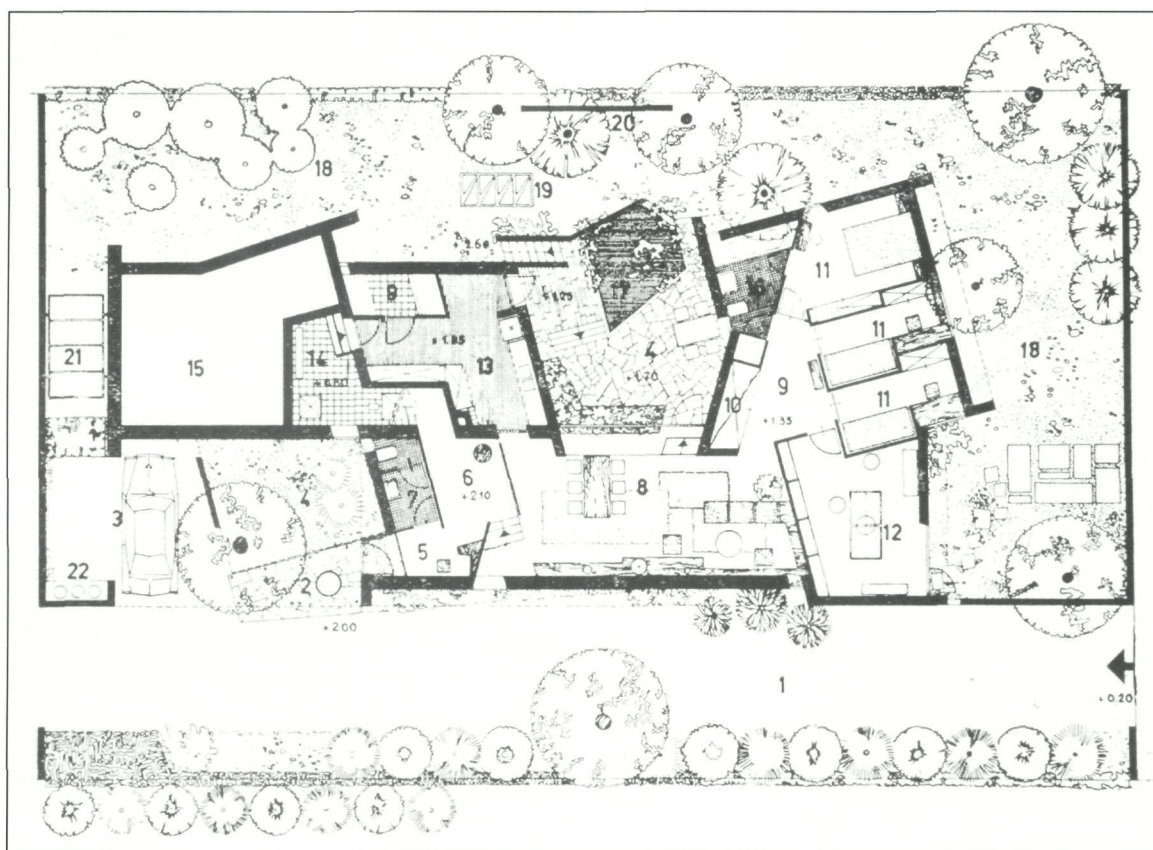
1960

In 1960 worden – alweer – uitsluitend woningen geprimeerd. Flouquet verdedigt de keuze van de Jury tegen de bewering als zou 1960 een “zwak jaar” zijn. Hij wijst op de subtiliteit waarmee de verschillende architecten het familiale karakter van het wonen een uitdrukking geven. Tegelijkertijd zet hij zich af van te agressief moderne gebouwen: *“Par contre les architectures d’une modernité agressive ne manquaient pas. Leur violence résultait fréquemment de la poursuite d’effets plastiques assez gratuites: volumes cubiques, combinaisons de moellons (ou de briques), de panneaux de remplissage émaillés et enduits également de couleurs vives.”* (61)

Het bekroonde gebouw, een woning ontworpen door Roger Homez, laat begrijpen waarom sommigen 1960 als een *“année faible”* beschouwen. Het is geen te grote woning – evenmin als het merendeel van de winnaars dat jaar – gebouwd met een bescheiden budget. De vormgeving is streng en verre van flamboyant. *“Le tout formant une œuvre attachante par la sobre beauté plastique de sa composition,*

►
Eigen woning
architect Albert
Bontridder,
Lequimelaan 16a,
Sint-Genesius-Rode.
Iste vermelding
1960.
(foto O. Pauwels)

◀ Eigen woning architect Albert Bontridder, Lequimelaan 16a, Sint-Genesius-Rode. Grondplan gelijkvloerse verdieping. 1ste vermelding 1960. (La Maison, 1960, nr. 3, p. 71)

s'intègre heureusement au terrain et s'adapte au paysage brabançon, légèrement vallonné." (62)

De 1ste Vermelding gaat naar de merkwaardige woning die Albert Bontridder voor zichzelf ontwerpt te Sint-Genesius-Rode. *"L'architecture, comme les arts plastiques, eut son heure d'abstraction qui se prolonge. Réintroduisons l'homme, les palpitations de son cœur, les richesses de son imagination, afin de créer un espace dont la qualité humaine haussera celle des occupants."* (63)

Deze tekst, waarin Albert Bontridder zijn ideeën over architectuur uiteenzet, opent – merkwaardig genoeg – het Van-de-Ven-nummer van La Maison van 1960. Deze prominente plaats was de voorafgaande jaren gereserveerd voor het juryrapport. De woning organiseert zich rond een verdiepte patio. Het slaapkamerblok schermt deze kern af van de straat. Boven de woonruimtes rijzen de werkruimtes van de architect-schilder-dichter op. Zowel het schilderatelier als het tekenatelier kijken over of langs het slaapkamerblok uit op de straat. Het streven naar een vormelijke uitdrukking van de geborgenheid van het wonen en van de verstrengeling van woon- en werkfuncties, met daarbij nog de moeilijke oriëntatie van het perceel – de straatzijde

is de zuidzijde – leiden tot een plan waar geen twee muren haaks op elkaar staan.

Van de overige Vermeldingen is vooral de woning te Ukkel (3de en 4de Vermelding ex aequo), ontworpen door Pierre Coulon en André Noterman, interessant. Het niveauverschil tussen straat en tuin veroorzaakte een eigenaardige opbouw van de woning. Van aan de ingang moet men een verdieping zakken naar de woonvertrekken op tuinniveau of een verdieping stijgen naar de kinderslaapkamers.

1961

De polemiek rond de jurering van de Prijs Van de Ven 1961 werd hierboven reeds aangehaald. Waar de Jury van 1960 kiest voor "zachte", subtiele projecten, kiest de Jury van 1961 wél voor wat Flouquet in 1960 pejoratief *"les architectures d'une modernité agressive"* (64) noemt.

De Jury kiest ook expliciet voor een niet-woongebouw als Prijswinnaar. Het enthousiasme van de Jury voor het ziekenhuis te Braine-l'Alleud van Jean Wynen is voor ons nú misschien wat vreemd. De functionele en economische eisen van een zieken-

▲
Woning Poelman
door Jean Van den
Bogaerde, exterieur
(foto O. Pauwels)

▼
Woning Poelman,
Stenenbrug 15,
Lokeren-Eksaarde,
Jean Van den
Bogaerde.
2de vermelding
1961.
(foto O. Pauwels)

◀ Eigen woning architect Jean Englebert, rue du Beau-Hêtre 1, Luik-Angleur. 3de vermelding 1961. (foto Griet Blomme)

huis laten natuurlijk weinig marge voor een vrijere vormgeving.

Over de 1ste Vermelding schrijft Jacques Wybauw in het juryrapport: *“L’habitation personnelle de l’architecte Jean Hendrickx est, de toutes les œuvres présentées, celle qui fait montre de la plus grande sensibilité à travers une rigueur suffisante.”* (65)

De woning toont dezelfde tweedeling als de villa van Emile-José Fettweis die in 1956 de Prijs Van de Ven won. De dag- en de nacht vleugel van de woning zijn duidelijk van elkaar gescheiden en enkel via een gang met elkaar verbonden. De twee delen van de villa van Fettweis openen zich helemaal naar het landschap. De gebogen wand in de woonkamer geeft nog meer ruggesteun aan die openheid. De woning van Hendrickx daarentegen bakent haar territorium heel duidelijk af. De woning is – ondanks haar grote transparantie – toch een in zichzelf gesloten structuur. De architect huldigt een zeer cerebrale opvatting over architectuur: *“En ce qui concerne la composition architecturale, Jean Hendrickx pense qu’il faut placer à la base de son dessin des formes aisément définissables [carrés, rectangles 1/2, 1/3, 1/4, 1/v2, 1/v5, etc.] et des rapports mathématiques simples. (...) Hendrickx précise que si le Temple de Salomon put être décrit dans la Bible ce fut à cause de la netteté de sa forme et de ses mesures à rapport simple. (...) Hendrickx déclare tout net qu’il*

n’aime pas, qu’il « hait » le cosu, lequel trop souvent résulte d’une pauvreté d’esprit. C’est rarement le fait de gens cultivés. De plus en plus le vrai luxe est dans l’espace et son bon usage architectural.” (66)

Met de woning Poelman (2de Vermelding) van Jean Van den Bogaerde bekroont de Jury voor de eerste keer een project dat experimenteert met een flexibele woonorganisatie. De woning bestaat uit een vaste kern met daarin de keuken, de badkamer en een berging. De ruimte tussen deze vaste kern en de buitenmuren kan, indien gewenst, met schuifwanden worden ingedeeld in afzonderlijke kamers. Het grondplan van de eigen woning van Jean Englebert (3de Vermelding) vormt een L met in de korte arm de woon- en eetkamer en in de lange arm de slaapkamers (aan de noordzijde) en een grote lange ongeprogrammeerde ruimte aan de tuinzijde (de zuidzijde). De slaapkamers zijn eerder alkoven die enkel met gordijnen van de gemeenschappelijk ruimte kunnen worden afgesloten. Berken en eiken schermen de woonruimtes rond het terras af van de straatzijde. *“L’habitation personnelle de l’architecte Jean Englebert a frappé par l’intelligence du plan et de l’implantation sur un terrain difficile, ainsi que par sa simplicité et sa rudesse du meilleur aloi.”* (67)

Helemaal in de lijn van deze Jury wordt de zeer minimale woning ontworpen door Fernand Sohier bekroont met de 4de Vermelding.

Wanneer men de winnaars overloopt merkt men de grote coherentie in de keuze van de Jury van 1961. De Jury kiest projecten die heel divers zijn van grootte en programma maar die toch allemaal vanuit een gelijkaardige ingesteldheid en binnen een zelfde minimale vormtaal zijn ontworpen.

1962

In 1962 wordt voor de eerste en ook laatste keer een groep van boerderijen (architect Jean Cosse) bekroond met de Prijs Van de Ven. Elke boerderij bestaat uit een grote stal, open naar het zuiden, en loodrecht erop een woning met graanzolder en melkerij. De constructies zijn zeer eenvoudig. Voor Cosse is vooral de inplanting van de volumes in de omgeving van belang. Hij besteedt veel aandacht aan het afstemmen van de dakhellingen op de glooiingen van het landschap. "*Les pignons fermés aux contours incisifs semblent issus du sol même qui les accroche.*" (68)

De woning Dierckx van Jos Van Driessche wordt bekroond met de 1ste Vermelding. De vormgeving

van deze villa verwijst duidelijk naar Frank Lloyd Wright. De 3de Vermelding, de woning Brys van Jan Tanghe daarentegen bouwt verder op het werk van Ludwig Mies van der Rohe. Het gebouw bestaat uit twee paviljoenen: het woongedeelte, met dwars daarop en gescheiden door een patio het atelier voor tekenaar en graficus Brys. De zuid- en oostgevel (resp. leefruimtes en atelier) bestaan zo goed als volledig uit glaswanden; de noord en westgevel zijn uitgevoerd in baksteenmetselwerk en zijn sterk gesloten. Intern wordt de ruimte ingedeeld door houten wanden, kastwanden en schuifdeuren. Een inzending die niet werd bekroond, is de villa te Elewijt van L.J. Engels. Het volledig op de natuur geopende woonvolume (zuidzijde) steunt op een combinatie van stenen muren en slanke pijlers, en lijkt te zweven boven een vijver en boven eveneens zwevende terrassen. Dat Pierre-Louis Flouquet het niet eens is met de afwijzing van dit ontwerp door de jury, blijkt wel heel duidelijk uit het feit dat deze inzending op de voorpagina prijkt van het nummer van La Maison dat aan de Prijs Van de Ven is gewijd (69). In het tijdschrift zélf worden dan nog eens drie pagina's aan dit niet-geprimeerde ontwerp besteed.

► Groep van drie boerderijen, rue de Coëmont 1-5, Saint-Hubert-Arville door Jean Cosse. Prijs Van de Ven 1962. (foto O. Pauwels)

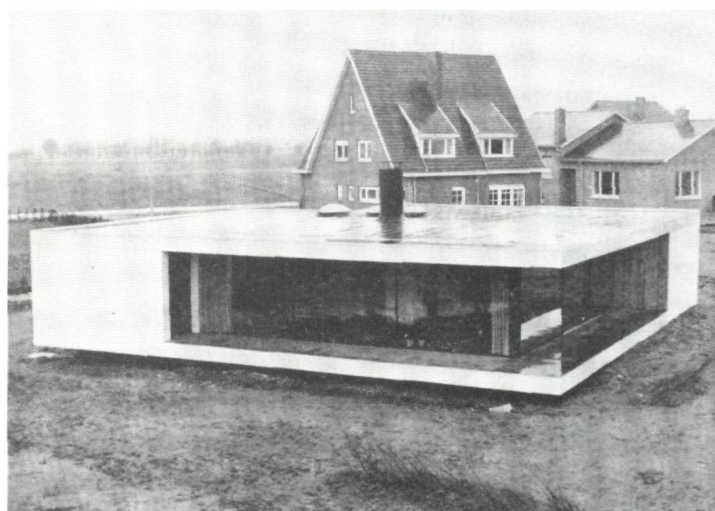
1963

Flouquet kan zich eens te meer niet vinden in de beslissingen van de Jury 1963. *“On voit de nos jours, des architectes récemment sortis des écoles dont les œuvres paraissent reproduire celles que de glorieux aînés créèrent en pleine bagarre, il y a un quart de siècle et même plus. Sans tenir compte des apports valables qui se sont succédés durant ce laps de temps, dans l'ordre technique aussi bien que dans l'esthétique, il en résulte un nouveau formalisme, une sorte d'académisme moderniste qui n'a de révolutionnaire que l'apparence. (...) Après avoir éliminé des œuvres montrant des recherches dignes d'intérêt, [le Jury] s'attarda à des constructions plus agressives et cependant moins marquantes. Le piège du formalisme est évidemment séduisant.”* (70)

Één mikpunt van zijn kritiek is de Prijs van dat jaar. De woning te Zedelgem van Axel Ghysaert is inderdaad een heel strenge, modernistische doos, een vreemd voorwerp in het landschap. Het is natuurlijk net voor die kwaliteit dat de Jury het project primeert. De Jury heeft een aantal opmerkingen over het functioneren van de woning maar besluit: *“Les façades absolument dépouillées sont pourtant sans sécheresse aucune. Elles présentent de grandes qualités plastiques d'un rigorisme très affirmé, d'une grande logique et d'un reflet très juste de la composition du plan.”* (71) De woon- en eetkamer openen zich in het zuiden en het westen naar het landschap. Een overdekt terras voor de ramen vormt de buffer tussen buiten en de open binnenruimte. De noordgevel is volledig gesloten. De oostgevel wordt volledig ingenomen door de ramen van de slaapkamers.

Enigszins vergelijkbaar in vormkeuzes is de woning te Dendermonde van Jan Meskens (1ste en 2de Vermelding ex aequo). Zij toont hetzelfde streven naar een sterke, eenvoudige, geometrische vorm, zij het iets minder uitgesproken. De accidenten – ramen en deuren – blijven ondergeschikt aan de balkvorm. De 3de Vermelding, een woning van André Briffeuil en François Engels, is ook zeer geometrisch in haar opbouw. De balkvorm is hier echter minder uitdrukkelijk aanwezig. De wanden vallen uiteen in een compositie van wandvlakken en venstervlakken. De visuele dikte van de lintelen, bijvoorbeeld, wordt zoveel mogelijk gereduceerd en dit net om het “kadereffect” dat de twee vorige projecten nastreven te vermijden.

Van een heel andere vormgeving is dan weer de indrukwekkende villa “La Quinta” van Simone

▲
Bungalow,
Léon Claeysstraat 4,
Zedelgem,
Axel Ghysaert. Prijs
Van de Ven 1963.
(La Maison, 1963,
nr. 3, p.69)

Guillissen-Hoa. Het is de grootste woning die ooit in de Prijs Van de Ven bekroond is (1ste en 2de Vermelding ex aequo). Eerder dan zich te concentreren in een geometrische vorm, spreidt deze villa zich uit over de hele tuin en opent zij zich voor het buitengewone uitzicht.

Opnieuw primeert de Jury alleen woongebouwen, dit keer zelfs alleen vrijstaande ééngesinswoningen. De Jury klaagt over het gebrek aan inzendingen van andere dan woongebouwen. Flouquet aan de andere kant is ontgoocheld dat een aantal van dergelijke projecten zijn geëlimineerd in de eerste rondes. Hij vermeldt de instelling voor verlaten kinderen te Oostkamp van Axel Ghysaert – een project dat door Flouquet beter wordt geapprecieerd dan de winnende woning –, de kerk te Muizen van Lucien Engels en de drukkerij Weissenbruch van Albert Vanderauwera. (72)

1964

In 1964 wordt voor het eerst over de Prijs beslist door een hervormde jury, gekozen uit een lijst met 30 ‘progressieve’ architecten: André Jacquain, Paul Félix, Emile Fettweis, Simone Guillissen-Hoa en Michel Jaspers. Voor het eerst in zijn geschiedenis wordt echter de Prijs Van de Ven niet toegekend, enkel de Vermeldingen. De problemen die hiertoe aanleiding geven, werden hierboven al behandeld: de tot dan toe ‘onbetrouwbaar’ geachte juryaanstelling, het vaak omstreden oordeel van de jury, en hierdoor het verlies aan prestige van de Prijs, resulterend in het dalend aantal deelnemers. Ondanks het grote overwicht van het aantal woningen bij de inzendingen, acht de jury het niet

wenselijk om een woning te bekronen met de Prijs: *"Du fait de son caractère particulier et personnel, le jury ne croit pas que l'habitation individuelle réponde à l'esprit de notre époque et puisse être citée en exemple dans un but de diffusion des principes mêmes du progrès."* (73)

De 1ste Vermelding gaat naar de dokterswoning te Moeskroen van Arthur Degeyter. De Jury is lovend over de hele lijn maar blijft toch ook op de vlakte: *"plan clair divisé en 3 groupes: séjour, nuit, cabinet médical; esthétique sobre et sensible; bonne adaptation au terrain; bonne orientation; quelques faiblesses de circulation (par exemple entre la partie familiale et la partie professionnelle)." (74)*

De 2de Vermelding, de Université de la Paix van Jean Godart en André Dombart, vertoont veel af-finiteiten met de late architectuur van Ludwig Mies van der Rohe, bijvoorbeeld met de Neue Nationalgalerie te Berlijn (1962-1967).

1965

In 1965 beslist de Jury om noch de Prijs noch de Vermeldingen toe te kennen.

"Les œuvres 33 et 41 ont particulièrement retenu l'attention du jury. À la suite d'un examen minutieux, il est apparu que, malgré les qualités évidentes de ces œuvres, certaines erreurs de conception, d'organisation ou de principe ne permettaient pas de les retenir comme exemples d'une architecture répondant sans ambiguïté au but du concours." (75) De twee inzendingen die tot het laatst in de running blijven, zijn de *"woning voor een bediende in de Sperlekestraat te Marke"* van Juliaan Lampens (oeuvre 33) en de *"groeierende patiowoning te Appels"* van Jan Meskens (oeuvre 41) (76).

De jury voegt aan haar beslissing toe dat de ingezonden werken onvoldoende de kwaliteit van de gerealiseerde Belgische architectuur weerspiegelen,

m.a.w. dat veel gebouwen die zij interessant en bekronenswaard acht, niet terug te vinden zijn onder de deelnemende werken aan de wedstrijd (77).

1966

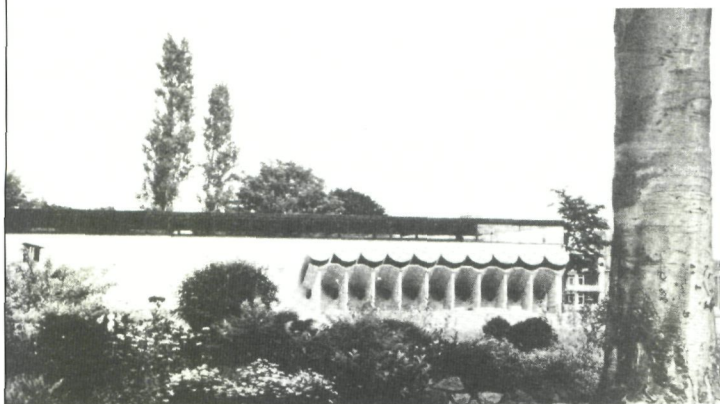
In 1966 wordt de Prijs Van de Ven opnieuw hervormd (zie eerder). Het aantal geprimeerden wordt beperkt tot de Prijs en – optioneel – één vermelding. De Prijs wordt toegekend aan de Laboratoires d'Essais de l'Université de Liège naar een ontwerp van Jean Barthélémy: *"Des laboratoires d'essai dus à l'architecte Bathélémy, pour l'équilibre des volumes, leur implantation, la clarté du plan, le respect de l'élément humain, particulièrement sensible dans la solution en charnière des patios et locaux annexes entre les ateliers, et enfin une technique au service de l'œuvre jusque dans les moindres détails."* (78)

Het merendeel van de inzendingen wordt in het tijdschrift La Maison uitgebreid geïllustreerd en becommentarieerd, wat het wegvallen van de Vermeldingen enigszins compenseert. Het beeld van de architectuur dat uit deze inzendingen naar voren komt, wordt sterk gedomineerd door combinaties van horizontale volumes, uitgevoerd in beton en baksteen, en voorzien van ruime glaswanden. De Jury van 1966 is – ondanks het extreem laag deelnemeraantal van 31 – zeer tevreden over de gemiddelde kwaliteit van de inzendingen, waaronder volgende zeker opmerkelijk zijn: een zwembad te Kortrijk naar ontwerp van architecten J.A. De Jaegere, Paul Felix, Jan Tanghe en C. Vander Plaetse, een woningengroep te Oudergem van Lucien Kroll en diverse gebouwen van Marc Dessauvage, onder meer de Kapel van het Sint-Lievenscollege te Gent. Renaat Braem, lid van de jury, verwoordt het als volgt: *"Eh bien, une séance de jury comme celle du prix Van de Ven 1966 donne du courage, le courage nécessaire à faire renaître l'espoir qu'un jour la beauté et la sagesse triompheront sur la laideur et la bêtise."* (79)

1968

De Prijs – intussen tweejaarlijks geworden – wordt in 1968 toegekend aan de woning Reypens-Baines te Antwerpen van Georges Baines. Het plan van de woning laat – ondanks zijn strenge symmetrie – veel vrijheden aan de gebruiker. De enige vaste elementen zijn de centrale spiltrap, de keuken en de inkom. De rest van de ruimte kan door schuifwan-

▼ Laboratoires d'Essais de l'Université de Liège au Val-Benoît, Quai Banning, Luik, Jean Barthélémy. Prijs Van de Ven 1966. (La Maison, 1966, nr. 9, s.p.)

◀ Woning Reypens-Baines, Della Faillelaan 54, Antwerpen, Georges Baines. Prijs Van de Ven 1968. (foto O. Pauwels)

den worden opgedeeld in grotere of kleinere ruimtes. De symmetrische opbouw van de gevels en het tentdak op het vierkante gebouw geven de woning een onmodernistisch, bijna palladiaans uiterlijk.

De enige Vermelding gaat naar de Maatschappelijke Zetel van Glaverbel te Watermaal-Bosvoorde ontworpen door Renaat Braem, Pierre Guillissen, André Jacqmain en Victor Mulpas. *“Si les membres du jury n'ont pas cru devoir lui accorder la première place, c'est que la forme circulaire du plan ne paraît pas très fonctionnelle. Elle entraîne des longueurs de circulation horizontale excessives. L'orientation des bureaux est négligée. Le patio intérieur est extrêmement plaisant, certes, du point de vue plastique, mais il ne constitue pas un centre d'intérêt en soi.”* (80)

Bij het tijdschrift *La Maison* had men liever de woning die Jean Van den Bogaerde voor zichzelf bouwt in Sint-Martens-Latem zien winnen. Het werk benadert volgens de auteur van het artikel het best de geest van de Prijs Van de Ven door het onderzoek naar technologische vernieuwing en de daaraan gekoppelde uitdrukking (81).

“Mais si, en 1925, la confusion des expressions esthétiques n'était guère possible, elle est à présent, au contraire si grande qu'il est plus difficile aujourd'hui

qu'hier de discriminer une œuvre authentiquement «moderne» d'une autre qui a cédé à une mode, un mode, ou tout autre genre de formalisme qui plagie plus ou moins, académisme d'un nouveau genre aussi rétrograde et plus néfaste que le l'était son aîné de la «belle» époque. (...)

Le jugement du Van de Ven, si l'on peut honorer pleinement la mémoire de son fondateur, devra satisfaire de plus en plus à des impératifs scientifiques.” (82)

EVALUATIE VAN DE RESULTATEN

De Prijs Van de Ven kent in de naoorlogse jaren een zeer bewogen verloop.

Verschillende keren werd de waarde van het Juryoordeel in twijfel getrokken. Verschillende keren ook werd geijverd voor een jurysamenstelling die de Prijs meer gewicht, meer prestige kon geven. De koppeling van de Prijs aan de F.A.B. die de meeste architectenverenigingen overkoepelt maakt het natuurlijk ook moeilijk om een streng modernistische koers aan te houden. Bovendien worden de juryleden niet per se gekozen om hun modernistische ingesteldheid. De architectenverenigingen die

▲ Eigen woning van architect Leo Beeck. Een fel contrast met zijn in 1951 bekroonde landhuis 't Ven (foto O. Pauwels)

aan de beurt zijn kiezen vrij autonoom hun vertegenwoordiger in de jury. De strekking van Artikel 3 is van toepassing op de kandidaten maar blijkbaar niet op de juryleden.

Emile Jean Van de Ven volgt de Prijs Van de Ven op de voet maar grijpt slechts één keer in in de werking. Zijn zoon Jean Charles, die de Prijs Van de Ven na het overlijden van zijn vader in 1962 erft, heeft veel minder weerstanden tegen het hervormen van de Prijs (in 1964, 1965 én 1966). In 1966, na de tegenvallende resultaten van de twee voorgaande jaren en de ingrijpende hervormingen van de statuten, treedt de sterkste Jury aan die de Prijs Van de Ven ooit kent. Vier juryleden – Georges Baines, Renaat Braem, Louis-Herman De Koninck en Jacques Wybauw (83) – hebben op het moment van de Jury al een bekroning in de Prijs Van de Ven op zak. Deze vier juryleden vertegenwoordigen bovendien verschillende generaties van winnaars.

► Lokeren, woning Dierckx door Jos Van Driessche, eerste vermelding in 1962 (foto Griet Blomme)

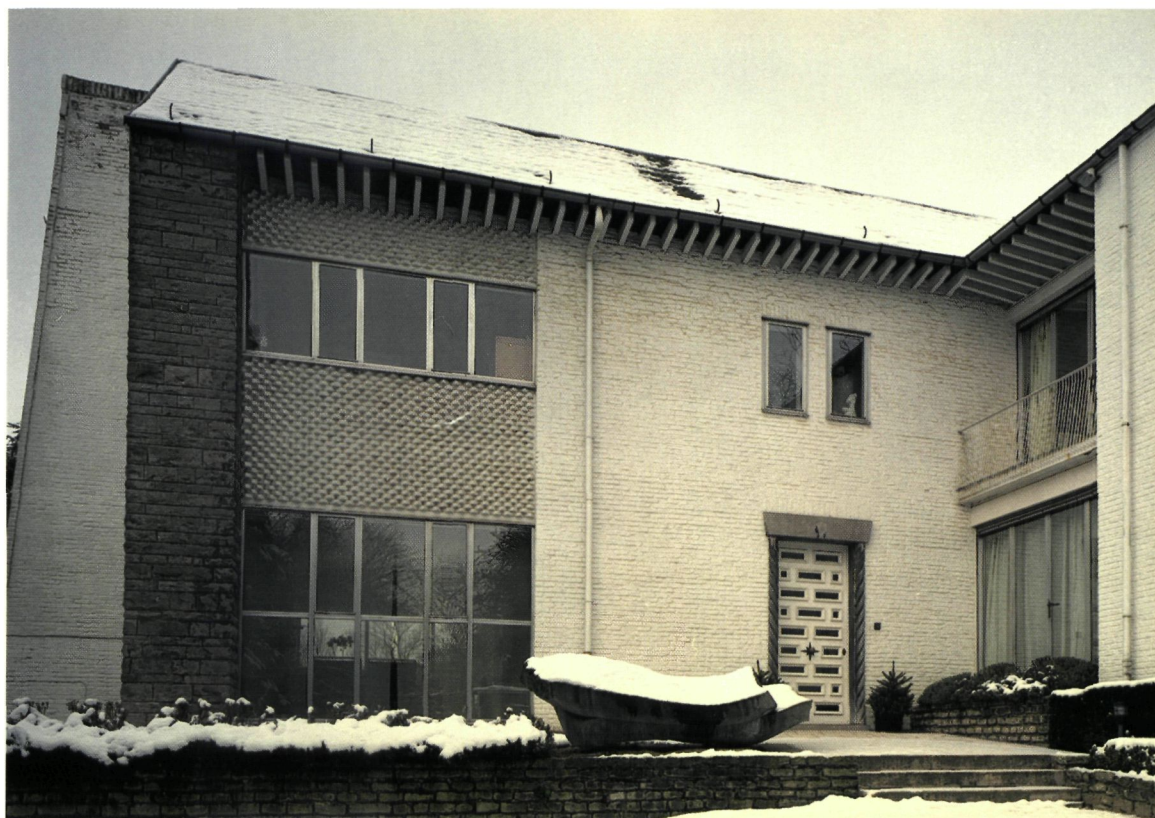
De editie 1966 van de Prijs Van de Ven is in alle opzichten bedoeld als een nieuwe, sterke start voor de Prijs. Waarom de volgende editie, die van 1968, meteen ook de laatste is, is moeilijk eenduidig te verklaren.

Het deelnemersandaal schommelt tussen de zestig en de tachtig maar krijgt in de edities van 1964 en 1965 een stevige klap (84). Dan nemen maar net veertig projecten per jaar deel aan de wedstrijd Jean Charles Van de Ven dreigt er in 1964 dan ook mee de Prijs stop te zetten omwille van dit lage aantal inzendingen. In het "hersteljaar" 1966 zijn het er nog tien minder. De laatste editie van de Prijs Van de Ven scoort met tweeënvijftig deelnemende projecten weer beter.

Van de inzendingen met een gekende de locatie staat ongeveer de helft in Vlaanderen, een kwart in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en een klein kwart in Wallonië. In verhouding tot het aantal deelnemers per gewest winnen projecten in Wallonië beduidend meer dan projecten uit Vlaanderen of het Brussels Hoofdstedelijk gewest. Wat de oorzaak is van de schijnbaar grotere "slaagkans" van Waalse projecten is niet onmiddellijk duidelijk.

Driekwart van de inzendingen én van de winnaars zijn ééngezinswoningen. Dat was tijdens het Interbellum ook al zo. Het aandeel woongebouwen – ééngezinswoningen, appartementsgebouwen en woonwijken – bij de inzendingen en de prijzen ligt boven de tachtig procent. De Prijs Van de Ven is dus blijkbaar toch een 'bungalowwedstrijd'. Het aandeel van andere gebouwen de inzendingen stijgt enigszins in de laatste twee edities maar niet in die mate dat het karakter van de wedstrijd erdoor verandert (85). Het hoge aandeel ééngezinswoningen heeft twee mogelijke oorzaken. Enerzijds is in België het aandeel van unieke ééngezinswoningen in de bouwmarkt groot en anderzijds is de ééngezinswoning ook steeds het domein waar nieuwe Modernistische of – algemener – progressieve ideeën en experimenten in België het eerst uitgetest worden. Het gevoel dat de ééngezinswoning als experimenteerdomein passé is zorgt er langs de ene kant voor dat gestreefd wordt naar een ruimer gamma van inzendingen maar aan de andere kant ook dat de aantrekkingskracht van de woningenwedstrijd Van de Ven vermindert.

Er zijn opvallend veel eigen woningen van architecten onder de inzendingen. Negen worden er bekroond: Karel Dasseville, Jean Englebert, Jean Théwis, Jean Vancoppenolle, Jean Hendrickx, Jean-Emile Dumont, Albert Bontridder, Pierre

◀ Eigen woning
architect Jean-Emile
Dumont,
Léo Erreralaan 63,
Brussel. 5de vermelding
1953.
(foto Griet Blomme)

Roberti en Eugène Delatte. Het lijstje bevat een aantal heel merkwaardige projecten. Niet gehinderd door beperkingen opgelegd door een opdrachtgever kunnen zij hun eigen woning uitwerken tot een visitekaartje van hun visie op architectuur en wonen.

In totaal worden tussen 1950 en 1968 92 projecten geprimeerd in de Prijs Van de Ven (Prijs en Vermeldingen samen). Opvallend is de doorgaans vrij jonge leeftijd van de architecten: meer dan de helft is 35 jaar of jonger (86). Deze architecten worden dus grosso modo in de eerste tien jaar van hun carrière bekroond. De oorzaken hiervoor zijn divers. De Prijs Van de Ven gaat op zoek naar een architectuur voor de moderne tijd. Mogelijk is het aanstormend talent met een recent voltooide opleiding beter gewapend voor, en compromislozer in het zoeken naar een moderne vormgeving. Daarnaast zijn het misschien net deze jonge architecten die hun kans in de Prijs wagen (87): zij zetten geen reputatie op het spel en hebben tegelijk de meeste baat bij de publiciteit en de waardering die een eventuele bekroning hen biedt.

Bepaalde architecten zal men tevergeefs zoeken op het naoorlogs palmares van de Prijs. Sommige architecten hebben waarschijnlijk nooit projecten ingezonden (88), zoals Roger Bastin, Peter Calle-

bout, Jul De Roover, Alfons Hoppenbrouwers, Jozef Lietaert, Paul Neefs, Claude Strebelle of Leon Stynen. Willen zij hun reputatie niet riskeren door een niet-selectie? Wensen zij niet te worden beoordeeld door een jury waarin zij zich niet kunnen vinden? Achten zij het beneden hun waarde om naar een dergelijke Prijs mee te dingen (89)? Of laat de Prijs hen onverschillig en zien zij op tegen de inspanning om hun projecten te documenteren en in te zenden? Andere architecten, die ondertussen een 'geconsacreerde' plaats hebben verworven in de geschiedenis van de moderne architectuur in België, nemen wél deel, maar worden door de jury's niet opgepikt, bijvoorbeeld Marc Dessauvage, Jacques Dupuis (90), Lucien Engels, Lucien Kroll, Juliaan Lampens, Charles Vandenhove en Willy Van der Meeren.

Doet dit afbreuk aan de waarde van de Prijs? Is de Prijs Van de Ven hierdoor té weinig representatief voor de "architectuur voor de moderne tijd" in België? Om het met Pierre Puttemans te zeggen: "*C'est vraiment une question piège. (...) On peut dire que le prix n'est pas totalement représentatif, mais (...) du point de vue majoritaire c'est représentatif: pas de l'architecture en Belgique, mais disons de l'avant-garde moderniste dominant.*" (91)

Luik - Angleur,
eigen woning van
architect Jean
Englebert, derde
vermelding 1961
(foto Griet Blomme)

Wanneer we vandaag de Prijs Van de Ven overschouwen, vertoont hij ten opzichte van de huidige visie op de Belgische architectuurgeschiedenis soms lacunes, soms bizarre bekroningen. Toch komen veel van de nu sterk gewaardeerde architecten en projecten in de Prijs en Vermeldingen terug, waarbij opvalt dat de Vermeldingen soms progressievere architectuur bekronen dan de Prijs. Globaal biedt de Prijs echter een beeld van de veelzijdige, soms grillige evolutie van de modernistische architectuur in België.

De bijwijlen heftige polemieken rond de juring lijken de waarde en de autoriteit van de Prijs in de naoorlogse periode aan te tasten. Albert Bontridder wijst er echter op dat men ook dit als een verdienste van de Prijs kan zien: dat hij het architectuurdebat heeft aangewakkerd.

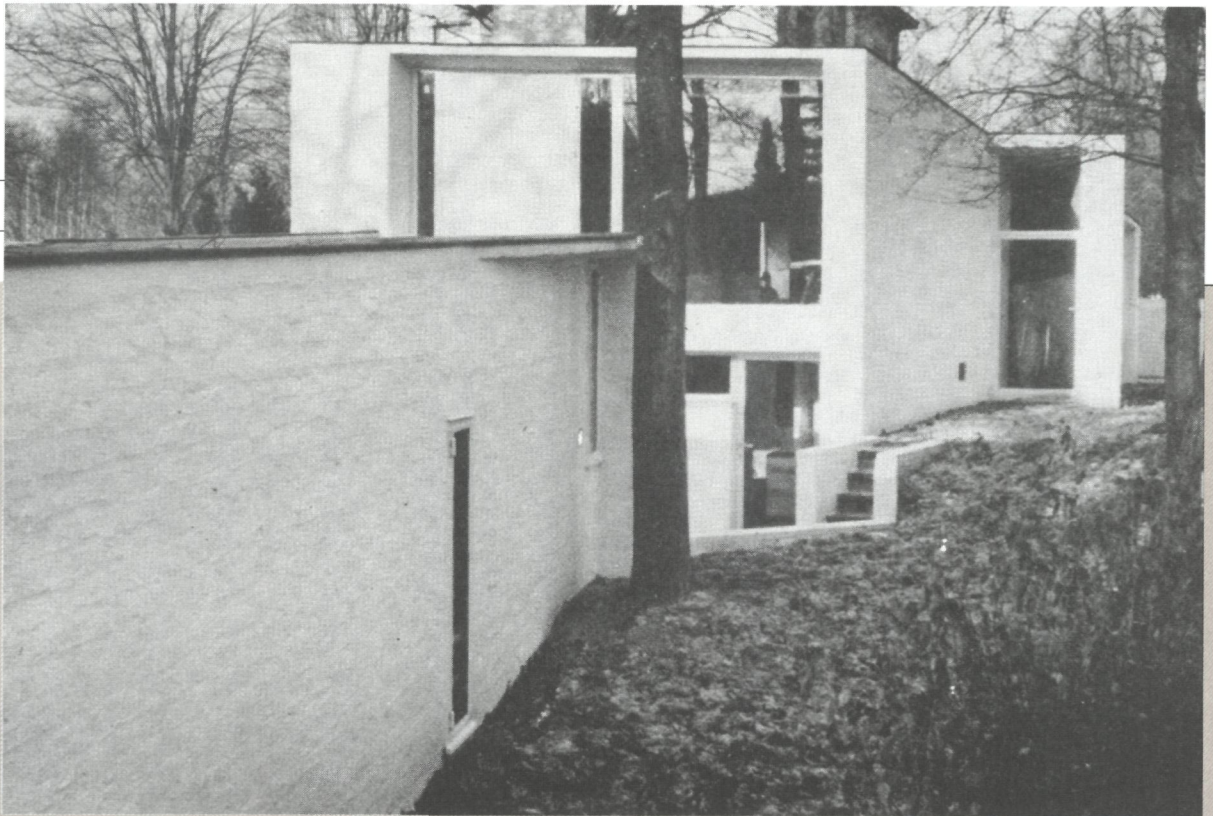
EINDNOTEN

- (1) Dit artikel vormt het vervolg op: DE HOUWER V., *De Prijs Van de Ven 1928-1937. De eerste tien jaren van een Belgische architectuurwedstrijd*, Monumenten en Landschappen, 1998, 2, p. 6-32.
- (2) Zie het artikel van Veerle De Houwer.
- (3) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map Van de Ven, Principes nouveaux – matériaux modernes.
- (4) VAN DE VEN E.J., *Un mot aux profanes*, Prix d'architecture Van

de Ven, 1929, p. 3.

- (5) FLOUQUET P.-L., *Pour servir le progrès, interview de M. E.J. Van de Ven, industriel*, La Maison, 1951, 5, p. 158.
- (6) In de naoorlogse periode gaat 72% van de Prijzen en Vermeldingen naar ééngezinwoningen.
- (7) FLOUQUET P.-L., o.c., p. 162.
- (8) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1951a, Uitnodiging.
- (9) FLOUQUET P.-L., o.c., p. 191.
- (10) *Le Prix d'Architecture Van de Ven*, La Maison, 1949, 12, 384-385.
- (11) De aangesloten architectenverenigingen zijn (in 1961): Koninklijke Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen, Chambre des Architectes de Belgique, Association des Architectes de Liège, Koninklijke Vereniging der Bouwmeesters van Oost-Vlaanderen, Association Royale des Architectes de la province de Namur, Koninklijke Bouwmeesterkring van West-Vlaanderen, Société des Architectes de l'arrondissement de Verviers, Association Royale des Architectes de Charleroi, Royale Union Professionnelle des Architectes de Tournai, Union Professionnelle des Architectes sortis des écoles Saint-Luc en Belgique, Architectenvereniging van Limburg, Association des Architectes de l'arrondissement de Mons, Syndicale Kamer der Architecten van Brabant, Société des Architectes du Centre, Association des Architectes de la province de Luxembourg, Société Belge des Urbanistes et Architectes Modernistes, Société Centrale d'Architecture de Belgique. Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1962a, Brief aan het secretariaat van de Prijs, 17.11.1961, verso.

Nr. 120
Bijlage bij
M&L 22/2
maart-april
2003

Buitenkrant

Veerle De Houwer

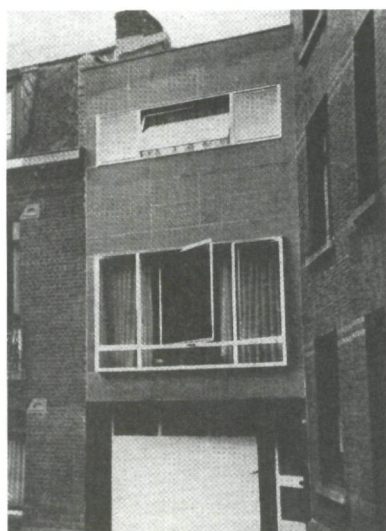
PANORAMA PRIJS VAN DE VEN 1950 - 1968

1950

Prijs Van de Ven 1950
Ruelens en Van Gils
Drie woningen te Oudergem,
Mulderslaan 73 en 75

Eerste vermelding 1950
August Van Laerhoven
Woning Gobert, Luik, Rue Dieudonné
Salme 29

1951

Prijs Van de Ven 1951
Leo Beeck
Landhuis 't Ven, Bonheiden,
Rijmenamssesteenweg 108

Eerste vermelding 1951
Paul Devos
Villa White Oaks, Knokke,
Wielewalaan 2

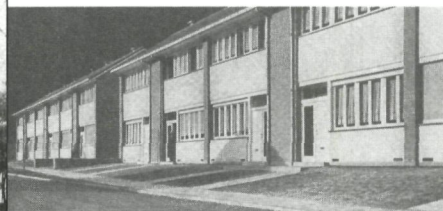
1952

Prijs Van de Ven 1952
Marc Seghers
Woning, Deurne

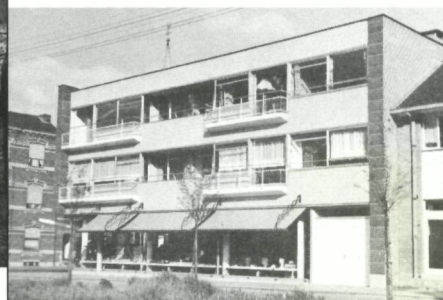
*Derde en vierde vermelding ex aequo
1952*

E.G.A.U.
Woningen voor Geteisterden,
Nationale Werf, Angleur,
rue du Prince Régent 12-31,
rue de Grace Berleur, rue Decroly

1953

Prijs Van de Ven 1953
E.G.A.U.
Appartementsgebouw met winkels
van de 'Union Cooperative'
Angleur, rue Vaudrée 21

Tweede vermelding 1953
Paul Van de Velde
Villa, Mortsel, Antwerpsestraat

1954

Prijs Van de Ven 1954
Henri Stenne
Villa, Polleur

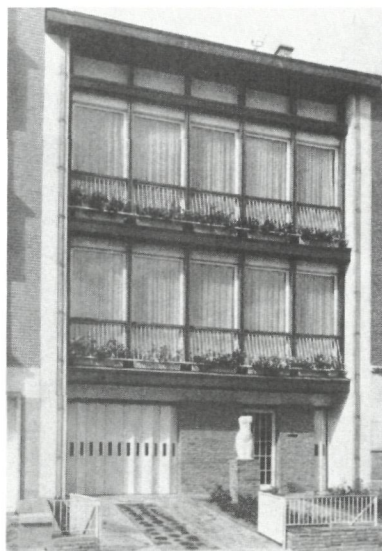

Eerste vermelding 1954
R. en H. Thomas
Woning, Luik

1955

Prijs Van de Ven 1955
Eugène Delatte
Eigen woning, Elsene, George
Bergmannlaan 41

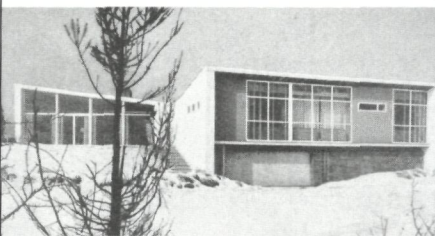

Derde vermelding 1955
Constantin Brodzki
Vakantiewoning Van Pachterbeke,
Sint-Genesius-Rode,
Tripopulierenaan 10

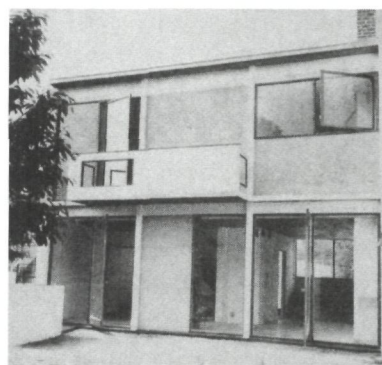

1956

Prijs Van de Ven 1956
Emile José Fettweis
Villa, Rouheid

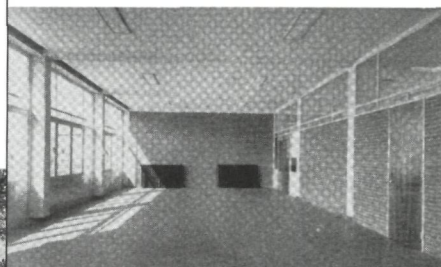

*Eerste en tweede vermelding
ex aequo 1956*
Baucher, Blondel en Filippone
Woning Charles Vijt, Tervuren,
Brusselsesteenweg 236

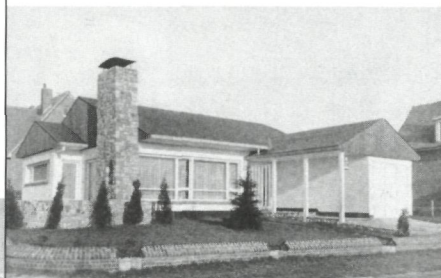

1957

Prijs Van de Ven 1957
Charles Bailleux
Lagere school en peuterschool,
Lodelinsart

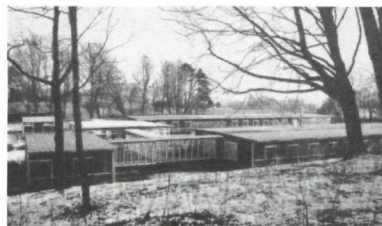

Tweede vermelding 1957
Henri Van der Velden
Bungalow, Meise

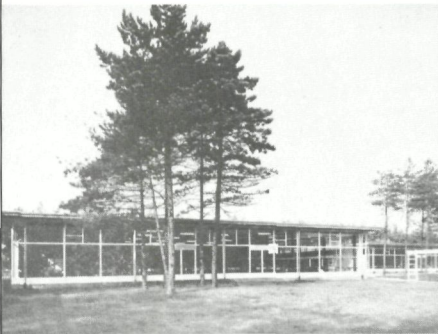

1958

Prijs Van de Ven 1958
Baucher, Blondel en Filippone
Kantoren van het Commissariaat
Generaal van de Wereldtentoon-
stelling 1958 in Brussel

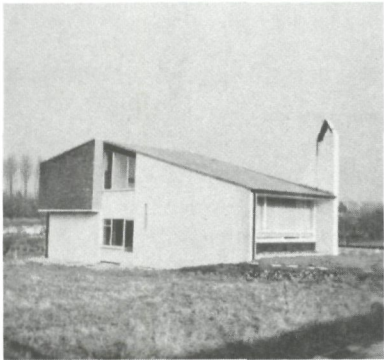

Eerste vermelding 1958
Wybauw en Thiran
Cafetaria en refter van het studie-
centrum voor Kernenergie, Mol

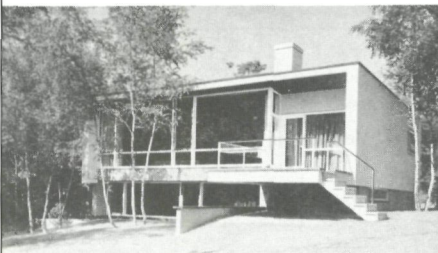

1950

Prijs Van de Ven 1959
Henri Guchez
Woning, Ath-Ormeignies,
Rue de Betissart 22

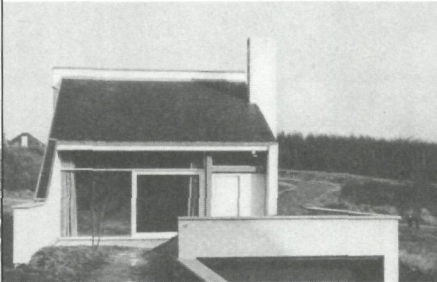

Eerste vermelding 1959
Roger Homez
Eigen woning en twee aanpalende
panden, Tervuren,
Avenue des Myrtilles

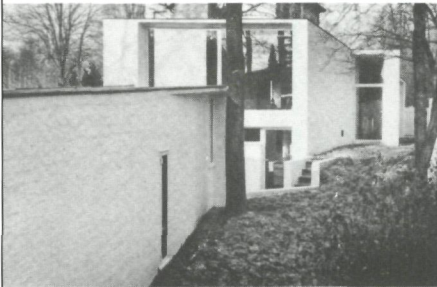

1960

Prijs Van de Ven 1960
Roger Homez
Woning, Sint-Pieters-Woluwe

Eerste vermelding 1960
Albert Bontridder
Eigen woning, Sint-Genesius-Rode,
Lequimelaan 16a

1961

Prijs Van de Ven 1961
Jean Wynen
Ziekenhuis, Braine l'Alleud

Derde vermelding 1961
Jean Englebert
Eigen woning, Angleur,
rue du Beau-Hêtre 1

1962

Prijs Van de Ven 1962
Jean Cosse
Groep van drie boerderijen,
Saint-Hubert-Arville,
Rue de Coëmont 1-5

Eerste vermelding 1962
Jos Van Driessche
Woning Dierckx, Lokeren,
Antwerpse Steenweg 9

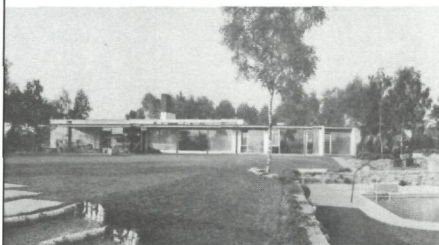
1963

Prijs Van de Ven 1963
Axel Ghyssaert
Bungalow, Zedelgem,
Léon Claeysstraat 4

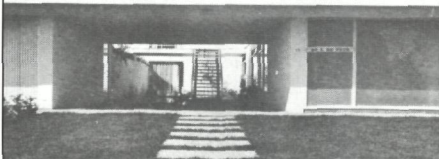
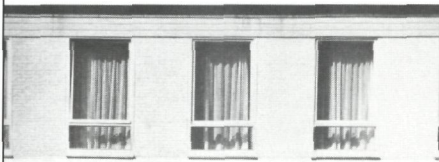
Eerste en tweede vermelding ex aequo
1963

Simone Guillissen-Hoa
Villa 'La Quinta', Court-Saint-Etienne,
Rue du Cerisier 91

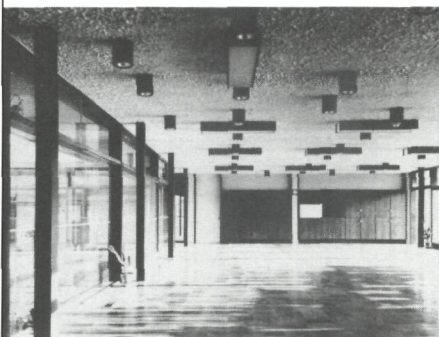

1964

Eerste vermelding 1964
Arthur Degeyter
Dokterswoning, Moeskroen

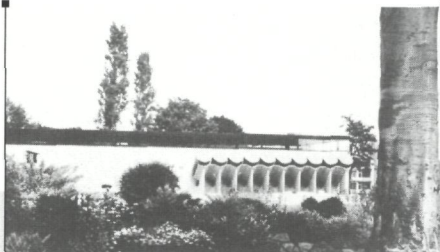

Tweede vermelding 1964
Godart en Dombart
Université de la Paix, Huy,
Rue de la Paix

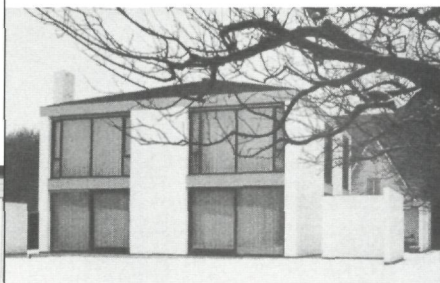
1966

Prijs Van de Ven 1966
Jean Barth lemy
Proeflaboratoria van de Universiteit
van Luik in Val-Beno t

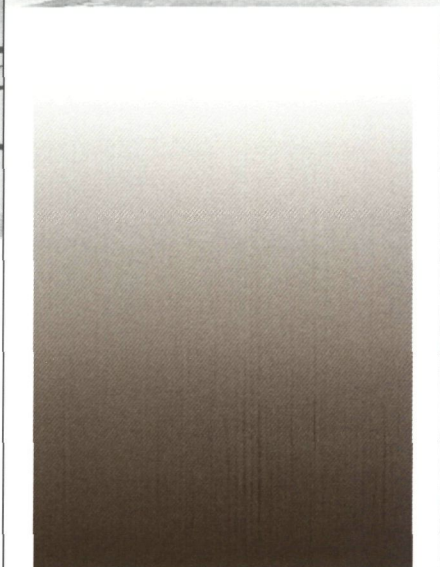
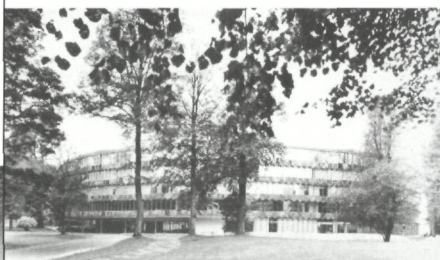

1968

Prijs Van de Ven 1968
Georges Baines
Woning Reypens-Baines, Antwerpen,
Della Faillelaan 54

Eerste vermelding 1968
Braem, Guillissen, Jacquain, Mulpas
Maatschappelijke zetel van Glaverbel,
Watermaal-Bosvoorde,
Terhulpesteenweg 166

Veerle De Houwer

**ORGELWEEKEND
VLAANDEREN, ANTWERPEN,
ZATERDAG 3 EN ZONDAG
4 MEI 2003**

V.z.w. Het Orgel in Vlaanderen organiseert op 3 en 4 mei aanstaande in Antwerpen het orgelweekend Vlaanderen, in samenwerking met het Davidsfonds.

Wie zich graag laat onderdompelen in orgelklanken en allerlei orgelgeheimen wil ontdekken zal daartoe alle kansen krijgen. Zo zijn er, verspreid over twee weekendformules, inleidende lezingen over orgelbouw en orgelhistoriek, verrassende orgeldemonstraties op diverse hoogzalen, een wandeling langs de mooiste historische orgels in Vlaanderen, een orgelbeurs, een orgelmarkt, tot zelfs een orgelcafé en nog vele andere activiteiten.

Orgelweekend Vlaanderen
Antwerpen, zaterdag 3 & zondag 4 mei 2003

een initiatief van
Het Orgel
IN VLAANDEREN

In samenwerking met - en met de steun van

Davidsfonds **MERCATOR** **HOORSTADFONDS V.Z.W.**

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap voor de Zelfbestuur
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap voor de Zelfbestuur

Ook worden er twee avondconcerten georganiseerd, met Prima la Musica o.l.v. Dirk Vermeulen met solist Bart Rodyns in de Sint-Pauluskerk en Stanislas Deriemaeker en Peter Van de Velde in duo aan de twee orgels van de O.L.V.-kathedraal.

Deelnemen aan het orgelweekend kan door in te schrijven vóór dinsdag 15 april aanstaande.

Voor meer informatie kan u terecht bij:

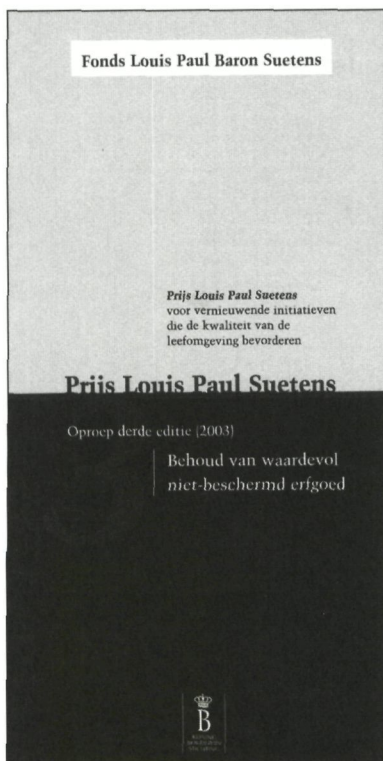
Het Orgel in Vlaanderen v.z.w.,
Lange Gasthuisstraat 45,
2000 Antwerpen,
tel. 03-202 77 06, fax. 03-202 77 00,
info@orgelinvlaanderen.be

Gratis toegang tot enkele activiteiten op zondag en aparte reservatiemogelijkheid voor de avond-concerten, maken het Orgelweekend Vlaanderen tevens toegankelijk voor een ruim publiek.

Veerle De Houwer

DE PRIJS LOUIS PAUL SUETENS (1936-1996)

In 1998 werd binnen de Koning Boudewijnstichting een fonds opgericht ter nagedachtenis aan professor Louis Paul Baron Suetens, die op

2 september 1996 overleed. Vanuit dit fonds wordt de tweejaarlijkse Prijs Louis Paul Suetens ingericht.

De Prijs bekroont een vernieuwende studie of project dat de kwaliteit van de leefomgeving bevordert. Het begrip leefomgeving wordt voor de Prijs ruim geïnterpreteerd en heeft betrekking op de aandachtsvelden milieu, ruimtelijke ordening, bouwkundig, landschappelijk, natuurlijk, roerend en immaterieel erfgoed.

Bij elke editie wordt een thema vastgelegd. Voor 2003 is dat 'Behoud en beheer van waardevol niet-beschermd erfgoed'. Aan de prijs is een bedrag van 5000 euro verbonden.

Kunnen ingediend worden :

- Al of niet gepubliceerde recente studies, opgesteld in het Nederlands
- Projecten op het terrein in Vlaanderen
- een combinatie van een studie en een project dat ermee verbonden is.

Deelnemen kan door een inschrijvingsformulier aan te vragen op het telefoonnummer 070-23 30 65, op het faxnummer 070-23 37 27 of via proj@kbs-frb.be. U kunt het formulier ook downloaden van de website van de Koning Boudewijnstichting: www.kbs-frb.be.

Het inschrijvingsformulier moet samen met de studie uiterlijk op 30 mei 2003 ingeleverd zijn bij de Koning Boudewijnstichting.

Voor meer informatie kan u terecht bij de Koning Boudewijnstichting: boone.m@kbs-frb.be

Nathalie Vernimme

"LOOD OM OUD IJZER" SYMPOSIUM VAN DE NEDERLANDSE RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG OVER METALEN IN DE MONUMENTENZORG

Op woensdag 13 november laatstleden werd te Rotterdam voor de vierde maal een landelijk symposium van de Rijksdienst voor Monumentenzorg georganiseerd. Het symposium ging door in het in 1895 geconstrueerde Hulstkampgebouw aan de Maaskade in Rotterdam, oorspronkelijk een kaas- en margarinefabriek en later standplaats van de jeneverstokerij Hulstkamp. De RDMZ-symposia worden meestal door een grote vertegenwoordiging van Vlaamse monumentenzorgers bijgewoond en dit was ook deze keer niet anders. De vorige 3 edities handelden respectievelijk over gevelreiniging, houtaantasting door ongedierte en schimmels en over natuursteen. Het praktijkgerichte onderwerp was dit jaar 'Metalen in de monumentenzorg'. Naast een overzicht van de historische toepassingen van metalen in monumenten, werd in het programma ook aandacht besteedt aan toepassings-technologie en herstellingen. Dit gebeurde niet alleen via de belichting van oude technieken, maar tevens werd gekeken naar de dagelijkse praktijk van restauraties binnen monumentenzorg; De bijdragen werden zowel geleverd door medewerkers van de Rijksdienst als door architecten en vakmensen (uitvoerders, metallurgie, monumentenwacht) uit het veld. De inleiding en samenvatting werden verzorgd door E.J. Nusselder, hoofd van de afdeling instandhoudingstechnologie bij de RDMZ. De architectuur- en bouwhistoricus Meindert Stokroos leverde een bijdrage over de historische toepassingen van lood, koper en zink in Nederlandse monumenten. Michiel Van Hunen, coördinator instandhoudingstechnologie bij de RDMZ, vertelde ons meer over de chemische, mechanische en fysische

eigenschappen van non-ferrometalen. Daarna sloot het duo Klaas Boeder (senior medewerker Monumentenwacht) en Klaas Schoots (senior medewerker Bisschoppelijk Bouwbureau Bisdom Den Bosch) de voormiddag af met een uiteenzetting over het belang van de kwaliteit van het uitvoeringsdetail bij lood-, koper- of zinkwerken op het monumentale dak. Na de middag plaatste Henk Augustijn het thema van het symposium in beeld met een speciaal voor de gelegenheid gemaakte videofilm. Christopher Wood, conserveringsspecialist bij *English Heritage* bracht een verhaal over loodaantasting op daken van Engelse monumenten in de jaren '80 van de vorige eeuw en de zoektocht naar een oplossing van dit euvel. Vervolgens maakte H.J. Tolboom, beeldhouwer/steenhouwer en medewerker bij de Rijksdienst ons deel in zijn beginnende ervaring met de praktijk van het smeden en vertelde hij ons ook wat meer over historisch smeedwerk. De laatste lezing werd gegeven door Marten Tulleners, directeur van een bedrijf gespecialiseerd in metaaltechnologie en restauratieloodgietswerk. Hij lichtte aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden de restauratiekeuze toe voor metaalonderdelen van monumenten. Naar aanleiding van het symposium waren ook een aantal werkgroepen samengekomen die 4 nieuwe infobladen rond restauratie en beheer samengesteld en uitgebracht hebben. Het betreft infoblad 32 'Instandhouding van smeedijzer in het exterieur'; infoblad 33 'Bladkoper op monumenten'; infoblad 34 'Bladlood op monumenten' en infoblad 35 'Bladzink op monumenten'.

Veerle De Houwer

STUDIEDAG HISTORISCH INTERIEUR

Op vrijdag 4 april aanstaande heeft een nieuwe studiedag Historisch Interieur plaats, georganiseerd door het Seminarie voor Geschiedenis van

de Bouwkunst, Monumentenzorg en Historisch Interieur van de Universiteit Gent.

Op het programma staan volgende bijdragen:

09.45u:
Inleiding door Anna Bergmans
09.55u:
De problematiek van het sequentie-onderzoek: het rococo altaar van de OLV-ten-Troostkerk in Hoevenen en de foyer van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg in Brussel (1884-1887) - Johan Grootaers

10.45u:
Een laatgotisch ensemble van muurschilderingen en sculptuur in het 'Caermersklooster' te Gent - Lode De Clercq

11.35u:
De restauratie van het appartement van de landcommandeur van Alden-Biezen (ca. 1705-1730) - Guido Jan Bral

Namiddag:
14.00u:
Het kerkinterieur ten tijde van de Contrareformatie, vernieuwing versus traditie - Joris Snaet

14.50u:
Kamerlijsten: een verdwenen 17de-eeuws interieuronderdeel. - Jan Van Damme

15.40u:
"Doet u aan familieleven?" Comfort en planindeling in de interbellumwoning - Leen Meganck

De studiedag gaat door in:
Auditorium "De Schelde"
Provinciaal Administratief Centrum
"Het Zuid"
W. Wilsonplein 2
9000 Gent

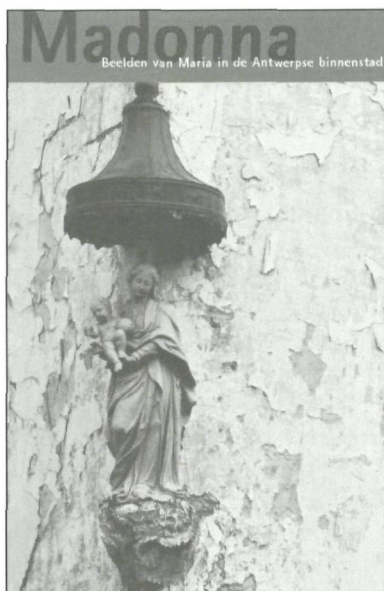
Voor meer informatie kan u terecht bij:
Dr. Leen Meganck
leen.meganck@rug.ac.be
tel. 09-264.39.22

Literatuur

Madeleine Manderyck

MADONNA. BEELDEN VAN MARIA IN DE ANTWERPSE BINNENSTAD

Het langverwachte boek 'Madonna. Beelden van Maria in de Antwerpse binnenstad' is eindelijk verschenen. Het is geleden van 1981, toen Piet Schepens zijn reeks over Antwerpse Maria-gevelbeelden bundelde, dat er nog gepubliceerd is over dit bijzondere erfgoed. Het boekje van Piet Schepens zelf is een curiosum geworden dat zelfs antiquarisch nog moeilijk verkrijgbaar is. De Erfgoedcel Antwerpen en de vereniging Voor Kruis en Beeld hebben samen 'Madonna. Beelden van Maria in de Antwerpse binnenstad' uitgegeven om deze informatielacune op te vullen en zo dit prachtig cultureel patrimonium opnieuw onder de aandacht te brengen. Het boek maakt deel uit van een ruimer madonna-project in de zomer 2002, met ook een openlucht tentoonstelling Madonna. Antwerpse Maria-gevelbeelden, heden-daags bekeken en een actualisering van het toeristisch aanbod (zomeravondwandelingen, groeps rondleidingen, wandelbrochure). 'Madonna. Beelden van Maria in de Antwerpse binnenstad' is een verzameling wetenswaardigheden over de Madonna's binnen de Leien. Aan bod komen onder meer een nieuw en eigenzinnig Madonnaverhaal van schrijver Koen Peeters, het historische verhaal, een kunsthistorische en een iconografische beschrijving. Uiteraard is er plaats voor de vele anekdotes - gekenmerkt door een verstrengeling van historische werkelijkheid en folklore -, maar ook voor de problematiek van de bescherming als monument en van de noodzakelijke en specifieke restauratie van cultureel erfgoed in de openlucht. Zeer waardevol is de nieuwe inventaris van alle Madonna's binnen de Leien, met een overzichtelijke plattegrond, zodat we eindelijk kunnen

nagaan welke Maria-gevelbeelden er zijn en waar ze zich bevinden. Alle Mariabeelden werden door Oswald Pauwels gefotografeerd. Hierdoor kwam dus ook een volledige foto-inventaris tot stand die bij de dienst Monumenten en Landschappen van de Vlaamse Gemeenschap bewaard wordt en beschikbaar zal zijn voor alle geïnteresseerden. Bovendien werd in het nieuwe boek prachtig, vaak nooit eerder gepubliceerd historische illustratiemateriaal gepubliceerd waardoor Madonna een prachtig kijkboek geworden is. Al deze facetten werpen licht op cultureel erfgoed waarvan de waarde en de betekenis ons niet altijd meer duidelijk zijn. Aan het einde van de 18de eeuw zouden er om en nabij de driehonderd madonnabeelden in Antwerpen zijn geweest. Ze sierden huisgevels op straathoeken, steegjes en binnenplaatsen. Vroeger waren Maria-gevelbeelden vooral een uiting van devotie, maar ze fungeerden ook als een sociaal bindmiddel voor een buurt. Vaak ging het om eenvoudige anonieme volkskunst, soms ook om prachtig, veelal barok beeldhouwwerk toegeschreven aan belangrijke kunstenaars zoals Walter Pompe, Artus II Quellin, Pieter Verbrugghen (de Oude). Nu bestaan er in de binnenstad nog amper honderdzestig. Zowel vandalisme, diefstal, ouderdom maar vooral het slopen van de gebouwen zijn de oorzaak hiervan. Gelukkig worden steeds meer madonnabeelden als

monument beschermd. Ze dragen onmiskenbaar in grote mate bij aan de charme en de sfeer van de stad. Madonna is een van de Antwerpse erfgoedprojecten waarover de Stad een convenant heeft afgesloten met de Vlaamse Gemeenschap. Deze afsprakenregeling stelt de Stad Antwerpen in staat om nog beter te werken aan de publieksontsluiting van zijn roerend cultureel erfgoed, ook en misschien vooral dát erfgoed dat bewaard wordt in instellingen die minder vanzelfsprekend zijn dan musea en archieven. Naast publieksontsluiting is een geïntegreerde aanpak een andere belangrijke doelstelling. Er wordt gestreefd naar samenwerkingsverbanden tussen organisaties die raakvlakken hebben, die samen een meerwaarde kunnen betekenen voor het erfgoed in kwestie, die samen het verhaal van ons gezamenlijk verleden vertellen. Een gezamenlijke actie met de vereniging Voor Kruis en Beeld, de vereniging die al decennia lang de madonnabeelden onderhoudt en restaureert, lag dan ook voor de hand.

Praktische informatie

Titel:

Madonna. Beelden van Maria in de Antwerpse binnenstad.

Auteurs:

verzameling van bijdragen door Koen Peeters, Eric Antonis, Leo Delwaide, Bart De Baere, Jos Van den Nieuwenhuizen, Rudi Mannaerts, Wim Strecker, Claire Baisier, An Tant, Madeleine Manderyck, Vera De Boeck, Etienne van Caster.

Quadri illustraties:

- Oswald Pauwels (Monumenten & Landschappen van de Vlaamse Gemeenschap)
- rijk historisch beeldmateriaal (vaak niet eerder gepubliceerd)

Uitgever:

Erfgoedcel Stad Antwerpen en vzw Voor Kruis en Beeld

Aantal pagina's:

192 pagina's

Verkoopprijs:

15 euro - De opbrengst van de verkoop gaat integraal naar de vereniging Voor

Kruis en Beeld ter ondersteuning van de restauratie van madonnabeelden.

Verkoopsadressen:

- vanaf december 2002 verkrijgbaar in
- stadswinkel, Wisselstraat (tijdelijk adres), 2000 Antwerpen, 03-220 81 82
- districtshuis Antwerpen, Lange Gasthuisstraat 21, 2000 Antwerpen
- Stichting Vlaams Erfgoed, Oude Beurs 27, 2000 Antwerpen
- Erfgoedcel, Brouwershuis, Adriaan Brouwerstraat 20, 2000 Antwerpen
- Voor Kruis en Beeld, Vremdesesteeweg 92, 2530 Boechout

Landschapszorg

Els Hofkens

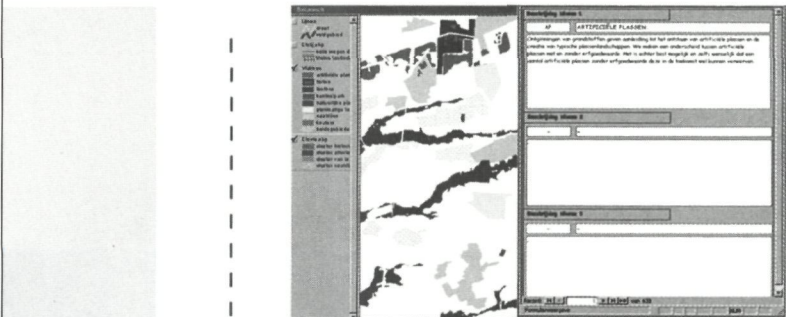
VOORSTELLING VAN DE LANDSCHAPS- KENMERKENKAART

Op 10 februari 2003 heeft minister Paul Van Grembergen de CD-ROM "Landschapskenmerkenkaart" aan de pers voorgesteld. De landschapskenmerkenkaart is het resultaat van de wetenschappelijke studie 'Aanvullende inventaris van de ruimtelijke landschapskenmerken van bovenlokaal belang'. Deze studie is uitgevoerd in opdracht van de afdeling Monumenten en Landschappen door de studie-bureaus Georeto en Aeolus in de periode 2000-2001.

De landschapskenmerkenkaart is de inventaris van alle structurende landschapselementen - en componenten van belang, ook deze zonder erfgoedwaarde. Deze landschapsstructurende elementen en componenten kunnen hun doorwerking vinden in de ruimtelijke planning en de landschapszorg.

Landschaps- kenmerkenkaart

VECTORIELE BESTANDEN VAN DE LANDSCHAPSKENMERKENKAART VAN BOVENLOKAAL EN VLAAMS BELANG, TOESTAND 31/12/2000, OP SCHAAL 1/50.000, OPGEMAAKT DOOR HET MG, LIN, AROHM, MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

CD-GISVL-2002

GIS-Vlaanderen is het samenwerkingsverband voor het optimaal gebruik van geografische informatie in Vlaanderen

Om de landschapskenmerkenkaart in de juiste context te kunnen plaatsen moet eerst beknopt het landschapsinventarisatieproject toegelicht worden. Het landschap is een holistisch gegeven, m.a.w. het geheel is meer dan de som van de delen. Het landschap kan vanuit verschillende invalshoeken beschouwd worden: vanuit de cultuurhistorische en vanuit de ruimtelijke invalshoek, naast nog vele andere invalshoeken.

Iedere invalshoek vertelt ons een ander verhaal over hetzelfde landschap. Al deze verhalen te samen vertellen het complete verhaal. Maar dit gehele verhaal is zeer complex en alomvattend. Vandaar dat bij de opstart van het landschapsinventarisatieproject werd gekozen om eerst het cultuurhistorische verhaal te bekijken. Het resultaat van de inventarisatie van het landschap vanuit cultuurhistorie is de Landschapsatlas, die in juni 2001 voorgesteld is.

Na de opmaak van de landschapsatlas werd gestart met de inventaris van het landschap vanuit de ruimtelijk structurende invalshoek. Deze in-

ventaris is nu afgerond en kan ik hierbij aan u aanbieden. Het tweede luik van het landschapsinventarisatieproject, de landschapskenmerkenkaart, is hiermee dan ook afgerond.

Het idee om de inventaris van de ruimtelijke landschapskenmerken op te maken is ontstaan vanuit het gemis dat in het Ruimtelijk structuurplan vlaanderen wordt vastgesteld.

Hierin wordt gesteld dat de landschap beschouwd wordt het resultaat van de dynamische wisselwerking tussen de fysische omstandigheden, het biotisch milieu en de menselijke activiteiten. Bakens, structurende reliëfelementen, markante terreinovergangen, gave landschappen en open-ruimtecorridors zijn structuurbepalende en karakteristieke elementen van het landschap. Een concrete invulling hiervan zoals bij de natuurlijke, agrarische of economische structuur ontbreekt door het toenmalige gebrek aan gegevens.

In het richtinggevend gedeelte van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen staat:

"Volgende elementen en componenten kunnen door hun specifieke ordening aanleiding geven tot een specifiek landschap: abiotische, biotische en antropogene elementen en componenten. Het betreft steeds vlakvormige elementen, lijnvormige elementen, puntvormige elementen of componenten."

In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen worden duidelijk twee sporen voorgesteld voor de operationalisering van het begrip landschap: In een eerste geval moet een selectie gemaakt worden binnen de landschappelijke elementen en componenten. Meer bepaald moeten die elementen geselecteerd worden die structuurbepalend zijn op een bepaald niveau.

Deze eerste benadering is zinvol als referentie voor de beoordeling van de landschappelijke impact van ruimtelijke ingrepen. De vraag die zich dan telkens stelt is: welke structuurbepalende elementen verdwijnen, veranderen of worden toegevoegd en is dit verantwoord of niet.

In een tweede benadering dienen voor een beperktere selectie van elementen en componenten ontwikkelingsperspectieven te worden geformuleerd.

Deze dienen het behoud van de landschappelijke waarden te verzekeren en desgevallend kunnen beleidsmatig stringente randvoorwaarden opgelegd worden aan het ruimtegebruik of wijzigingen hiervan.

Bij de opmaak van de landschapskenmerkenkaart is gekozen voor de eerste benadering.

In de Omzendbrief in verband met inhoudelijke taakstellingen voor het provinciaal ruimtelijk structuurplan van 7 januari 1997 zijn alleen algemene bepalingen opgenomen, maar geen taakstellingen m.b.t. landschap opgenomen.

In de Omzendbrief over het gemeentelijk structuurplanningsproces van 14 maart 1997 zijn eveneens geen taakstellingen m.b.t. landschap opgenomen, maar wel een taakstelling i.v.m. de structuurbepalende elementen in de gemeente.

Door veel planners wordt het ontbreken van een inventaris van structurende elementen en componenten als een belangrijk gemis ervaren vergeleken bij de uitvoerige inventarisatie vanuit historische invalshoek, de landschapsatlas.

De indicatieve weergave van structuurbepalende elementen en componenten die bedoeld wordt in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen is duidelijk een landschapskartering met ruimtelijke invalshoek. Landschapskenmerken worden slechts aangegeven in die mate dat ze landschapsbepalend zijn, dat ze m.a.w. een ruimtelijk structurerende invloed uitoefenen.

De exacte criteria voor de aanduiding van een landschapskenmerk als ruimtelijk structurerend worden toegelicht in het algemene rapport, eveneens aanwezig op de CD-ROM (map algemeen/rapport).

De landschapskenmerkenkaart bevat de representatieve, ruimtelijk structurende landschapskenmerken en -elementen uit het abiotisch natuurlandschap zoals het reliëf en de hydrografie; van botanische aard zijn er bossen, bomen, planten en ... cultuurgewassen, en uit de nederzettingegeografie zijn er de aspecten van wonen, werken en zich verplaatsen, ...

De landschapskenmerkenkaart en de landschapsatlas vormen samen de insteek vanuit landschapszorg bij de herziening van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

De landschapskenmerkenkaart geeft niet alleen op Vlaams niveau aan welke ruimtelijke landschapskenmerken van belang zijn. Ook op provinciaal niveau geeft ze samen met de landschapsatlas een zeer goed beeld van de landschappelijke structuur, zodat ze perfect opgenomen kan worden in het afwegingskader van de provinciale structuurplannen en -uitvoeringsplannen.

Daarnaast is de landschapskenmerkenkaart, samen met de landschapsatlas, een zeer bruikbaar instrument voor het gemeentelijk ruimtelijk orde-

ningsbeleid. Voor de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen en uitvoeringsplannen geven deze inventarissen wezenlijke informatie over de landschappelijke structuur en kunnen ze richtinggevend zijn bij de beslissingen die genomen moeten worden over het ruimtegebruik.

Vandaar dat de aandacht gevraagd wordt voor de inventaris van de ruimtelijke landschapskenmerken, waarvoor de noodzaak reeds bij de opmaak van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen bestond.

Op de CD-ROM "Landschapskenmerkenkaart" vindt u de geografische informatielagen met de verschillende ruimtelijke landschapskenmerken en een databank met een beschrijving van elk van deze kenmerken. Daarnaast bevat ze een rapport met de achtergrond van de inventaris en een *algemene toelichting van de verschillende ruimtelijke landschapskenmerken*, naast een toelichtingsrapport per provincie.

Beschermingen

Marijke Michiels

MONUMENTEN, LANDSCHAPPEN, STADS- EN DORPSGEZICHTEN BESCHERMD IN DECEMBER 2001

VOSELAAR
PASTORIE
Hofeinde 136
Monument
12/12/2001

De voormalige pastorie met omwald domein, gelegen in het noorden van het gehucht 'Hofeinde', vormt een belangrijke getuige van het religieus verleden van zowel Vosselaar als Beerse. De pastorie getuigt van de invloed van de Antwerpse St.-Michielsabdij en de daaraan verbonden witerheren-pastors. Het gebouw is het resultaat van aanpassingen uit 1750 waarbij een fraaie rococodeuromlijsting werd geplaatst, later aangevuld met interessante 19de-eeuwse interieurelementen.

Na de verkoop tijdens de Franse revolutie werd de site uitgebreid met het aansluitende parkbos, voornamelijk gevormd door drevestructuren, bomengroepen, solitaire bomen, vijver en boomgaard.

KRAAINEM, WEZEMBEEK-OPPEM,
ZAVENTEM
DOMEIN DE BURBURE
Dorpsgezicht
21/12/2001

De oorsprong van het kasteel van Wezembeek gaat terug tot de 12de-eeuwse 'borcht'. De huidige aanleg van het domein is stilistisch een goed voorbeeld van een vroeg-landschappelijke parkaanleg, waarin een aantal moerascipressen vermoedelijk in de eerste helft van de 19de eeuw werden aangeplant. De grote open ruimte tussen het kasteel en de dorpskerk en de ruimte rond de kasteelvijver hebben

Wezembeek-Oppem, Kasteeldomein
(Foto Kris Vandevorst)

een hoge esthetische belevingswaarde dankzij de verscheidenheid in kleur en textuur van de omgevende beplantingen.

MAASMECHELEN (Opgrimbie)
KOOR ST.-CHRISTOFFELKERK
Monument
21/12/2001

Laat-gotisch (16de eeuw), mergelstenen koor van de voormalige St.-Christoffelkerk, opgevat als een rechthoekige travee en driezijdige koorsluiting met spitsboogramen. Acht grafkruisen en -monumenten van de 17de tot de 19de eeuw staan binnen een gietijzeren omheining rond het koor opgesteld.

MAASMECHELEN
OMGEVING ST.-CHRISTOFFELKERK
Dorpsgezicht
21/12/2001

Het omringend perceel dat tevens de ondergrondse restanten bevat van de 16de-eeuwse kerk, het omgevend kerkhof en de 19de-eeuwse pastorie ten noorden van de kerk, vormen de oude kern van de voormalige dorpskom.

HERZELE
DE KASTEELDREEF EN HET KASTEELPARK
Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

De kasteeldreef en het kasteelpark van Herzele zijn aangelegd in zogenaamd gemengde stijl – deels landschappelijk

(eerste helft 19de en begin 20ste eeuw) en deels geometrisch (eerste helft 20ste eeuw) – met uitgestrekte gras- en weilanden, solitairen, bomen-groepen en bomengordel. Het park ontstond bij de bouw van de eerste zomerresidentie op de kouter tussen Herzele en Ressegem omstreeks 1847. De befaamde Franse tuin- en landschapsarchitect Achille Duchêne creëerde hier vóór W.O.I een in zijn eenvoud magistraal werk.

HERZELE
BAKSTENEN MOESTUINMUUR VAN KASTEEL
Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

De moestuin, gelegen op een perceel ten zuiden van het kasteel, bevond zich volgens de mutatieschets van 1888 oorspronkelijk ten zuidwesten van het kasteel. De bakstenen, op het zuiden gerichte, moestuinmuur is een belangrijke en steeds zeldzamer wordende leifruitmuur uit het derde kwart van de 19de eeuw. Een oost-west-gerichte 'Masters Walk' verdeelt de moestuin in twee gelijke helften.

Opgrimbie, Kerkstraat, koor van de voormalige Sint-Christoffelkerk met pastorie en kerkhofmuur (Foto Kris Vandevorst)

**HERZELE
TOEGANGSHEK VAN KASTEEL**

Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

Het toegangshek uit het eerste kwart van de 20ste eeuw is een hek in zogenaamde 'Deauville-stijl', gekenmerkt door witgeschilderde houten stijl- en regelwerk en smeedijzeren gepunte spijlen.

**HERZELE
CABANE IN PARK VAN KASTEEL**

Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

De cabane met zijn begeleidende bomengroepen vormt van over de vijver gezien een aantrekkelijke pittoreske scène. Constructie uit de tweede helft van de 19de eeuw, opgetrokken uit sierbaksteen- en houtwerk onder pannendak en voorzien van een fraaie fries in lichte en donkere baksteen.

**HERZELE
DE LIBANONCEDER IN HET PARK**

Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

De Libanonceder behoort tot de eerste fase van de parkaanleg (tweede helft 19de eeuw) en domineert het parterre van Achille Duchêne. Deze ceder is een treffende illustratie van de tegenstelling tussen het park in landschappelijke stijl en het geometrisch grasparterre.

**HERZELE
DE IJSKELDER VAN HET KASTEEL**

Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

De bakstenen ijskelder met weg geërodeerd parement onder een heuvel met aloude Taxusstruiken, dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het gebouw, dat heden dienst doet als overwinterplaats voor vleermuizen, wordt gekenmerkt door een zeldzame aanleg van zijnissen in het sas.

**HERZELE
HET KASTEEL**

Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

Het kasteel van Herzele dateert in kern uit het midden van de 19de eeuw maar kende tot 1916 verscheidene verbouwingen. Deels gebouwd in neo-Louis XIV en neo-Louis XVI-stijl, werd het kasteel opgetrokken met kalkzandsteen, arduin en gedeeltelijk baksteen. De middenrisaliet vooraan, daterend uit 1930, wordt voorafgegaan door een op vier Toscaanse zuilen rustend portiek met erboven verdiepingen onder een driezijdig fronton. Bij de ramen en de raamdeuren werden typisch Franse 'harmonica'-luiken toegepast.

**HERZELE
DE AANHORIGHEDEN VAN HET
KASTEEL**

Kasteeldreef 2
Monument
21/12/2001

Achter het kasteel gelegen eenlaagse en tweelaagse bakstenen dienstgebouwen met getoogde ramen en deuren. De lichte spelingen in het

gabariet geven het geheel een wat meer pittoresk voorkomen.

**HERZELE
WONING**

Kasteeldreef 1
Monument
21/12/2001

De huizen vooraan aan de kasteeldreef maakten oorspronkelijk deel uit van het kasteeldomein en dateren van 1829, maar werden in 1939, 1895 en 1907 verbouwd en uitgebreid. De voorgevel van de L-vormige woning nr. 1 is bekleed met siergevelsteen op gecementeerde plint en sierankers bij de penanten van de begane grond. De puntgevel heeft over de twee bouwlagen een doorlopende verdiepte venstertravee en een uitkragende dakrand met als gebogen spant gevormde windborden.

**HERZELE
WONING**

Kasteeldreef 3
Monument
21/12/2001

Eenvoudig woonhuis van anderhalve bouwlaag en vier traveeën onder pannenzadeldak. Het baksteenparement,

Herzele, Kasteeldreef 1-5, drie woningen
(Foto Kris Vandevorst)

nu boven een gecementeerde plint wit geschilderd, is op dezelfde wijze uitgewerkt als die bij de zijgevels van het huis nr. 1.

**HERZELE
WONING**

Kasteeldreef 5
Monument
21/12/2001

Dit dubbelhuis van twee bouwlagen en drie traveeën heeft een bakstenen gevelparement op gecementeerde plint. De van de dreef afgewende gevel is een combinatie van top- en lijstgevel, met in driegroep gekoppelde rechthoekige vensters onder blinde rondboognissen.

**HERZELE
WONING**

Peperstraat 50
Monument
21/12/2001

Deze in een neogotische stijl aangeklede woning diende oorspronkelijk als huisvesting voor de parktoezichter. Het eenlaags gebouw onder mansardedak met uitkragende houten windborden, bevat in de voorgevel drie spitsboogvensters met bepleisterde

omlijsting, ook de ingang werd in spitsboog uitgewerkt.

**HERZELE
WONING**

Peperstraat 52
Monument
21/12/2001

Dit 19de-eeuws boerenarbeidershuisje van anderhalve bouwlaag en vijf traveeën wordt geflankeerd door verschillende annexen, rechts een lagere eenlaagse aanbouw onder zadeldak, links een kleine aanbouw onder lesse-naarsdak.

**KAPRIJKE (Lembeke)
VILLA**

Gentstraat 3
Monument
21/12/2001

Een villa uit 1932 in een uitgesproken modernistische en functionalistische stijl, representatief voor het vroege oeuvre van de Antwerpse architect Urbain de Meyer. Het gebouw is samengesteld uit verschillende verspringende volumes met witgepleisterde gevels onder platte daken en een sterk in het oog springend hoger opgaand volume van het trappenhuis

Antwerpen, Pelikaanstraat 78, Beurs voor Diamanthatel (Foto Kris Vandevorst)

met kenmerkend ladderraam. De logische en functionele ruimte-indeling en het belang van lucht en licht vindt zijn weerspiegeling in de gevelarchitectuur, met bijvoorbeeld de grote ramen, terras en balkon.

**GERAARDSBERGEN
WONING**

Oudeberg 52
Monument
21/12/2001

Huisje van anderhalve bouwlaag en drie traveeën, met witgekalkt gevelparement. Dit in kern 18de-eeuws, in de 19de eeuw verbouwd huisje, heeft een volkskundige waarde als woning van de laatste belleman van de stad Geraardsbergen.

**GERAARDSBERGEN
WONING**

Oudeberg 54
Monument
21/12/2001

De in kern 18de-eeuwse woning getuigt van de oude bebouwing aan de Oudeberg. Het pand wordt geken-

Herzele, Peperstraat 52, woning (Foto Kris Vandevorst)

merkt door een witgekalkt baksteenparement en grote, kwarthol geprofileerde zandsteenblokken als omlijsting van de korbboogdeur. Binnen werd de indeling en balkenzoldering met gebeeldhouwde balksleutels, kinderbalken en raveelconstructie en een grotendeels bewaarde oorspronkelijke dakstructuur behouden.

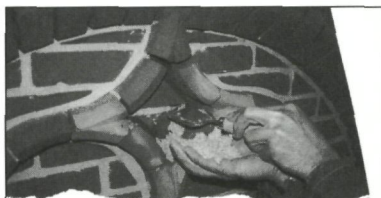
ANTWERPEN
DIAMANTBEURS
Pelikaanstraat 78
Monument
21/12/2001

De architecten J. Van Beurden, J. Van Hoenacker en J. Smolderen maakten gebruik van een sterke monumentale eclectische vormtaal om een gebouw te ontwerpen dat uitstraling geeft aan de handelsactiviteit die zich binnen afspeelt. Het pand werd opgericht in de periode 1912-1921 als centrum voor diamantnijverheid, op een moment dat de Antwerpse diamantnijverheid de belangrijkste ter wereld was. Het was het eerste groot-schalige gebouw waarin deze activiteit op een georganiseerde manier kon gecentraliseerd worden. Bijzondere aandacht ging uit naar de 'grote zaal' waar harmonische verhoudingen werden gecombineerd met een noodzakelijke overvloedige lichtinval.

Veerle De Houwer

**NIEUWE OPLEIDINGEN
VOOR DE RESTAURATIE-
SECTOR BIJ EUCORA,
ARCHONAUT EN ECR**

De vzw's Eucora, Archonaut (houten schepen) en ECR (Europees Centrum voor Restauratietechnieken) stelden onlangs hun nieuwe opleidingsbrochure voor met initiatie- en vervolmakingsopdrachten in oude ambachtelijke technieken, met het oog op toepassing in de restauratiesector. 26 Modules behandelen zeer uiteenlopende technieken, van sier- en restauratiemetselen, over staffwerk, breeuwen of kalfaten tot leidekken en historisch smeedwerk.

**INITIATIE- EN
VERVOLMAKINGS-
OPLEIDINGEN
IN OUDE AMBACHTELIJKE
TECHNIEKEN**

met het oog op de toepassing in de restauratiesector.

Cours d'initiation et de perfectionnement en anciennes techniques artisanales en vue d'application dans le secteur de la restauration.

Initiation and perfection training in old artisanal techniques in the mind of the application in restoration sector.

Voor meer informatie kan u terecht bij:
Eucora vzw
Frieda Barremaecker
Pathoekeweg 34
8000 Brugge
tel.: 050-45 70 15

Archonaut vzw
Philippe Perneel
Pathoekeweg 34
8000 Brugge
tel.: 050-45 70 15

ECR vzw
Judith Andelhofs of Fons Geskens
Marktplein 17
3550 Heusden-Zolder
tel.: 011-22 36 97

Veerle De Houwer

**DE NEDERLANDSE
RESTAURATIEBEURS 2003**

Van 15 tot en met 17 mei vindt in 's Hertogenbosch een nieuwe editie plaats van de Nederlandse Restauratiebeurs.

De beurs vormt het informatie- en communicatieplatform, het zakelijk marktplein en het unieke netwerkcentrum voor:

- *vakmensen / professionals / bestuurders uit de gehele sector;*
- *eigenaren, huurders, bewoners van monumenten;*
- *liefhebbers van en geïnteresseerden in ons cultureel erfgoed.*

Rb

DE NEDERLANDSE
RESTAURATIEBEURS
*de beurs voor restauratie,
monumentenzorg en conservering
cultureel erfgoed*

15-16-17 MEI
2003

BRABANTHAL
's-HERTOGENBOSCH

Deelnemers aan de Nederlandse Restauratiebeurs presenteren nieuwe ontwikkelingen, branchetrends, producten en diensten, vakmanschap, visies, plannen, regelingen, financieringen, technieken, opleidingen etc. Kortom: een breed scala aan actuele informatie, praktische aanpak en uitvoering, innovatie en wetenschappelijke verdieping inzake restauratie. De buitenlandse bijdrage hierin wordt geleverd door Duitse, Belgische en Engelse organisaties, instellingen en bedrijven.

Meer informatie over de beurs vindt u op internet:
www.restauratiebeurs.nl

Algemene informatie

Beurslocatie:

Brabant
Diezekade 2,
's-Hertogenbosch

Openingstijden:

donderdag 15 mei van 10.00 – 22.00 u.
vrijdag 16 mei van 10.00 – 18.00 u.
zaterdag 17 mei van 10.00 – 17.00 u.

Organisatie:

Top/Com Managementnetwerken BV,
Cuijk
Managementteam NRB 2003
Postbus 1, 5430 AA Cuijk

Uw aanspreekpartners:

- Raoul Hijl
tel. 0485 – 322922
fax 0485 – 322944
e-mail info@restauratiebeurs.nl
- Dedy van der Waal
tel 073 – 6293911
fax 073 – 5233330
e-mail info@expodia.nl

Veerle De Houwer

**PROJECTOPROEP:
SUBSIDIE AAN
VRIJWILLIGERSVERENIGINGEN
VOOR EDUCATIEVE EN
SENSIBILISATIEPROJECTEN
IN DE SECTOR MONUMENTEN
EN LANDSCHAPPEN**

In het kader van het Internationaal Jaar van de Vrijwilliger wou de Vlaamse Regering in 2001 het vrijwilligerswerk in Vlaanderen ondersteunen. Vanaf 2001 werd jaarlijks 20 maal 1250 euro vrijgemaakt voor projecten van vrijwilligersverenigingen actief in de monumenten- en landschapszorg. De steun geldt educatieve en sensibilisatieprojecten.

Met educatiever projecten worden onder andere vormingsprojecten bedoeld die worden georganiseerd voor bezoekers of voor de vrijwilligers van de eigen vereniging. Het kan hier onder andere gaan om een lezingenreeks, de organisatie van studie- en overlegmomenten, de uitgave van publicaties, ...

Met sensibilisatieprojecten wordt onder meer de organisatie van evenementen en activiteiten, de verstrekking van informatie en communicatie bedoeld. Alleen projecten rond monumenten en landschappen gelegen in het Vlaams Gewest komen in aanmerking.

De kandidaturen worden beoordeeld door een onafhankelijke jury – de eindbeslissing voor toekenning van de subsidie ligt bij minister Paul Van Grembergen. De laureaten ontvangen de subsidie na de concrete realisatie van het project. De geselecteerde projecten moeten uiterlijk op 12 september 2003 (Open Monumentendag) gerealiseerd zijn. Om in aanmerking te komen, moet een volledig projectdossier voor 30 juni 2003 ingediend worden bij de coördinatrice van VCM.

Voor meer informatie kan u terecht bij:

VCM – Contactforum voor
Erfgoedverenigingen
Erfgoedhuis Den Wolsack
Oude Beurs 27
2000 Antwerpen
tel.: 03-212 29 60
fax.: 03-212 29 61
info@vcmcontactforum.be

Projectoproep

20 X 1250 euro

Reglement 2003

Subsidie aan vrijwilligersverenigingen
voor educatieve en sensibilisatieprojecten
in de sector monumenten en landschappen

CONTACTFORUM VOOR ERFGOEDEVERENIGINGEN VFCM

M&L citaat

*... for the Service, Security, Honour and Ornament of the Publick,
we are exceedingly obliged to the Architect; to whom, in Time of Leisure,
we are indebted for Tranquility, Pleasure and Health, in Time of Business for
Assistance and Profit; and in both, for Security and Dignity.*

Giacomo Leoni, 1726, voorwoord bij de uitgave van de eerste Engelse vertaling van
De Re Aedificatoria van Leon Battista Alberti

- (12) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1951a, DUYVER C., Rapport du Jury, 14.2.1951.
- (13) "Après les avoir passées en revue, le jury constate la confusion des tendances architecturales actuelles de notre pays, tendances dont la présente épreuve est un panorama: fonctionnalisme vrai ou faux, régionalisme aux formes traditionnelles ou épurées, abaquages architecturaux, recherche abusive de l'originalité à tout prix. En conséquence, il estime devoir baser son examen, compte tenu des principes éprouvés de l'architecture: association au milieu, conception rationnelle, pas de sacrifices exagérés à la mode. (...)" Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1951a, DUYVER C., Rapport du Jury, 14.2.1951.
- (14) "Au dernier tour, on constate qu'aucune œuvre n'est pleinement représentative d'une plastique progressiste satisfaisant par ses formes et son esprit aux principes d'une architecture sincère et rationnelle. Estimant donc que l'élément de bon goût peut seul jouer avec prépondérance, le jury procède au classement en se défendant a priori de prôner ou de proscrire une tendance quelconque de l'architecture contemporaine." Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1951a, DUYVER C., Rapport du Jury, 14.2.1951.
- (15) FLOUQUET P.-L., *Polémique autour de l'attribution du Prix d'Architecture Van de Ven 1951*, Le Phare de Dimanche, 18.3.1951.
- (16) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1953a, Brief van Paul Smekens aan Ets. Van de Ven, 7.3.1953.
- (17) PALM L., *Le Prix Van de Ven va-t-il perdre sa signification?*, Les Beaux-Arts, 1954, 642, p. 7-8.
- (18) FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix Van de Ven 1955, Les juges seront jugés*, La Maison, 1955, 2, p. 36.
- (19) De S.B.U.A.M. is gedurende de beginjaren van de Prijs (1928-1931) vast vertegenwoordigd in de Jury. Daarna worden de architectenverenigingen, lid van de F.A.B., die een jurylid mogen afvaardigen, gekozen op basis van een beurtrol. De Société Belge des Urbanistes et Architectes Modernistes is in de jaren '50 geen lid van de F.A.B. DE HOUWER V., *De Prijs Van de Ven 1928-1937*, licentiaatsverhandeling RUG Kunstwetenschappen, 1996, p. 7.
- (20) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1955a, FRANSSEN J., Le Prix d'Architecture Van de Ven 1955, Rapport du Jury.
- (21) Weigeren te tekenen: Ed. Delvaux namens de Association Professionnelle des Architectes Belges, Paul P. Van de Velde en een derde (met onleesbare handtekening) die schrijft: "Le 'Rapport du Jury' élaboré par Monsieur Franssen, qui m'a été transmis par le Secrétariat du Prix Van de Ven, manque de charité et de modestie. Le Jury n'a pas eu pour ses prédécesseurs, cette attitude peu charitable qui lui prête son Secrétaire. Il n'a pas eu non plus cette attitude peu modeste que reflète le rapport. Si nous laissons juger les juges sans nous octroyer nous-mêmes un diplôme de capacité?" Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1955a, Brief aan het secretariaat van de Prijs Van de Ven, 17.3.1955.
- (22) Zie de juryrapporten van 1961, 1963, 1964, 1965. Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Mappen 1961a, 1963a, 1964a, 1965a.
- (23) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1961a, WYBAUW J., Rapport du Jury.
- (24) FLOUQUET P.-L., *La jeunesse est-elle assez jeune?*, La Maison, 1964, 3, p. 71.
- (25) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1964a, Rapport du Jury.
- (26) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1964a, Rapport du Jury.
- (27) "Le plus grand mérite dans ce genre d'épreuve doit aller à la solution la plus parfaite du problème le plus commun: l'habitation, solution qui aura le plus d'influence sur l'évolution générale du goût." Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1934a, Rapport du Jury.
- (28) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1964a, Rapport du Jury.
- (29) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965 correspondance divers, Brief van J.C. Van de Ven aan P.-L. Flouquet, 18.11.1964.
- (30) Je trouve en effet particulièrement déplorable qu'un Prix, qui a été créé pour les architectes et justifier le renom de leur profession, n'enregistre – comme l'an dernier – que la participation de 35 candidats, soit moins de 1% des architectes actifs et 0,5% du nombre de logements construits en 1963! (...) De toute façon, si l'on en arrivait à voir la dernière édition du Prix annuel d'architecture en 1965, je dis formellement ceci: Le Prix a été créé par un mécène dans le but d'auroler la profession de bâtisseur et, à l'heure où celle-ci est de plus en plus bafouée, rien n'aura été fait pour sauver son Prix. Ces messieurs n'auront qu'à s'en prendre à eux-mêmes et strictement à eux seuls." Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965 correspondance divers, Brief van J.C. Van de Ven aan Pierre-Louis Flouquet, 18.11.1964.
- (31) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965a, Procès-verbal de la réunion du jury en date du mardi 9 février 1965.
- (32) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965a, Briefwisseling.
- (33) *Le Prix Biennal d'Architecture E.J. Van de Ven*, La Maison, 1966, 3, p. 72.
- (34) *Le 30ème prix d'architecture Van de Ven*, La Maison, 1966, 5, p. 135.
- (35) "Deux non-attributions successives ont amené à penser que ce qui était vrai en 1928 ne l'était plus en 1965, l'architecture ayant elle-même évolué depuis. (...) Dans le passé, le prix a été trop souvent assimilé au 'prix du bungalow'; c'est pourquoi ne sont plus exclues actuellement que les réalisations ressortant de la discipline du génie civil pur. Quoiqu'il soit un peu tôt pour en juger, les résultats de 1966 font penser que nous nous trouvons sur la bonne voie." Jean-Charles Van de Ven répond à nos questions, La Maison, 1968, 5, p. 206.
- (36) BEECK L., *Rond de Architectuurprijs Van de Ven 1951*, Schets – Orgaan van het Hoger Instituut Sint Lucas Gent, 1950-1951, 5, p. 147-152.
- (37) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1951a, Rapport du Jury.

- (38) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1952a, Rapport du Jury.
- (39) FLOUQUET P.-L., *À propos du prix Van de Ven 1952, L'évolution nécessaire*, La Maison, 1952, 3, p. 62.
- (40) *Le prix Van de Ven est-il encore l'arbitre de l'architecture moderne en Belgique?*, Architecture, 1953, 7, p. 263.
- (41) FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix Van de Ven 1954, Pour un équilibre classique*, La Maison, 1954, 3, p. 67.
- (42) PALM L., *Le Prix Van de Ven va-t-il perdre sa signification?*, Les Beaux-Arts, 5 maart 1954.
- (43) BEKAERT G. en STRAUVEN F., *La Construction en Belgique 1945-1970*, Brussel, 1971, p. 354.
- (44) PALM L., o.c.
- (45) "M. Van der Meeren a installé à l'intérieur d'un volume de 167m³ une habitation complète comprenant cinq chambres, cuisine, bains, garage et boutique. Il dit avoir magistralement surmonté les difficultés par l'application du Modulor." Le Corbusier, *Modulor 2, 1955 (La parole est aux usagers), suite de 'Le Modulor 1948'*, Parijs, 1955, p. 110-111.
- (46) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1955a, Rapport du Jury.
- (47) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1955a, Rapport du Jury.
- (48) FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix Van de Ven 1956, La saison des jeunes*, La Maison, 1956, 3, p. 67.
- (49) FLOUQUET P.-L., o.c., p. 67.
- (50) FLOUQUET P.-L., o.c., p. 70.
- (51) Appartementsgebouw te Mol, Pierre Coulon en André Noterman (1957, 1ste Vermelding); cafetaria en refter te Mol, Jacques Wybauw en Jacques Thiran (1958, 1ste Vermelding); appartementsgebouw te Mol, Wybauw en Thiran (1958, 3de Vermelding); woonwijk voor werknemers van het S.C.K. te Geel, Jacques Wybauw (1962, 4de Vermelding).
- (52) WYBAUW J., *Le centre d'étude de l'énergie nucléaire à Mol*, La Maison, 1957, 11, p. 355.
- (53) Voor het Narkomfin complex zie: BUCHLI V., *An archaeology of socialism*, Oxford, 1999. Het Narkomfin complex speelt ook een hoofdrol in: TEIGE K., *The minimum dwelling*, Cambridge (Mass.), 2002, p. 243-244. (vertaling van: TEIGE K., *Nejmensùì byt*, Praag, 1932).
- (54) FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix Van de Ven: Prise de température*, La Maison, 1957, 3, p. 70.
- (55) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1958a, Prix d'Architecture Van de Ven 1958, Rapport.
- (56) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1958a, Prix d'Architecture Van de Ven 1958, Rapport.
- (57) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1958a, Prix d'Architecture Van de Ven 1958, Rapport.
- (58) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1959a, Rapport sur la cession du jury Van de Ven 1959.
- (59) COSSE J., *Nouvelle habitation P.P.T. à Liège*, La Maison, 1958, 8, p. 296-297.
- (60) "On décèle, cette année, un plus grand usage des moyens mis à la disposition des architectes par la normalisation. Quelques œuvres paraissent composées sur la base du 'Modulor' cher à Le Corbusier, inventeur de ce système de mesures. (...) Il ne suffit pas de normaliser. Les meilleures formules ne suffisent pas pour créer une œuvre d'art. Il faut aussi de la culture, une sensibilité affinée, du goût. C'est le débat toujours vivant de l'esprit de géométrie et de l'esprit de finesse." FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix Van de Ven, Échec au formalisme!*, La Maison, 1959, 3, p. 70.
- (61) FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix d'Architecture Van de Ven 1960, Échec à la violence*, La Maison, 1960, 3, p. 68.
- (62) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1960a, Rapport du Jury.
- (63) BONTRIDDER A., *En marge du Prix Van de Ven, Les intentions architecturales*, La Maison, 1960, 3, p. 67.
- (64) FLOUQUET P.-L., *À propos du Prix d'Architecture Van de Ven 1960, Échec à la violence*, La Maison, 1960, 3, p. 68.
- (65) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1961a, WYBAUW J., Rapport du Jury.
- (66) FLOUQUET P.-L., *La première mention du Prix Van de Ven 1961, habitation familiale à Tournepepe, architecte Jean Hendrickx*, La Maison, 1961, 3, p. 73-74.
- (67) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1961a, WYBAUW J., Rapport du Jury.
- (68) *Le Prix d'Architecture Van de Ven 1962, Groupe de trois fermes à stabulation libre*, La Maison, 1962, 3, p. 75.
- (69) La Maison, 1962, 3, voorpagina en p. 95-97.
- (70) FLOUQUET P.-L., *À propos du 27ème Prix d'Architecture Van de Ven, Jury nouveau ou 'contre-jury'?*, La Maison, 1963, 3, p. 68, 76.
- (71) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1963a, Prix d'Architecture Van de Ven 1963, Rapport du jury.
- (72) FLOUQUET P.-L., *À propos du 27ème Prix d'Architecture Van de Ven, Jury nouveau ou 'contre-jury'?*, La Maison, 1963, 3, p. 68, 76.
- (73) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1964a, Le Prix d'Architecture Van de Ven 1964, Rapport du Jury.
- (74) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1964a, Le Prix d'Architecture Van de Ven 1964, Rapport du Jury.
- (75) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965a, Le Prix d'Architecture Van de Ven 1965, Rapport du Jury.
- (76) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965b.
- (77) Archives d'Architecture Moderne, Archief Prijs Van de Ven, Map 1965a, Le Prix d'Architecture Van de Ven 1965, Rapport du Jury.
- (78) BAINES G., *Rapport du Jury*, La Maison, 1966, 6, p. 166.
- (79) *L'Opinion de l'architecte Renaat Braem – A propos du 30me Prix d'Architecture Van de Ven*, La Maison, 1966, 6, p. 166.
- (80) *Mention / Siège Social de la S.A. Glaverbel*, La Maison, 1968, 5, p. 220.
- (81) *Habitation à Latem St.-Martin*, La Maison, 1968, 5, p. 224-225.
- (82) DE KONINCK L.-H., *Le prix d'architecture E.J. Van de Ven / 1928-1968*, La Maison, 1968, 5, p. 209.
- (83) Georges Baines: 4de Vermelding 1963 (Hij wint in de daaropvolgende editie 1968 de Prijs); Renaat Braem: 3de Vermelding

- 1937, Prijs 1938, 2de Vermelding 1951, 5de Vermelding 1955; Louis-Herman De Koninck: 3de Vermelding 1929, 1ste Vermelding 1931, 1ste Vermelding 1933, Prijs 1936; Jacques Wybauw: 1ste Vermelding 1953, 3de Vermelding 1958, 1ste Vermelding 1958, 4de Vermelding 1962. Bij een waardering waarbij Prijs = 6 punten, 1ste Verm. = 5 punten, 2de Verm. = 4 punten, etc. komt de Jury 1966 op 50 punten, de tweede sterkste jury, nl. 1938, komt uit op 25 punten.
- (84) Aantal deelnemende projecten: 1950: 47; 1951: 61; 1952: 86; 1953: 55; 1954: 55; 1955: 68; 1956: 64; 1957: 52; 1958: 78; 1959: 70; 1960: 68; 1961: 57; 1962: 62; 1963: 62; 1964: 39; 1965: 41; 1966: 31; 1968: 52; totaal voor de naoorlogse periode: 1048 deelnemende projecten. Het aantal deelnemende architecten ligt soms gevoelig lager dan het aantal inzendingen. In 1950, bijvoorbeeld, dient L. Roggemans 19 projecten in. In 1952 dient UR-BAT er 6 in. Het belang van het totale aantal inzendingen is dus enigszins te relativeren.
- (85) In 1966 zijn er 23 woongebouwen op de 31 inzendingen (74%), in 1968 41 op 52 (79%).
- (86) De 92 geprimeerde projecten uit de naoorlogse periode zijn het werk van 92 verschillende architecten waarvan van 69 de geboortedatum gekend is. Een project kan het werk zijn van verschillende architecten en een architect kan verschillende keren geprimeerd zijn waardoor zich 118 combinaties vormen. In 53 gevallen van die 118 is de architect 35 jaar of jonger.
- (87) Van de niet-geselecteerde projecten is de ouderdom van de architect in 134 combinaties gekend. Van die 134 is de architect in 63 combinaties 35 jaar of jonger. Dit geeft een indicatie maar ook niet meer dan dat. Er zijn 956 niet-geselecteerde projecten in de naoorlogse periode.
- (88) Jammer genoeg zijn niet alle deelnemerslijsten beschikbaar zodat hun afwezigheid niet zeker is. De deelnemers van de edities 1950, 1951, 1952, 1953, 1955, 1956, 1957, 1965, 1966 en 1968 zijn gekend. Van de edities 1954, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963 en 1964 zijn enkel de winnaars (Prijs en Vermeldingen) gekend.
- (89) Een suggestie van Albert Bontridder in een interview met A. Maes. MAES A., *Het Modernisme in België na 1945, Case Study het 'Atoomdorp' te Mol*, verhandeling RUG Toegepaste Wetenschappen, 1999, p. 52.
- (90) Jacques Dupuis neemt vermoedelijk deel in 1954.
- (91) Pierre Puttemans, interview met A. Maes. MAES A., *Het Modernisme in België na 1945, Case Study het 'Atoomdorp' te Mol*, verhandeling RUG Toegepaste Wetenschappen, 1999, p. 59-60.

Hans Foncke is architect en licentiaat Kunstwetenschappen. Hij werkt als assistent aan de WENK-Hogeschool, campus Sint-Lucas Gent, en als praktijkassistent aan de Universiteit Gent, Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen.

Leen Meganck is doctor in de Kunstwetenschappen en werkt als doctorassistent aan de Universiteit Gent, Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen.

RENOVATIE EN HERBESTEMMING VAN DRIE HISTORISCHE PANDEN AAN DE BLINDESTRAAT TOT HOGESCHOOL ANTWERPEN

► Detail uit het
stadsplan van
Antwerpen door
Vergilius Bononiensis
(ca. 1565)
(foto Peter Maes,
Collectie Plantin
Moretus Museum,
Antwerpen)

Deze drie gebouwen zijn bij de Antwerpenaar beter bekend als "De Blindestraat" en omvatten het voormalige "Bureel van Weldadigheid", het "Gesticht Arthur Van den Nest" en "Licht en Lucht". Alle drie hebben ze in de 19e en in de 20ste eeuw een belangrijke rol gespeeld in de stedelijke strijd tegen ziekte, armoede en werkloosheid. Eens de oorspronkelijke 'zorgverleners' verhuisd waren, werden de gebouwen vanaf 1984 ter beschikking gesteld van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, die kort daarop admi-

nistratief deel ging uitmaken van de nieuwe "Hogeschool Antwerpen".

De wettelijke bescherming van deze gebouwen als monument heeft ertoe bijgedragen dat de Hogeschool in 1997 het behoud en de revalorisatie van dit historisch ensemble als prioriteit ging behandelen. (1) Uit het bouwhistorisch onderzoek was immers gebleken dat de hele Academiesite samenvalt met het Minderbroedersklooster, en dat precies dit gedeelte van de "Blindestraat" een historische rol heeft gespeeld in het caritatieve

programma van de Minderbroeders. (2) Op dit ogenblik is de renovatie van de drie panden voltooid: daarbij werd tegelijkertijd uitgegaan van het respect voor de intrinsieke waarden van deze historische en architecturaal kwaliteitsvolle gebouwen én van de hedendaagse eisen voor onderwijsgebouwen. Bij de aanvang van het academiejaar 2002-2003 heeft de Opleiding Conservatie/Restauratie opnieuw haar intrek genomen in deze panden, waar niet langer subjecten maar objecten het voorwerp vormen van zorgzame handen.

DE MINDERBROEDERS EN DE 'BLINDE STRATE'

Het klooster van de Minderbroeders of Observanten kreeg in 1449 de goedkeuring van Filips de Goede, hertog van Bourgondië, om de armenzorg en de begrafenis van de armen in Antwerpen te organiseren. (3) De stad Antwerpen zelf verheugde zich over dit initiatief van de broeders en schonk een groot stuk bouwgrond.

Het 15de en 16de eeuwse kloostercomplex is afgebeeld in Sanderus' *Chorografia sacra Brabantiae* (1727). Het overzichtsplan dat stadsarchitect Jan Blom (1748-1825) in 1797 maakte naar aanleiding van de confiscatie van het klooster, toont de plattegrond en de structuur van het klooster. (4) Hieruit blijkt onder meer dat de kloostermuren tegen de achterzijde van de woningen in de Venusstraat, de Blindestraat en de Stadswaag origineel zijn, terwijl de oude kloosterkerk en het kloosterpand nog steeds het hart van de Academie vormen: de oude koorramen en de oude dakstructuur boven het hoogkoor zijn hiervan de meest opvallende getuigen. Het plan geeft ook aanwijzingen over de gevel

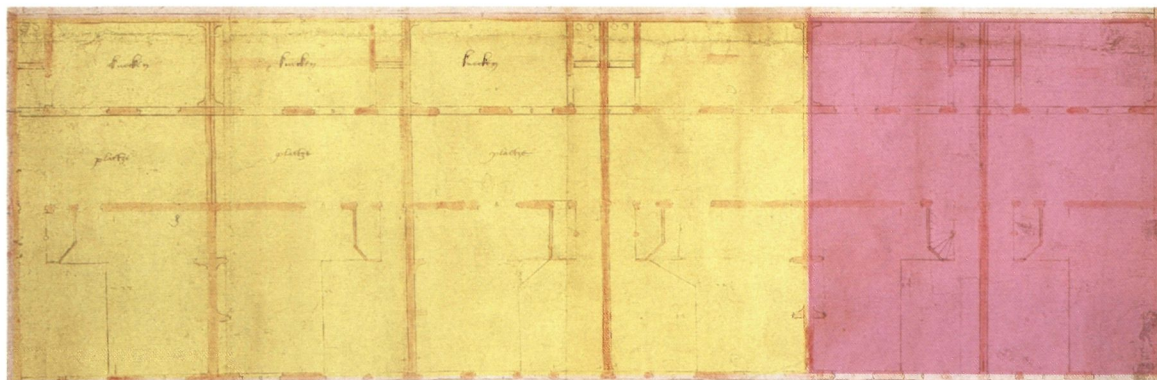
in de Blindestraat: deze had toen vensters noch deuren. (5) Deze 'blinde' gevel verklaart allicht de naamgeving van de straat. (6)

HET 'SIECKHUIJS' EN DE GASTENVLEUGEL

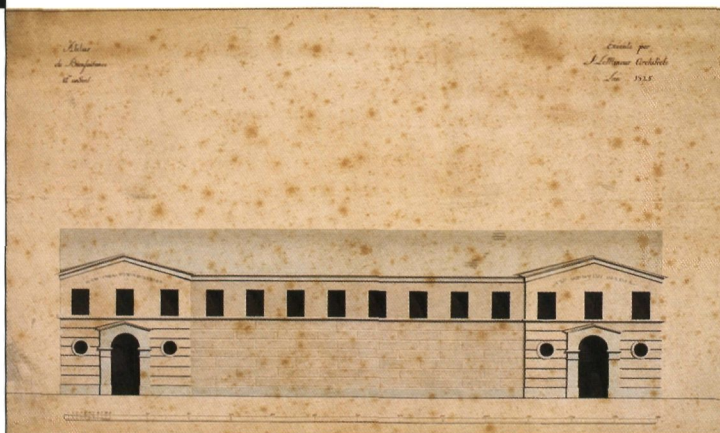
De gastenkamers en het ziekenhuis van de Minderbroeders bevonden zich aan de Blindestraat. Dit ziekenhuis, of '*Infirmaria*' (nr. 13 op Sanderus' plan) stond haaks op de Blindestraat en keek langs de oostzijde uit op de moestuin en de boomgaard van het klooster en langs de westzijde op de binnenplaats achter de '*Cubicula Hospitum*' of gastenvertrekken (nr. 12 op Sanderus' plan). Aan de straat stond het ziekenhuis tussen de '*Cubicula Hospitum*' en de zij-ingang van het klooster, de *Porta* (nr. 15 op Sanderus' plan). Het Antwerpse Stadsarchief bewaart een 16de-eeuws grondplan van deze gastenverblijven waarop ook de binnenindeling op het gelijkvloers is aangeduid: een dunne houten wand verdeelde de voorbouw in een woonkamer met schoorsteen en in een kleinere ruimte, die ter hoogte van het trappenhuis versmalde om uit te monden op een kleine binnenplaats met daarachter een keuken en een dubbele latrine. (7) De gevelbreedte was 5,7 en 6,6 meter (20 en 23 voet), terwijl de volledige huizenrij ca. 40 meter (140 voet) besloeg, wat overeenkomt met de volledige breedte van het Bureel van Weldadigheid en het Gesticht Arthur Van den Nest. (8)

HET BUREEL EN DE WERKHUIZEN VAN WELDADIGHEID VANAF 1802

Na de confiscatie van het klooster onder het Frans bewind, werden hier in 1802 de '*Ateliers de Bienfaisance*' opgericht. (9) De ateliers waren opgedeeld

◀ 16de-eeuwse plattegrond van de gastenvertrekken naast het 'Sieckhuijs van de Minnebroeders' (Stadsarchief Antwerpen)

▲ Tekening van de nieuwe gevel van het 'Bureau de Bienfaisance' uitgevoerd naar een ontwerp van Le Mineur (1825) (OCMW Fotoarchief, Antwerpen)

in een externe dienst die instond voor de 'distribution des secours à domicile' en een intern 'Atelier de Charité'. Het bestuur en de overkoepelende administratie van beide diensten werden toegewezen aan het 'Bureau de Bienfaisance' dat zich in de vleugel aan de Blindestraat installeerde, terwijl de Werkhuizen in het oude ziekenhuis en in het zuidelijk en het oostelijk kloosterpand werden ondergebracht.

In 1824 werd een bestek opgemaakt om de oude gevel in de Blindestraat te vernieuwen. (10) Voor de 'blinde' gevel kwam bossagewerk in een door de stad voorgeschreven kleur. De geveltekening van 1825 van Le Mineur toont de nieuwe ca. 40 meter brede gevel in typisch neoclassicistische stijl met een laag 'Frans' dak. (11) Achter de gevel bevonden zich naar alle waarschijnlijkheid de 'Salles des distribution du Bureau de Bienfaisance', zalen voor de distributie van goederen, waarover Van Der Ven (1909) weinig enthousiast is: 'de bureelen daarbinnen waren ellendig gesteld, echte bakken. Een vuile vunzige geur neep u de keel toe als er eene deur opening'. (12)

In 1829 werden twee brandmuren opgetrokken, één tussen de Werkhuizen en de Academie en één tussen de Werkhuizen en het Museum: deze muren verdeelden het kloosterpand van het gelijkvloers tot boven de bedaking, waar ze nu nog altijd duidelijk zichtbaar zijn. (13)

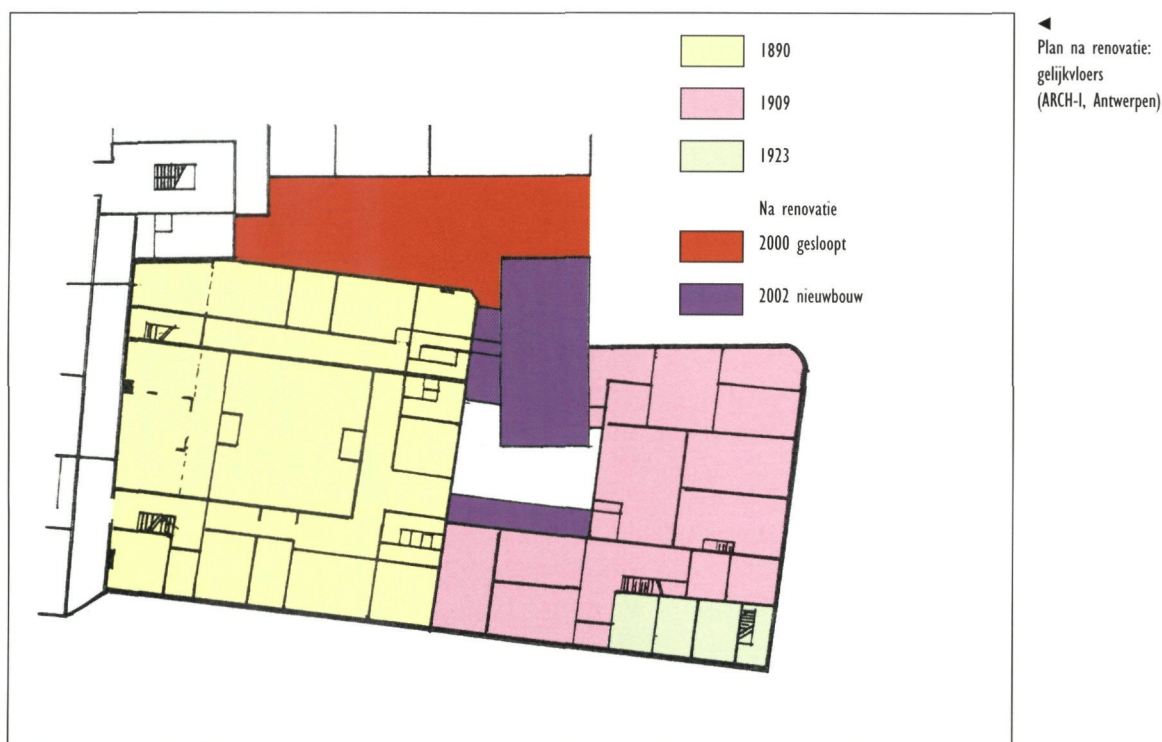
VAN WERKHUIZEN VAN WELDADIGHEID NAAR MUZIEKSCHOOL EN ACADEMIE

De 'Ateliers de Bienfaisance' waren opgericht met het oog op de tewerkstelling van de vele ongeschoolde armen, die door de opheffing van de vele caritatieve kerkelijke organisaties op het einde van de 18^{de}

► Plan vóór renovatie: 3 niveau's (ARCH-I, Antwerpen)

- 1931
- 1923
- 1907
- 1885-98
- 1890

eeuw, overgeleverd waren aan de straat. Wie weigerde te werken in de tapijtfabriek of de strowerkplaats, werd het recht op bijstand ontzegd. (14) De normale atelierbevolking telde tussen 170 en 250 werknemers per dag. Omdat dit aantal behoorlijk kon oplopen in crisistijden werd uitbreiding gezocht richting Academie. Maar ook de Academie had plaatsgebrek: zo verhinderde het nieuwe beeldhouweratelier op de binnenplaats – de oude kloostertuin – dat de moeders van de Werkhuizen van Weldadigheid er nog langer hun babyluiers konden drogen... Hier hadden de Werkhuizen alleen een smalle strook langs de oostzijde van de binnenplaats overgehouden, een 'straetje' voor latrinegangers: het viel gedeeltelijk samen met het oude kloosterlavatorium en werd in 1957 afgebroken.

Hoewel in 1838 nog een nieuwe vleugel naast het oude ziekenhuis werd opgetrokken, werd er in de tapijtfabriek niet langer voor de export gewerkt, maar voor een beperkt aantal particulieren: het sociale rendement van deze tewerkstelling was toen volledig achterhaald. (15) Er werd overgeschakeld op betaalde thuisarbeid, waardoor het Bureel van Weldadigheid kon besparen op organisatie- en onderhoudskosten. Daardoor ook kon de stedelijke muziekschool in 1867 haar intrek nemen in de oude tapijtfabriek. Erg luxueus was het er zeker

niet: 'in zoo'n schuur hebben we onzen beroemden Peter Benoit een groot deel van zijn kunstenaarsleven weten slijten!'; aldus Van Der Ven. (16)

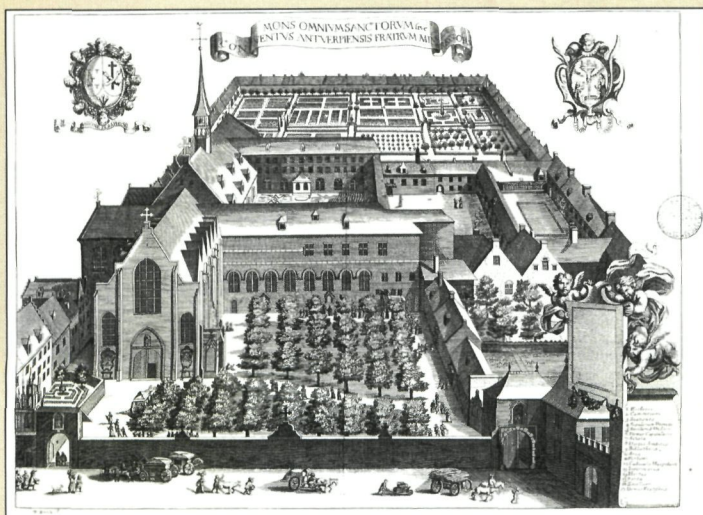
De afschaffing van de Werkhuizen van Weldadigheid in 1870 gaf meer armslag aan het Bureel van Weldadigheid, zodat de Academie de beschikking kreeg over het zuidelijk kloosterpand, waar in 1871-72 een 'salle des estampes', een prentenzaal en een klas voor decoratieve schilderkunst werden ingericht op het gelijkvloers en klassen voor houtgravure op de eerste en tweede verdiepingen. Ook het gelijkvloers van het oostelijk kloosterpand, waar vroeger de refter en de keuken van het Bureel van Weldadigheid waren, ging naar de Academie. De bovenverdiepingen waren reeds eerder aan de Stedelijke Nijverheidsschool toegewezen en in 1872 heringericht. (17) In 1876 werd de winkel voor de verkoop van de producten van de Werkhuizen, achter de huidige ingang van het Gesticht Arthur Van den Nest, als 'salle des comités' ingericht. De twee woningen rechts van de winkel en links van de kloosteringang behoorden toe aan particulieren en werden eerst bij de oprichting van Licht en Lucht in 1922 aangekocht door het Bureel van Weldadigheid. Het lijkt er op dat ze nooit hebben toebehoord aan het kloostercomplex aangezien ze noch op het plan van Blom (1797) noch op het 16de-eeuwse grondplan met de gastverblijven voorkomen.

DE ACADEMIE VOOR SCHONE KUNSTEN IN HET VOORMALIG MINDERBROEDERSKLOOSTER

De huidige Academiegebouwen strekken zich uit over het bouwblok tussen de Mutsaertstraat, Blindestraat, Venusstraat en Stadswaag. Dit gebouwencomplex, thans eigendom van de Hogeschool Antwerpen, vertelt een lang en boeiend verhaal van herbestemming en ombouw vanaf de vroege 19de eeuw. De Academie kreeg immers toen haar plaats in het oude Minderbroedersklooster. Dat klooster was hier in de loop van de 15de eeuw tot stand gekomen en de kloosterkerk stond bekend voor haar rijk kunstbezit. Tal van vooraanstaanden werden hier begraven en begiftigden de kerk graag met kunstwerken, veelal schilderijen. Het wekt dan ook geen verwondering dat de Fransen hier in 1794 niet minder dan vijf schilderijen van Rubens en twee van Van Dijck wegnamen om ze naar Parijs over te brengen. De meeste werken kwamen terug in 1816-1817 en behoren nu tot de kern van de verzameling van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van Antwerpen.

Na de opheffing van de kloosters werd de inboedel van het Minderbroedersklooster openbaar verkocht in augustus 1797. De kloostergebouwen kwamen leeg te staan. Bij keizerlijk decreet van 5 mei 1810 stelde Napoleon deze ter beschikking van de stad Antwerpen "pour y placer une école de dessin et un

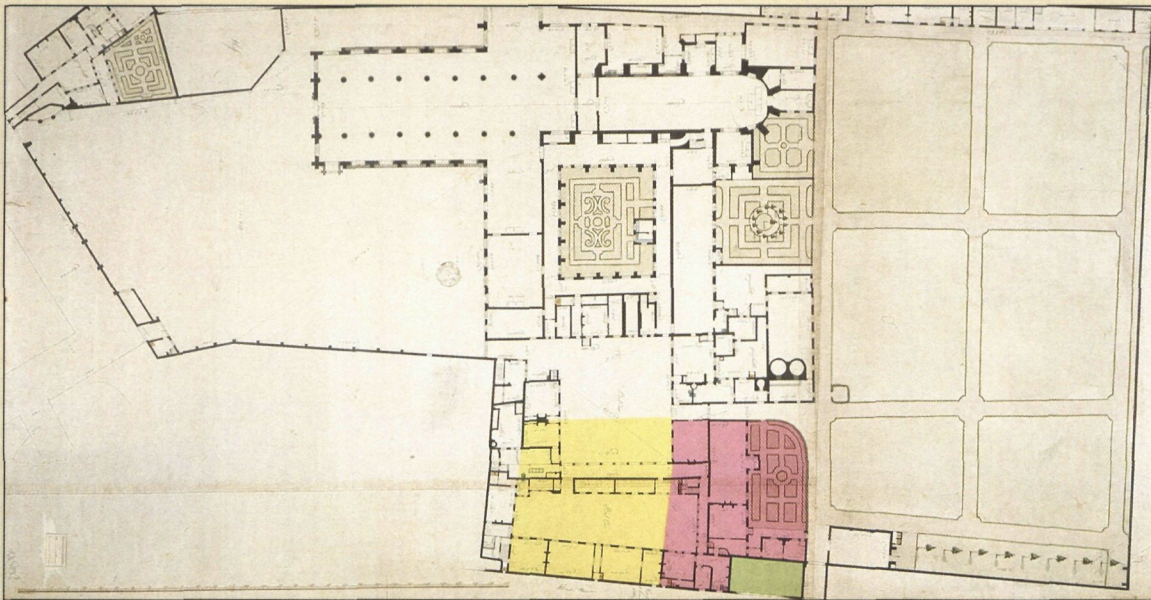
▼ Gravure van de kloostersite door Sanderus (1727) (Stadsarchief Antwerpen)

musée". Eerder al in 1804 hadden de Fransen de *Académie de Peinture, Sculpture et Architecture de la ville d'Anvers* opgericht, maar in feite vond deze instelling haar oorsprong in de oude Sint-Lucasgilde en de Academie opgericht in de 17de eeuw door David Teniers. In 1811 nam de Academie dan haar intrek in het oude klooster. De gebouwen aan de Blindestraat werden *Bureau de Bienfaisance*, later het Bureel van Weldadigheid.

Aangezien de stad Antwerpen eigenaar was geworden van de kloostergebouwen waren de opeenvolgende stadsarchitecten verantwoordelijk voor alle bouw- en verbouwingswerken. De stadsarchitect was in de 19de eeuw omwille van zijn gezag een deskundigheid ook professor aan de Academie. Die speciale betrokkenheid van de stadsbouwmeesters verklaart wellicht de bijzondere architecturale kwaliteiten van de nieuwe gebouwen en lokalen die binnen het bestaande kloostercomplex tot stand kwamen. Met zin voor efficiënte stedenbouwkunde verbouwden zij immers de oude, veelal bouwvallige kloostergebouwen, die grotendeels hergebruikt werden; de open ruimten werden op een doordachte manier opgevuld met nieuwe gebouwen. Pierre-Bruno Bourla (1783-1866) verbouwde de kloosterkerk tot museum (1839-1843) en tekende het mooie tempelgebouw bedoeld als inkomgebouw. Daarvoor ontwierp hij een kleine tuin met langs de straat een neoclassicistisch inkomgebouw tussen een breed ijzeren hekken. In de Venusstraat bouwde hij een neoclassicistische inkom met daarachter in de oude kloostertuin tentoonstellingszalen, aan de Blindestraat een (intussen verdwenen) kapel en een armenschooltje. Zijn medewerker Frans Stoop (1815-1861) bouwde de neoclassicistische directeurswoning met elegante wintertuin aan de Mutsaertstraat. In de oude kloostertuin breidde Pieter Dens (1819-1901) de Academie uit met klaslokalen en een verdieping op het armenschooltje van Bourla. Tenslotte verbouwde Gustaaf Royers (1848-1923) de oude kloosterbibliotheek tot volksbibliotheek en bouwde in de tuin van de Mutsaertstraat de huidige inkomvleugel, parallel met de tot museum verbouwde kloosterkerk.

De oude kloostergebouwen aan de Blindestraat werden door het *Bureau de Bienfaisance* in de loop van de 19de en de 20ste eeuw vervangen door drie nieuwe monumentale gebouwen. Pierre-Victor Durllet (1837-1900) bouwde het hoofdgebouw in 1887-1888. Ferdinand Dermond (1880-?) bouwde

Plattegrond van de kloostersite door Jan Blom, stadsarchitect (1797) (Stadsarchief Antwerpen)

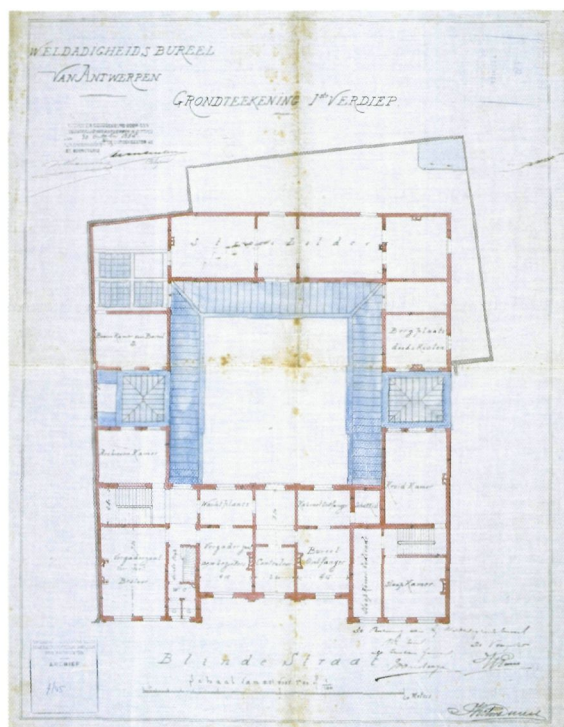
het eclectisch *Gesticht Arthur Van den Nest* in 1907-1908. Van dezelfde bouwmeester is *Licht en Lucht* (1922), dat de Blindestraat met de Volksbibliotheek verbond.

Tot besluit: ondanks bijna 200 jaar van bouwen, verbouwen, aanpassen en herbestemmen is de oude kloosterstructuur nog steeds bewaard in het huidige gebouwencomplex. Meer nog, het oude Minderbroedersklooster vormt vandaag nog steeds de ruggegraat van dit historisch en architecturaal bijzonder rijk bouwblok. Belangrijke restanten van de middeleeuwse gebouwen als de pandgang, de buitengevels van het koor en de dakspanten zijn vandaag nog zeer herkenbare elementen. De beide nieuwe instellingen die hier in het begin der 19de eeuw onderdak vonden, met name de Academie voor Schone Kunsten en het Bureel van Weldadigheid, konden rekenen op bekwame stadsarchitecten om het oude kloostercomplex om te vormen tot functionele les- en werkruimten. De verheven doelstellingen van de nieuwe instellingen maakten dat er voorname architectuur vooral in neoclassicistische stijl tot stand kwam. Vooral Pierre Bourla bouwde hier een belangrijk deel van zijn architecturaal oeuvre: het museum met tempelvormig inkomgebouw, de tentoonstellingzalen aan de Venusstraat, het armenschooltje en het poortgebouw met hekken aan de Mutsaertstraat. Vandaag geniet dat patrimonium algemene erkenning. Op het einde van de 19de eeuw en in de 20ste eeuw kwam de representa-

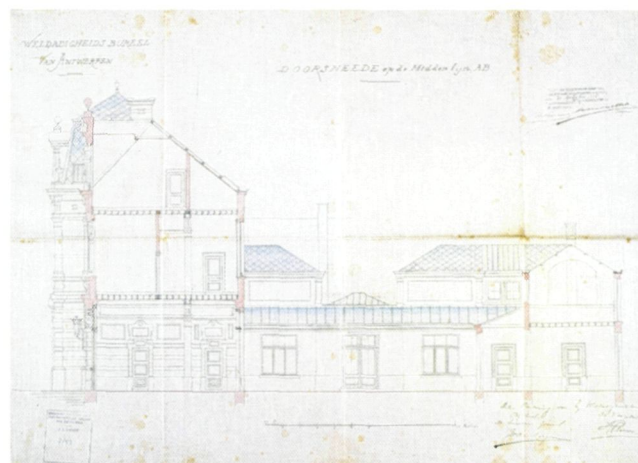
tieve architectuur voornamelijk tot stand aan de Blindestraat waar een belangrijk historisch en architecturaal patrimonium getuigt van de armen- en ziekenzorg in het verleden. De neobarokstijl harmonieert hier met een meer zakelijke architectuur.

De Academiesite werd dan ook in haar geheel beschermd als monument bij ministerieel besluit van 10 juli 1997 omwille van haar historische, artistieke en socio-culturele waarde. De Hogeschool Antwerpen, de huidige eigenaar, koos voor de revalorisatie van de hele site op basis van een volledige bestandsopname en een bouwhistorische studie. De uitvoering van de noodzakelijke restauratie- en renovatiewerken gebeurt volgens functionele prioriteiten passend in een totaalplan. Zo werden de laatste jaren grote inspanningen gedaan voor het herstel van de daken en voor de brandbeveiliging, terwijl de restauratie van het mooie poortgebouw, het hekken en van de directeurswoning aan de Mutsaertstraat haar voltooiing nadert. Thans is het omvattende herbestemmingsproject "Blindestraat" voltooid. De Opleiding Conservatie/Restauratie vindt er onderdak. De restauratiedossiers voor een groot gedeelte van de gevels en het schrijnwerk van de oude gebouwen werd reeds goedgekeurd, alsmede voor de restauratie van het armenschooltje van Bourla, dat in gebruik zal genomen worden voor de opleiding beeldhouwkunst.

Madeleine Manderyck

▲ Ontwerp van de eerste verdieping van het Bureel van Weldadigheid van Victor Durllet (30/10/1886); de uitspringende risalieten aan weerszijden van het gevel werden niet uitgevoerd. (OCMW-archief Antwerpen)

▲ Ontwerp van de snede doorheen het Bureel van Weldadigheid van Victor Durllet (30/10/1886) (OCMW-archief Antwerpen)

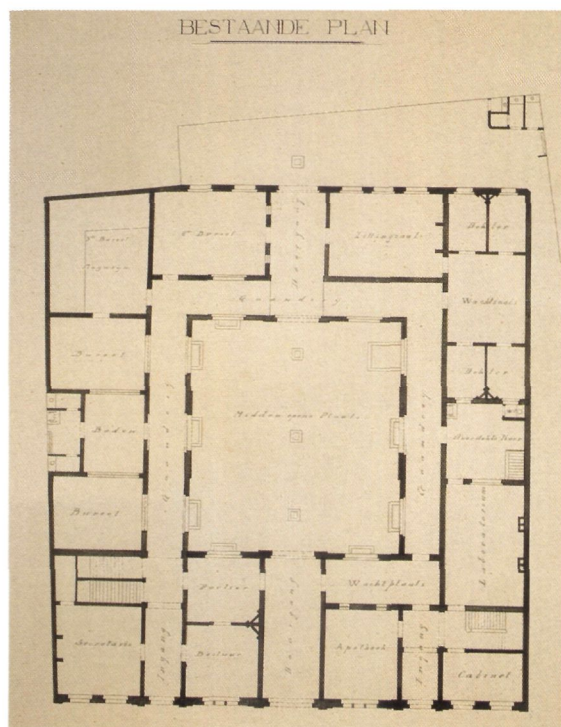
EEN NIEUW BUREEL VAN WELDADIGHEID (VICTOR DURLET, 1886)

Voor het afstaan van zijn oude lokalen aan de Academie werd het Bureel van Weldadigheid beloofd met een nieuw gebouw (nu Blindestraat 9). Van het eerste ontwerp van 1878 van Victor Durllet (1837-1900) werd afgezien omwille van het hoge prijskaartje. (18) Twee nieuwe ontwerpen werden eveneens afgewezen, evenals een bestek voor de renovatie van het oude gebouw. (19) Uiteindelijk werd een nieuw ontwerp van Durllet op 26 oktober 1886 goedgekeurd door de Gemeenteraad. (20) Het nieuwe Bureel van Weldadigheid was een zuiver administratief en coördinerend orgaan met summiere voorzieningen zoals een apotheek en een consultatiedienst. (21)

De nieuwbouw was gebaseerd op het oude gebouw met een centrale binnenplaats tussen vier vleugels, waarvan drie met een overdekte galerij langs de binnenplaats. Wel werd de gevel naar achter geplaatst zodat de straat breder werd: daardoor ontstond de knik in de huidige rooilijn links naast het Bureel van Weldadigheid. (23)

DE NEO-VLAAMSE-RENAISSANCE-GEVEL VAN HET BUREEL VAN WELDADIGHEID (1887-1890)

Het gebouw kreeg een representatieve gevel in neo-Vlaamse-renaissancestijl, opgetrokken in Gobertangesteente en blauwe hardsteen voor de sculpturale dragende delen. (24) De 9 traveeën brede verticale ritmering werd geaccentueerd door de licht uitspringende geblokte pilasters met lijstkapiteel in de eerste bouwlaag, en Ionisch kapiteel in de tweede bouwlaag. De oorspronkelijke middendeur is behouden gebleven, evenals de raamindeling in de tweede bouwlaag. De raamindeling in de eerste bouwlaag werd intussen gewijzigd, waarschijnlijk bij de verbouwing van de twee zijdeuren tot ramen. De twee middelste ramen hadden oorspronkelijk twee verticale stijlen en een horizontale tussendorpel, te vergelijken met de houten raamindeling van het grote venster in het Gesticht Arthur Van den Nest. Volgens het kleurenonderzoek dat in 2000-2001 werd uitgevoerd door studenten van de Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie, waren de deuren en ramen roodbruin gevernist, wat kan overeenstemmen met de twee

dubbele lagen 'kallcolithe' en vernis van de aanbesteding die het uitzicht van 'Amerikaanschen rooden grijn' moesten benaderen. (25) In tegenstelling tot het stadswapen was het opschrift 'Bureel van Weldadigheid' op het dwarspaneel boven de hoofdingang met goud ingekleurd: een summier maar geen betekenisloos detail – de liefde tussen beide instanties was immers niet altijd even groot. De hoog oplopende daken met kapellen waren bedekt met 'losanges' in zink, de centrale dakkapel had een driehoekig fronton, de overige boogvormige frontons. De koperen siervazen die voor het dak bestemd waren, werden waarschijnlijk nooit geplaatst hoewel ze wel opgenomen waren in het bestek, evenmin als de oculi.

Volgens de aanbesteding moest de binnenplaats volledig geasfalteerd worden. Na 1895 werd echter een summier groen perkje aangelegd in het midden van de binnenplaats. (26)

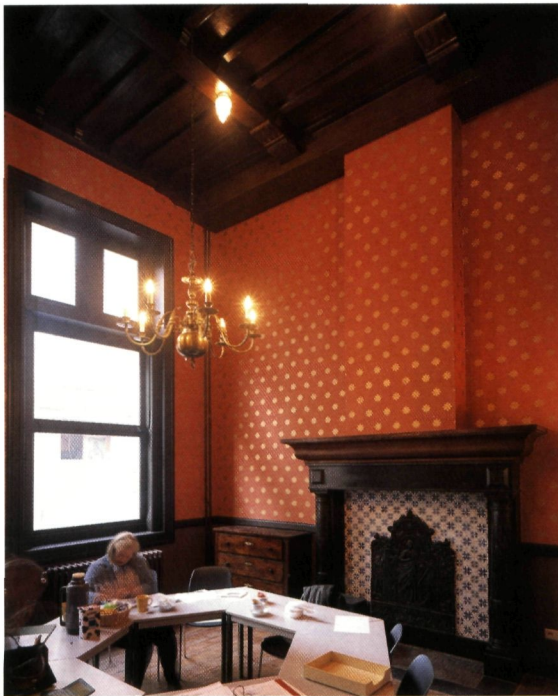
◀ Plan van de bestaande toestand van de gelijkvloerse verdieping van het Bureel van Weldadigheid (plan van oktober 1895 door J. Hertogs) (OCMW-archief Antwerpen)

◀ Gevel van het nieuwe Bureel van Weldadigheid uitgevoerd naar een ontwerp van Victor Durlot (1886) (Foto in Van der Ven, 1909)

▲ Gevels van het recent gerenoveerde 'Bureel van Weldadigheid', 'Gesticht Arthur Van den Nest', en 'Licht en Lucht' (foto Oswald Pauwels)

►
 Interieur van het
 bureel van de
 secretaris op het
 gelijkvloers
 (Foto uit Van der
 Ven, 1909)

▲
 Interieur van
 hetzelfde lokaal dat
 recent gerenoveerd
 werd
 (foto Oswald
 Pauwels)

HET INTERIEUR VAN HET BUREEL VAN WELDADIGHEID

Aan de straatzijde lagen het bureel van de secretaris, de inkom voor het personeel (later dichtgemetseld) en de bestuurszaal tussen 1895 en 1909 vergroot en monumentaal afgewerkt. (27) Naast de bestuurszaal gaf de doorgang naar de binnenplaats rechts uit op de wachtzaal voor de apotheekbezoekers en de hoofdapotheek, die dag en nacht geopend was. Naast de zij-ingang voor de apotheekbezoekers (later dichtgebouwd) was er nog *‘een afzonderlijk vertrek, de Apotheek van de homeopathie’*. (28)

Op de eerste verdieping links bevond zich de ontvangstzaal. De schouw voor de bestuurszaal – *‘twee colommen, twee pilasters in Vlaamse stijl en foyer, ter waarde van twee honderd en tachtig franken’* – kwam dus hier op de verdieping terecht. (29) Ze is *‘Anno 1890’* gedateerd op de cartouche op het midden van de boezem, die versierd is met het embleem van het Bureel van Weldadigheid – een pelikaan die zijn borst open prikt om zijn jongen te voeden – met daaronder het wapenschild van Antwerpen tussen een wilde man en vrouw. De verdwenen monumentale schouwmantel in de bestuurszaal op het

gelijkvloers (30) moet na 1895 gedateerd worden, evenals de huidige restanten van de schouw in het bureel van de secretaris, twee neorenaissance zuilen in blauwe hardsteen met faïencetegeltjes in de haard.

Het verschil in datering van de aankleding van deze zalen is ook stilistisch merkbaar in de diverse plafonds in neo-Vlaamse renaissancestijl. Dat van de ontvangstzaal op de eerste verdieping is samengesteld uit in pitch pine geverniste houten balken (waarschijnlijk bestaande uit samengevoegde planken), overeenkomstig de richtlijnen van het bestek, waarin verder niets vermeld wordt over de plafonds van de bestuurszaal en het bureel van de secretaris. Het stucco plafond van de bestuurszaal op de gelijkvloerse verdieping is daarentegen in houtimitatie geschilderd zowel de balken (uit samengevoegde plankjes) als de cassettes, de kroonlijst en de balkconsoles, terwijl de leeuwepopjes in steenimitatie zijn uitgevoerd. (31) Ook het plafond in het bureel van de secretaris was in houtimitatie geschilderd terwijl de klosjes onder de kinderbalkjes in donkergroen en roodbruin geaccentueerd waren.

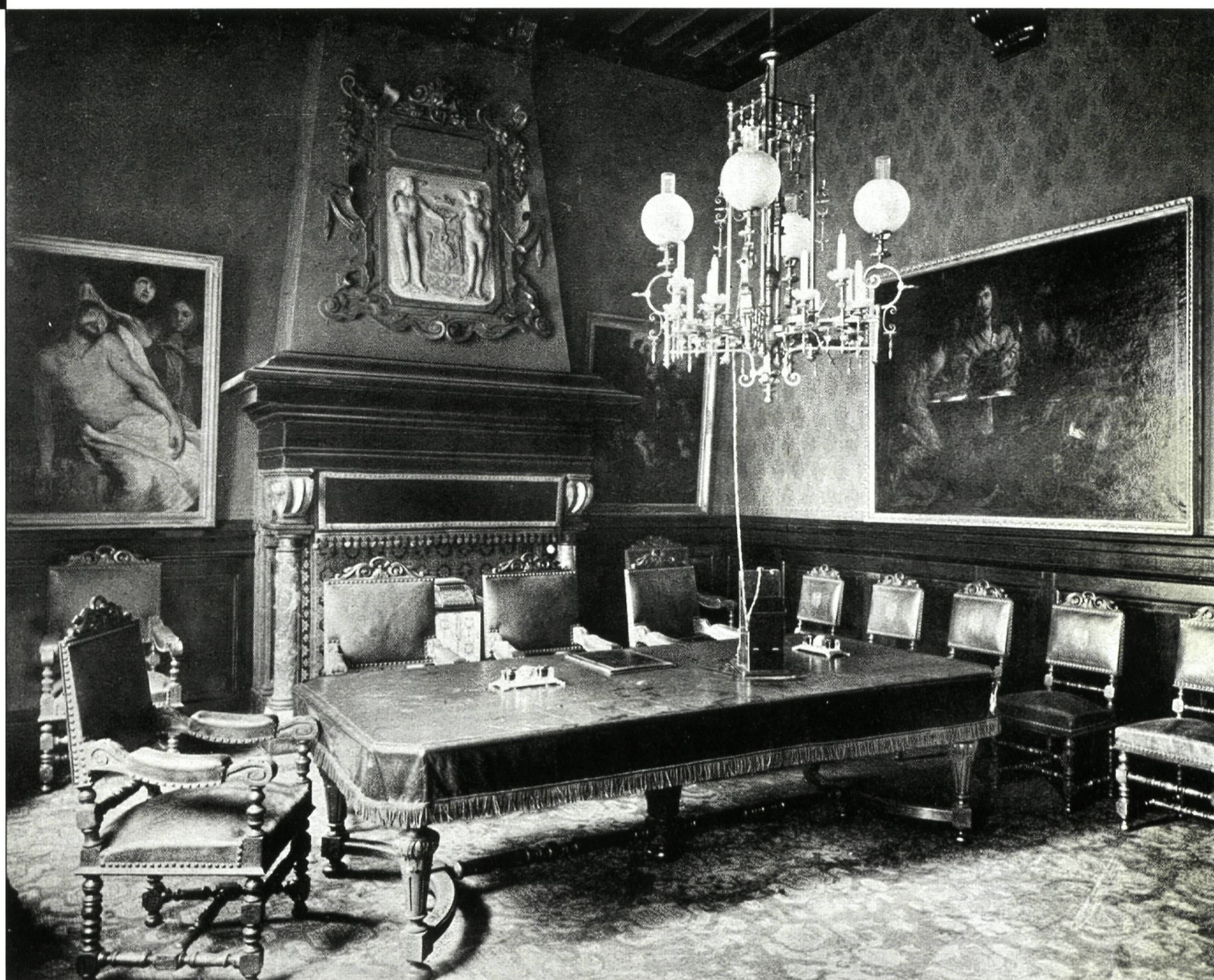
In de muurdecoratie valt een soortgelijk verschil vast te stellen. In de ontvangstzaal gaat het om een sober tweekleurig geschilderd sjabloonpatroon in donkerblauw en oker, terwijl uit de literatuur blijkt dat in de bestuurszaal de decoratieve muurschilderingen aan weerszijden van de monumentale schouw door Henri Verbuecken (1848-1926) werden uitgevoerd. (32) Hiervan is jammer genoeg niets overgebleven, evenmin als van de glas-in-lood ramen boven de boekenkast met moraliserende opschriften als *'Doe wel en zie niet om'* en *'Overweeg eer ge geeft'*, wat niet onmiddellijk tot de wereldliteratuur behoort, maar wel van de typische ingesteldheid getuigt van het Bestuur, dat *'beoogt niet alleen de stoffelijke verbetering van de misdeelden der fortun, ook het zedelijk peil moet verhoogd worden.'* (33) Uit dezelfde periode – dus na 1895 – dateren de wandhoge boekenrekken in de bestuurszaal en naar alle waarschijnlijkheid ook de tweeledige archief- en boekenrekken in het bureel van de secretaris, waarvan het bovendeel alleen kon bereikt worden via een houten galerie die uitgaaf op het bordes van de trap naast het bureel.

De drie overige vleugels rond de binnenplaats werden gebruikt als secretariaat en burelen (linkse vleugel), als wachtzaal voor de zieken en consultatievertrekken voor 4 artsen, waaronder ook een homeopathische arts (rechtse vleugel) en als bureel met lokaal voor de vrijdagzittingen (achterbouw). In de linkse en de rechtse vleugel waren twee kleine

▲ Interieur van de bestuurszaal op het gelijkvloers na uitbreiding (tussen 1898 en 1909) en naar ontwerp van Henri Verbuecken (Foto uit Van der Ven, 1909)

◀ Interieur van hetzelfde lokaal dat recent gerenoveerd werd (Foto Oswald Pauwels)

▲ Interieur van de ontvangstaal op de eerste verdieping met zicht op de monumentale schouw met wapenschild van het Bureel van Weldadigheid en van de stad Antwerpen (Foto uit Van der Ven, 1909)

► Interieur van hetzelfde lokaal tijdens de renovatie (2002) (Foto Oswald Pauwels)

overdekte binnenplaatsen met toiletten, links voor het personeel en rechts voor de bezoekers en patiënten. Zij- en achtervleugels hadden eerder een tussenverdieping dan een volwaardige eerste verdieping, met burelen in de linkse vleugel, een laboratorium voor de aanmaak van geneesmiddelen voor de apotheek in de rechtse vleugel en stozolders in de achterbouw (met daarnaast een berging voor doodkisten).

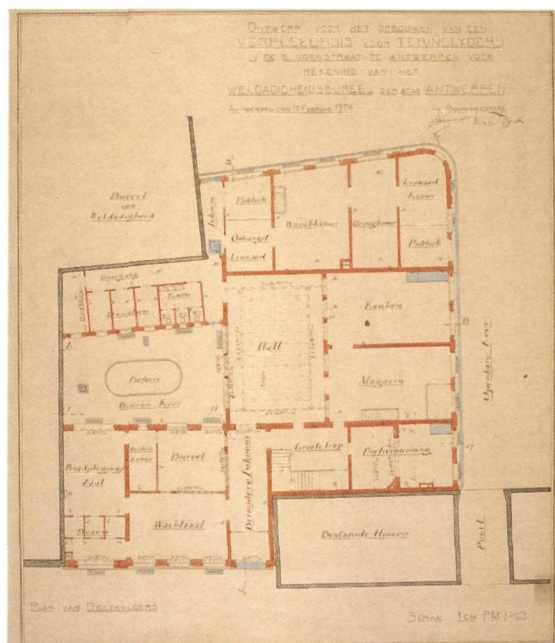
Een galerij in glas verbond de drie vleugels rond de centrale binnenplaats: een glaswand tussen de galerij en de vertrekken in de vleugels, maakte dat deze laatste ook van indirect daglicht genoten. De gebouwtjes aan weerszijden van de binnenplaats waren oorspronkelijk overdekte portieken met drie open zijden met bovenlichten. (34) Alle deur- en raamwerk was in een gelijksoortige donker roodbruine tint gevernist, waardoor het verschil tussen licht bepleisterde gevels en houtwerk geaccentueerd werd.

DE UITBREIDING VAN HET BUREEL VAN WELDADIGHEID (1896 EN 1898)

Na de voltooiing van de nieuwbouw in 1890 werd de oude ziekenhuisvleugel afgebroken. Verschillende ontwerpen voor verbouwing en uitbreiding volgden elkaar op. Uiteindelijk werd alleen het lokaal boven het laboratorium uitgebreid met een apothekerswoning naar ontwerp van J. Dero: zo hoefde het Bureel van Weldadigheid de huur van de vroegere externe apothekerswoning niet langer te betalen. (35) Het voormalige magazijn achter de rechtervleugel, dat recent werd afgebroken en vervangen door een nieuwbouw, dateerde van 1898. (36) Ook drie lokalen, een wachtzaal met twee consultatiekabinetten en een trap naar de 'strozolders' werden gesloopt om een doorgang te creëren naar het zuidelijk kloosterpand: ze staan eveneens op Dero's oude plan maar werden later uitgevoerd. (37)

DE DONATIE ARTHUR VAN DEN NEST EN DE PLANNEN VAN FERDINAND DERMOND & E.J. TYCK (1907)

Schepen en oud-senator Arthur Van den Nest deed een schenking van 60.000F voor de realisatie van een nieuw verzorgingsinstituut. Daarop droegen ook het Bureel van Weldadigheid en de Antwerpse afdeling van de Nationale Belgische Bond tot Bestrijding der Tering (tuberculose) financieel bij. (38) Het 'Gesticht Arthur Van den Nest' was actief in de bestrijding van TBC en in verbetering van de volksgezondheid in het algemeen. Met de uitvinding van de penicilline en de algemene hygiënische bewustwording veranderde niet alleen de werking van dit instituut, maar ook de inrichting ervan. De ontwerpen van Dermond (39) & Tyck van februari 1906 leidden tot de aanbesteding van 11 juni 1907. (40) Het gebouw werd ingehuldigd op 16 december 1908: een witmarmeren herdenkingsplaat in de grote hall herinnert aan de plechtige opening van het nieuwe complex. In de eerste bouwphase werden behalve de voorbouw met twee bouwlagen en een mansardedak ook een zij- en achtervleugel, elk met één bouwlaag en een plat dak, opgetrokken rond een centrale binnenplaats. In een aparte aanbouw tussen deze binnenplaats en het magazijn van het Bureel van Weldadigheid werd een publiek badhuis ingericht. De ingang van dit badhuis was in de achterbouw, die uitgaaf op de openbare plaats voor de Volksbibliotheek en de

Grondplan van het Gesticht Arthur Van den Nest naar het ontwerp van Ferdinand Dermond en E.J. Tyck (1906) (OCMW-archief Antwerpen)

Gemeenteschool van Bourla: 'baders' hoefden dus niet langs de hoofdingang te passeren. Langs dezelfde ingang werd ook het linnen binnengebracht voor de wasserij, die in de eigenlijke achterbouw was ondergebracht. Dat linnen werd *'eerst ontsmet, dan gekookt, gewasschen, uitgewrongen en eindelijk gedroogd, dit alles in bijzondere toestellen bij middel van electriche kracht gedreven'* (41). Het schone linnen werd langs een ingang in de zijvleugel weer opgehaald: door deze ruimtelijke scheiding van vervuild en schoon linnen werd elke vorm van besmetting zo veel mogelijk vermeden. Naast de zij-ingang lag de keuken, waar *'de melk gepasteuriseerd of gesteriliseerd en waar ook de kéfir bereid wordt; het alles is op eene wetenschappelijke wijze ingericht'* In het magazijn ernaast werden deze melkproducten, maar ook spek en eieren uitgedeeld. In de voorbouw was er naast een consultatielokaal met kleedhokjes, ook een 'duistere kamer' met bureel, terwijl er op de eerste verdieping naast de raadzaal een bacteriologisch en scheikundig laboratorium was met daarnaast een ruimte voor microscopisch onderzoek.

De vloerplaten zowel op het niveau van de kelder als op de eerste en de dakverdieping werden uitgevoerd in gewapend beton – *'ijzer-beton (béton armé)*. Ook de merkwaardige structuur van het balkenplafond in de raadzaal verbergt een constructie in ijzerbeton. Tegelijk met het gewapend beton, deden ook binnenmuren in *'luginó'* hun intrede. (42) Wanden en plafonds waren waarschijnlijk van

in het begin in lichte tinten geschilderd, terwijl het houtwerk van ramen en deuren oorspronkelijk bruin gevernist was: (43) het lijkt er op dat lichte kleuren eerst met de bouw van 'Licht en Lucht' hun intrede in het gebouw hebben gemaakt. Toch was 'Licht' reeds een sleutelbegrip in het Gesticht Arthur Van den Nest: zo er al niet rechtstreeks zonen daglicht binnenscheen, dan zorgden alvast verschillende 'lanterneaus' – koepels met daaronder platte lichten – voor indirect licht. (44) Van de twee platte lichten boven de twee trappen – de ene voor het publiek, de andere voor de portier – is het grote licht met geel en groene boord boven de traphal behouden gebleven. (45) Oorspronkelijk was er ook een groot licht boven de hall. Behalve het grote aantal ramen zorgden ook de vele houten deuren met grote waaiers en vleugels in glas voor een overvloedige lichtdoorstroming vanuit alle kanten van het gebouw.

DE ECLECTICISTISCHE ARCHITECTUUR VAN HET GESTICHT ARTHUR VAN DEN NEST

Terwijl de monumentaliteit van het Bureel van Weldadigheid eerder in de plastisch uitgewerkte natuurstenen gevelstructuur schuilt, is het Gesticht Van den Nest minder sculpturaal, maar eerder decoratief opgevat met kleurrijke sgraffitti en vloeiende bas-reliëfs. Beide gebouwen verschillen echter het meest door het andersoortige materiaal: waar de witte 'Selesie bakstenen van de Siegerdorfer Werke' de gevel van het Gesticht Arthur Van den Nest domineren, is dit de blauwe hardsteen in het Bureel van Weldadigheid. En waar de blauwe hardsteen slechts een paar accenten legt in het Gesticht Arthur Van den Nest, vormt de witte Gobertangesteent van het Bureel van Weldadigheid precies de achtergrond voor de geveldecoratie in blauwe hardsteen. In die zin vullen beide gebouwen elkaar aan en zijn elkaars complement.

De oorspronkelijk geplande niveaus van het Gesticht Arthur Van den Nest werden aangepast aan die van het Bureel van Weldadigheid, zodat het gevelconcept niet al te veel afweek van de bestaande gevel van het Bureel van Weldadigheid. Zo werden de onderste raamdorpels doorgetrokken, evenals de horizontale lijst onder de eerste verdieping en de daklijst.

Hoe ongewoon de raamindeling op het eerste gezicht lijkt, tegen de achtergrond van het toenmalige eclecticisme getuigt de vensterstructuur van een streven naar een geraffineerd evenwicht in een

▲ Gevel van het Gesticht Arthur Van den Nest, met op de voorgrond de laatste travee van het Bureel van Weldadigheid (Foto uit Van der Ven, 1909)

▼ Zicht op de voorgevel van het Gesticht Arthur Van den Nest, uitgevoerd naar ontwerp van Ferdinand Dermond en E.J. Tyck, na renovatie (2002) (Foto Oswald Pauwels)

▲ Restauratie van de sgraffiti door studenten van de Opleiding Conservatie/Restauratie (foto Karin Keutgens)

▲ Zicht op de polyvalente hal in het Gesticht Arthur Van den Nest voor de verbouwing van 1931: wachtzaal voor moeders en

hun kroost (ca. 1923)

(Foto uit 'Hommage au Docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

▼ Zicht op de polyvalente hal in het Gesticht Arthur Van den Nest na de verbouwing van 1931: de drie kleedhokjes links gaven toegang tot de zaal voor

röntgenonderzoek (X-stralen), de drie rechte tot die voor de raadpleging (na 1931) (Foto Philips, VRGT-archief, Antwerpen)

onevenwichtige gevelstructuur. Uitgezonderd de grote vensters in de linkse travee – die de stilistische overgang vormen met die van het Bureel van Weldadigheid – werden de overige vensters met één vaste horizontale dwarsbalk eenvoudiger maar niet minder verfijnd uitgevoerd. (46) Alle hebben afgeronde hoeken evenals de ramen van de zij- en de achtergevel. Gezien de grote variatie aan kozijnen werden alle types op ware grootte uitgetekend: hun merkwaardig afgeronde hoeken stemmen overeen met die in het platte schrijnwerk rond vensters en deuren, met de verticale rondingen van de binnen-

muren (7cm straal) en met de horizontale 'balzen (gorges)' rondom de plafonds zonder mouluren (2,5 cm straal). Deze afronding van muren, schrijnwerk en meubelen was bedoeld om behalve degelijk en gemakkelijk onderhoud te bevorderen, ook 'stofhoekjes' en vooral het 'voortwoekeren van microobnesten <te> beletten'. (47)

De vijf sgraffitopanelen in felle rode- en okerkleuren boven de vensters van de eerste verdieping werden ontworpen door Paul Cauchie (1875-1952), die bekend was geworden met de sgraffitigevel van zijn Brusselse woning, en die in een brochure van zijn bedrijf naar deze gevel in de Blindestraat verwees. (48) Het reliëfpaneel boven de deur is gesigneerd in de linkeronderhoek door beeldhouwer

Traphal in het Gesticht A. Van den Nest, na restauratie 2002 (foto Oswald Pauwels)

► César Schroevers (1884-?), die net als Dermond en Cauchie een oud-leerling is van de Antwerpse Academie. (49) Het reliëf stelt *'de drie zinnebeelden der weldadigheid'* voor onder de vorm van drie vrouwelijke torso's, waarvan het middelste (met diadeem) een spiegel of een rond voorwerp met een kronkelende slang vast houdt, het symbool voor de geneeskunde. De rechtse figuur heeft een kruid, plant of vrucht in de hand, en staat symbool voor de farmacologie. Het grote linkse reliëf stelt *'den troost aan de hulpbehoevende zieken'* voor: de zieke wordt recht geholpen door een engel tussen twee vrouwelijke en twee mannelijke torso's. Hoewel niet gesignd kan dit reliëf stilistisch toegeschreven worden aan dezelfde Schroevers of een onmiddellijk medewerker.

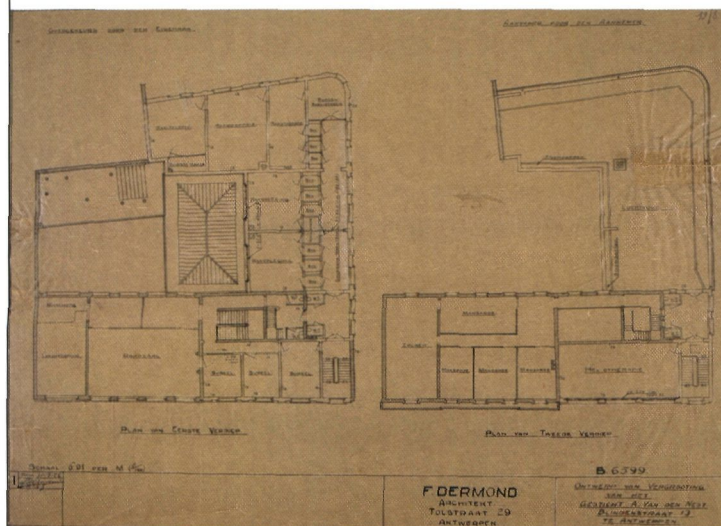
Gevel van 'Licht en Lucht' uitgevoerd naar ontwerp van Ferdinand Dermond (1923), met op de voorgrond rechts een glimp van de oude poortgang van het Minderbroedersklooster (Foto uit 'Hommage au Docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

Deze elegante decoratieve invulling is verder gezet in het interieur, waar de zwerige ijzeren balustrade van de grote trap in Comblanchien marmer hoge ogen gooit, (50) in tegenstelling tot de grote schouw in de raadzaal. Uitgevoerd in witte hardsteen van Morley met in de haard een geglazuurd dambordpatroon in bordeaux en oker, lijkt deze schouw te aarzelen tussen een traditioneel maar statisch en een modern maar experimenteel interieur. (51)

DE FUNCTIONELE ARCHITECTUUR VAN 'LICHT EN LUCHT' (FERDINAND DERMOND, 1922)

▼ Plattegronden van de eerste en de tweede verdieping van het Gesticht Arthur Van den Nest naar ontwerp van Ferdinand Dermond (1923) (OCMW-archief Antwerpen)

In 1922 werden dan de twee laatste huizen voor de oude kloosteringang aangekocht en afgebroken. Weer volgden verschillende ontwerpen elkaar op. In het nieuwe gebouw 'Licht en Lucht' plaatste Dermond behalve een nieuwe portierswoning, ook

een volledige eerste verdieping op de zij- en de achtervleugel van het Gesticht Arthur Van den Nest. Het ging om drie burelen, twee consultatiezalen met 12 kleedhokjes, drie lokalen voor radioscopie, radiografie en radiotherapie, evenals een kleine handbibliotheek. Op het gelijkvloers kwam een extra bureel. (52) Het gevelontwerp werd aangepast aan het bestaande Gesticht Arthur Van den Nest (53): de daklijst werd door getrokken, de rond-

▲ Zicht op de huidige voor- en zijgevel van 'Licht en Lucht' na renovatie (2002) (Foto Oswald Pauwels)

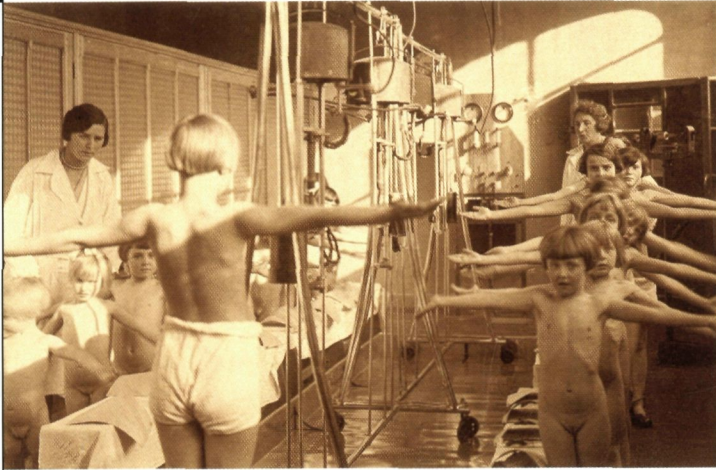
◀ Loket voor de inschrijving van patiënten op de gelijkvloerse verdieping van 'Licht en Lucht' (ca. 1923) (Foto uit 'Hommage au Docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

bogen boven de ramen afgezwakt tot afgeronde hoeken en tussen de traveeën werden pilasters ingewerkt. Meest afwijkend is de raampartij ter hoogte van het mansardedak van het Gesticht Arthur Van den Nest: achter drie gevelbrede vensters werd het lokaal voor de 'héliotherapie' ondergebracht, dat beurtelings als 'solarium' al of niet achter glas en als gymruimte werd gebruikt. Het echte open lucht solarium werd op het platte dak van de zijgevel ingericht.

De toegevoegde gevel bracht meer evenwicht in het bestaande gevelconcept: terwijl de uiterst linkse travee van het Gesticht Arthur Van den Nest geaccentueerd wordt door de breedte, valt het accent in de nieuwe gevel op de uiterst rechtse travee, waarvan het ritme zowel horizontaal als verticaal afwijkt – met op het gelijkvloers de ingang van de portierswoning, op de eerste en de tweede verdieping de portierstrap en daarboven de benaming 'Licht en lucht'. Opvallend is dat in deze nieuwbouw de interne structuur van het gebouw aan de buitenzijde zichtbaar is. De gevel is niet langer een verhullende facade met de bedoeling te imponeren, zoals bij de neo-Vlaams-renaissancistische gevel van het Bureel van Weldadigheid, maar een scherm in functie van de praktische werking van dit gebouw, dat volledig

transparant wordt ter hoogte van de drie traveebrede ramen naast de dakverdieping van het Gesticht Arthur Van den Nest. Ook het materiaal volgt deze trend. Van de witte geglazuurde Silesië bakstenen in de voorgevel van het Gesticht Arthur Van den Nest wordt afgezien: gewone bakstenen met accenten in witte hardsteen van Lavaux sluiten aan bij de reeds bestaande zij- en achtergevels in baksteen, met daarop langs de voorzijde – maar onzichtbaar vanop de straatzijde – een rood pannen zadeldak in plaats van het leien mansardedak van het Gesticht Van den Nest. (54) In feite werd er niet afgeweken van de oplossingen die Dermond & Tyck in 1907 bedachten toen ze de gevel van het Gesticht Arthur Van den Nest afstemden op die van het Bureel van Weldadigheid: platte herhaling in de vorm van imitatie van het naburige gebouw werd vermeden, hoewel de bestaande panden wel de inspiratie leverden voor een eigentijdse vormgeving.

Dat behalve 'Licht' ook 'Lucht' geen ijdel woord maar een programma was, valt onder meer af te leiden uit de inrichting van het solarium op het dak van de zij- en de achterbouw. Jonge patiëntjes volgden hier een luchtkuur achter een met bloemen versierde houten omheining. Daarvoor was ook de schoorsteen van het oude washuis en de stookketel

◀ Gymnastiek en heliotherapie in het solarium achter glas op de tweede verdieping van 'Licht en Lucht' (ca. 1923)

(Foto uit 'Hommage au Docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

van de centrale verwarming met enkele meters verhoogd. (55)

Dit dakterras, evenals de heliotherapie en de portierswoning werden via een nieuwe trap bereikt: de oude portierstrap naast de grote traphal was immers uitgebroken bij de uitbreiding met de eerste verdieping op de zij- en de achterbouw: hiervan rest alleen nog een donkere kamer (1908) – de enige in het huidige gerenoveerde gebouw. De sierlijke

balustrade van de grote trap in Comblanchien marmer (1908) stond model voor deze van de nieuwe 'portierstrap' (1923).

De muur- en vloersporen in de voormalige baden, toiletten en kleedhokjes vormden tot in 1998 een aaneensluitend verhaal van kleine en minder grote veranderingen, te beginnen bij de hoofdingang met de naam van de stichter in zwart marmer ingewerkt in een witmarmeren mozaïekvloer, en te eindigen tussen de paars-rose, witte en zwarte mozaïeksteentjes van het voormalige badgebouw achter de binnenplaats. De laatste kleurencombinatie is de oudste (1908) en is nu nog terug te vinden in de vloeren van de zijvleugel rechts en in de voorbouw links, waar ze de preciese locatie van de oude kleedhokjes aangeven. Deze vloeren waren gecombineerd met 2 meter hoge muren in witte 'gleizen steentjes' (56), geglazuurde wandtegels die in 1923 ook op de eerste verdieping werden aangebracht, maar die jammer genoeg recent verwijderd werden. Een grijs-rose granito-vulling met een vierkant rasterpatroon van roze en witte vloertegels is typisch voor de uitbreiding van 1923 en is nog terug te vinden in de voorbouw rechts.

▶ Dezelfde ruimte ingericht als tekenklas – na renovatie (2002)
(Foto Oswald Pauwels)

VERANDERINGEN IN 'LICHT EN LUCHT' (1931)

In of kort na 1931 werd de achterbouw van het gelijkvloers aangepast. In plaats van de 'wasserij' werd een nieuwe raadplegingsdienst voor zuigelingen geïnstalleerd, met daarnaast minstens één, later twee lokalen voor röntgenonderzoek met in totaal zes nieuwe kleedhokjes. (57) De keuken voor de melkbedeling werd omgevormd tot lokaal voor UV-bestraling, of zonnebank *avant-la-lettre*. De koepel boven de grote hall werd afgebroken om een medisch archief op de eerste verdieping te creëren: om het licht op de gelijkvloerse verdieping te behouden werden glastegels in het plafond van het gelijkvloers en een koepel in het dak van de eerste verdieping gestoken.

Waarschijnlijk werden toen ook heel wat houten ramen uitgekloofd en vervangen door ijzeren ramen, vooral in de zij- en de achterbouw. In de achterbouw werden vermoedelijk de oudste '*witte gleizen steentjes*' vervangen door groene glazuurtegels tot op 2m hoogte, terwijl de mozaïekvloeren vervangen werden door rode en gele tegels. De gele glazuurde wandtegels van de hall op het gelijk-

vloers zijn typisch voor de verbouwing in 1931: ze werden gecombineerd met een groot geel en bruin vierkant vloerpatroon.

HERBESTEMMINGEN, VERBOUWINGEN EN NIEUWE EIGENAARS

Niet oorlogsschade (58), maar een gezondere bevolking zorgde ervoor dat de werking van dit Instituut werd verlegd van de bestrijding van tuberculose (TBC), naar de bestrijding van nieuwe eigentijdse aandoeningen van de luchtwegen.

Ook bij de burens – het Bureel van Weldadigheid – was intussen één en ander veranderd. Sinds de overeenkomst van 1926 tussen de Stad Antwerpen en de Commissie van Openbare Onderstand, die het Bureel van Weldadigheid was opgevolgd, huurde de Stad het gebouw van het Bureel van Weldadigheid voor verschillende van haar diensten. In 1946 werd op de eerste verdieping van de voorbouw een tekenzaal ingericht voor de Stedelijke Dienst voor Openbare Werken: daarvoor werden muren uitgekloofd en verlegd en twee extra ramen in de

◀ Solarium in open lucht op het dakterras van 'Licht en Lucht' (ca. 1923) (Foto uit 'Hommage au Docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

►
Zicht op de binnen-
plaats van het
Bureel van Wel-
dadigheid
(Foto uit Van der
Ven, 1909)

►
Zicht op de recent
gerenoveerde
binnenplaats
(foto Oswald
Pauwels)

◀ Nieuwe doorgang tussen de binnenplaats van het Gesticht Arthur Van den Nest en het Bureel van Weldadigheid, uitgevoerd door ARCH-I naar ontwerp van architect Raymond De Braekeleer (Foto Oswald Pauwels)

achtergevel gestoken. (59) Verdere verbouwingen tasten de originele structuur van het gebouw verder aan. (60)

Intussen had de Stadsbibliotheek de achterbouw in gebruik genomen en voor het grootste deel ingericht als bewaarplaats voor boeken. In het voormalige magazijn was de jeugdbibliotheek en een wachtzaal ondergebracht. (61)

Na het vertrek in 1963 van de Stedelijke Dienst voor Openbare Werken naar de Desguinlei, werd het gebouw eerst een tijdlang in gebruik genomen door het Stedelijk Instituut voor Handel en Administratie, later in 1970 door de Stedelijke Politie. In de daarop volgende jaren werden er minder muren uitgebrouwen en verplaatst, maar waarschijnlijk minstens zoveel plafonds verlaagd en

schoorsteenmantels ingebouwd of uitgebroken. Terwijl de Politie in de voorbouw gehuisvest werd, bleef de Stedelijke Bibliotheek gebruik maken van de achterbouw tot haar vertrek naar de Lange Nieuwsstraat. Toen richtte ook de Academie in de linker zijvleugel en in een gedeelte van de eerste verdieping van de voorbouw enkele lokalen tot klassen in. (62) Toen de Stad Antwerpen in 1984 het gebouw aan de Belgische Staat overdroeg, kwam het onder de bevoegdheid van het Gebouwenfonds voor de Rijkscholen (ARGO). (63) Eerst op 1 juni 1994 verliet de Stedelijke Politie deze lokalen.

Het Gesticht Arthur Van den Nest was intussen reeds op 1 juli 1985 voor een symbolische frank overgedragen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, toen de Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding overgebracht werd naar de Provinciale Gezondheidsdienst in de Kronenburgstraat. Tenslotte werden op 1 september 1995 de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten samen met onder meer het Nationaal Hoger Instituut opgenomen onder de koepel van de Hogeschool Antwerpen.

EEN GRONDIGE RENOVATIE (2000-2002)

De Opleiding Conservatie/Restauratie nam in 1995 haar intrek in "De Blindestraat". De gebouwen droegen op dat moment de sporen van intensief gebruik, herbestemming, verbouwing en aanpassing gecombineerd met jarenlang minimaal onderhoud. De uitbouw van de opleiding tot de enige opleiding conservator/restaurator van kunstwerken op academisch niveau in Vlaanderen vastgelegd in het Hogeschooldecreet van 31/8/1994, ging gepaard met de noodzaak om te beschikken over aangepaste restauratieateliers.

Eerst werd er uitgegaan van een volledig nieuw gebouw, later werd geopteerd voor het behoud van de gevels aan de Blindestraat. In opdracht van de Hogeschool Antwerpen stelde architect Raymond De Braekeleer in overleg met de Afdeling Monumenten en Landschappen een renovatieproject op waarbij het behoud en de revalorisatie van de historische structuren en van de waardevolle interieurs voorop gesteld werd. De dwingende wettelijke eisen inzake onderwijsgebouwen, vooral met betrekking tot de brandveiligheid bepaalden in

►
Nieuwbouw aan de achterzijde van het Gesticht Arthur Van den Nest en het Bureel van Weldadigheid, uitgevoerd door ARCH-I, naar ontwerp van architect Raymond De Braekeleer (foto Oswald Pauwels)

◀ Venster van het kleuronderzoek uitgevoerd door studenten van de Opleiding Conservatie/Restauratie op een muur in het Gesticht Arthur Van den Nest (foto Mimi Debruyne)

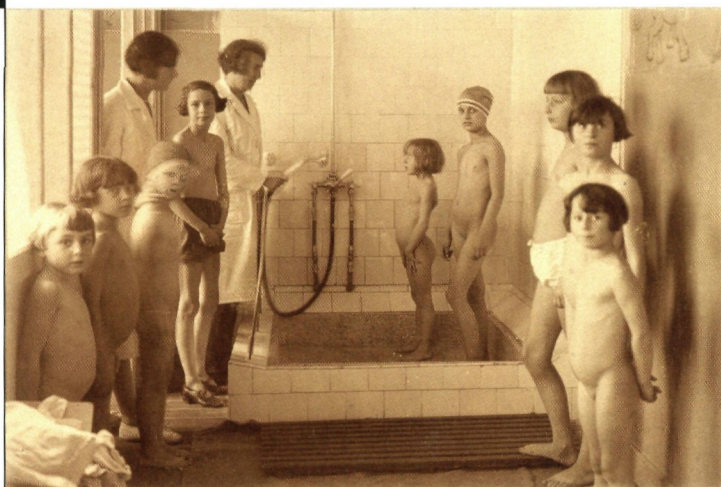
belangrijke mate het bouwprogramma. Een belangrijk en voor het gebouw gunstig gegeven was het feit dat de lokalen gebruikt zouden worden én voor theoretische cursussen én voor praktijklessen van kleine groepen studenten. Omdat hiervoor kleinere lokalen en restauratie-ateliers volstonden, konden waardevolle interieurs als de ontvangszaal behouden en gerestaureerd worden. Bovendien waren de studenten door hun studiekeuze en opleiding meer dan gewoon geïnteresseerd in deze lokalen. Ze werden betrokken bij het materieel-technisch onderzoek van de gebouwen en bij de restauratie zowel van de sgraffiti en de verguldingen aan de gevel als van het interieurmeubilair.

De drie hoofdgebouwen bleven behouden. (64) Later toegevoegde bijgebouwen werden gesloopt, ook de naburige kloostervleugel, waarin eertijds de keuken was gevestigd: hiermee werd tegelijk de oude doorgang gesloopt tussen de kloostergebouwen en de moestuin annex boomgaard, die reeds op het stadsplan van Vergilius Bononiensis te zien is. Deze nieuw open ruimte mocht niet bebouwd worden omwille van de bereikbaarheid van de academiegebouwen in noodgevallen. Hierdoor werden én het bouwvolume van het oude kloosterpand én dat van het Bureel van Weldadigheid voor het eerst definitief van elkaar gescheiden. Het magazijn (1895) naast de achterbouw van het Bureel van Weldadigheid werd eveneens gesloopt en vervangen door een hedendaags gebouw, waarin de noodzakelijke technische ruimten werden ingericht.

EVALUATIE IN TOEKOMSTPERSPECTIEF

De renovatie van zowel het exterieur als het interieur van het Bureel van Weldadigheid, het Gesticht Arthur Van den Nest en Licht en Lucht werd grondig aangepakt. Het doel was deze gebouwen hun oorspronkelijke kwaliteiten terug te geven, terwijl ze tegelijkertijd aangepast werden tot functionele eigentijdse restauratie-ateliers. Wat verloren ging aan authenticiteit in de kleine bijgebouwen, die zowel van armoede als van primaire publieke gezondheidszorg getuigden, werd gecompenseerd door de restauratie van de hoofdgebouwen, met onder meer het herstel van de ontvangszaal, de portico's, de sgraffiti enz. De meeste lokalen werden tot hun oorspronkelijk volume teruggebracht, een paar uitzonderingen niet te na gesproken. Door deze aanpak bleef het oorspronkelijk gabarit behouden: nog steeds zijn er zo'n 14 traveeën op de plaats van de oude gastvertrekken, voor deze in 1580 dichtgebouwd werden en er een *'blinde straete'* ontstond.

De particuliere woningen aan de andere kant van de voormalige kloosterpoort werden niet dichtgebouwd in de 16de eeuw, maar afgebroken in de 20ste eeuw. Met hun afbraak verdween ook de oude kloostermuur waartegen ze gebouwd waren. Samen met de oude boomgaard van het klooster vormt dit terrein nu de parking van de Hogeschool. Het zou mooi zijn, mocht in de loop van de volgende jaren,

▲ Douchehok in het Gesticht Arthur Van den Nest (ca. 1923) (Foto uit 'Hommage au Docteur R. Thieren (1903-1928)', VRGT-archief, Antwerpen)

▲ Gerenoveerde vloer in het Gesticht Arthur Van den Nest (voorbouw links): op de plaats van de verwijderde luginomuren werd de vloerplaat in beton vervangen door witte marmer. Het mozaïekpatroon in witte, zwarte en roze-grijze marmer duidt precies de contouren aan van het oorspronkelijke kleedhokje (Foto Oswald Pauwels)

wanneer hier een auditorium wordt gebouwd, rekening worden gehouden met de traditie van deze plek. Niets meer rustgevend en inspirerend dan een kleine boomgaard in volle stad: stel je voor, bloeiende appelaars op de plaats van een treurige parking!

Gebruikte afkortingen:

APA, Architectuurarchief van de Provincie Antwerpen
 ARGOAB, Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs,
 Archief Berchem
 OCMWAA, OCMW Archief Antwerpen
 RAA, Rijksarchief Antwerpen
 SAA, Stadsarchief Antwerpen

EINDNOTEN

- (1) Met bijzondere dank aan Raf De Smet, Joost Caen en Dirk De Cuyper van de Hogeschool Antwerpen en aan Madeleine Manderijck van de Afdeling Monumenten & Landschappen Antwerpen.
- (2) DEBRUYN, M., *Hogeschool Antwerpen, Bouwhistorisch onderzoek van de Campus*, Antwerpen, april 1997.
- (3) SCHOUTENS, P. Fr. S., *Geschiedenis van het voormalig Minderbroederklooster van Antwerpen (1446-1797)*, Antwerpen, 1894, p. 5-14.
- (4) SAA, *Iconografie*, 57/9c.

Jan-Baptist BLOM (Weiler 1748 - Antwerpen 1825) studeerde bouwkunde aan de Antwerpse Academie en was vanaf 1780 ook leraar aan dezelfde school. Tegelijk was hij in dienst van de stad Antwerpen. In 1798-99 kon hij de afbraak van de Antwerpse kathedraal beletten, die hij later restaureerde. In 1823 plaatste hij het Venerabelaltaar in de kathedraal, naar ontwerp van J. LE MINEUR: Zie DE BARSEE, L., *Bouwstoffen voor de geschiedenis van Antwerpen in de XIXde eeuw*, Antwerpen, 1964, p. 258.

- (5) Op het stadsplan van Vergilius Bononiensis (ca. 1565) staan woningen aan weerszijden van de kloosterpoort in de Blindestraat. Een zestal woningen ten westen van de poort en het ziekenhuis maakten deel uit van het klooster. Vergelijk met de gravure van Sanderus en het plan van Blom.
- (6) De Blindestraat wordt voor het eerst vermeld in 1504: 'de nyu strate liggende aen des godshuys vanden observanten', en later in 1578 als 'de strate loopende vande cappelle van gratien na de minrebrueders toe'. Eerst in 1580 wordt er verwezen naar het 'blinde' uitzicht van de straat 'gelegen achter de minrebruederen die men heet de blinde strate'. Zie VAN DE WEGHE, R., *Geschiedenis van de Antwerpse straatnamen*, Antwerpen 1977, p. 113, noten 99 (1504), 100 (1578), 101 (1580).

In de literatuur gaat men ervan uit dat deze straat zo werd genoemd omdat er twee blinde muren waren, aan de ene zijde de kloostermuur, aan de andere zijde de muur van de aanpalende hovingen. Daarbij wordt geen rekening gehouden met de straatnaamverandering tussen 1578 en 1580. Vermoedelijk moet de verklaring gezocht worden in het feit dat de woningen ten westen van de kloosterpoort in de Blindestraat – de gastenvertrekken van het klooster – 'geblindeerd' werden uit veiligheidsoverwegingen (zie noot 7): zo verdeelde in 1578 een 1m dikke muur de kloosterkerk in twee, waardoor hervormingsgezinden en roomskathol-

lieken tegelijkertijd hun erediens konden beleven, zonder dat er rake klappen hoefden te vallen. SCHOUTENS, *op. cit.*, p. 53 & 73.

- (7) SAA, *Iconografie*, D 03/06b. Dit plan draagt het opschrift 'Sieckhuijs van de Minnebroeders'. Deze benaming werd echter in een latere fase aan het plan toegevoegd: stilistisch wijkt het handschrift van dit opschrift volledig af van de overige aanduidingen - 'plaetse' (kleine binnenplaats) en 'kuecken' (keuken). Bovendien is dit opschrift geschreven daar waar zich de binnenplaats van het ziekenhuis bevindt, achter de gastenvertrekken en naast het ziekenhuis (zie Sanderus'plan). Omdat er aan de achterzijde van deze woningen geen enkele aanduiding van een doorgang of verbinding is met het eigenlijke ziekenhuis en elk van deze woningen een aparte voordeur heeft, is het weinig waarschijnlijk dat deze huizen oorspronkelijk deel uitmaakten van het ziekenhuis.

Omdat de stad in 1581 deze huizen nog had verkocht aan koopman Janne Nuyts, die hier een soort home voor verwaarloosde kinderen inrichtte, is de kans groot dat dit plan verband houdt met deze verkoop. SCHOUTENS, *op. cit.*, p. 77, noot: *Colleg. Actenboeken, Arch.*, III, nr. 398: verkoop 5/8/1581; p. 252.

In dat geval lijkt het opschrift te wijzen op de herbesteding van deze huizen na de terugkeer van de Minderbroeders in 1585. Nuyts heeft toen immers net als alle anderen zijn pas verworven bezit terug moeten afstaan aan de broeders, omdat deze maatregel voor alle eerder geconfiscerde goederen gold. Of de panden toen reeds omgebouwd waren tot slaapzalen voor de kinderen, dan wel ingericht werden tot ziekenzalen bij de verbouwing van het ziekenhuis in 1585, verandert weinig aan het feit dat deze huizen tot zalen verbouwd zijn. Bij een vergelijking van het 16de-eeuwse plan met dit van Blom (1797) en met een verbouwingsplan van 1838, valt de overeenkomst op tussen de binnenstructuur (onder meer de locatie van de schouwen). Het feit dat Sanderus hier in 1727 gastenvertrekken optekent, 'cubacula hospitum', is daar niet mee in strijd: zogenaamde 'dortoirs' of slaapzalen waren één aanschakeling van houten schotten, die naargelang de nood zich voordeed zowel door zieken als door pelgrims konden worden gebruikt. SAA, *Iconografie*, E 04/60, 29/11/1838.

- (8) De voorhuizen zijn ca. 6,5m diep (23 voet): deze diepte is nagenoeg identiek aan die van de huidige voorste vertrekken van het gebouw ten westen van het Bureel van Weldadigheid, van het eigenlijke Bureel van Weldadigheid, van het Gesticht Arthur Van den Nest en van Licht en Lucht. Meest informatief voor het gabarit van deze woningen waren tot voor kort de sporen op de oostelijke buitenmuur van Licht en Lucht: tegen deze wand leunde de oude 16de-eeuwse ingangspoort aan. Zie SAA, MA 20632/1: doss. 13572.

De ca. 2,8m (10 voet) diepe binnenplaatsen eindigden aan het begin van de huidige binnenplaatsen in het Bureel van Weldadigheid en het Gesticht Arthur Van Den Nest.

Van de 3,5m (12 voet) diepe achterhuizen zijn daarentegen alle sporen zoek: waarschijnlijk heeft dit te maken met de 16de-eeuwse verbouwingen van deze woningen. Een vergelijking van het 16de-eeuwse grondplan met dit van Blom wijst op volgende verbouwingen: 1. het dicht metsen van voordeuren en kruisvensters,

2. de verbouwing van achterdeuren tot kruisvensters, 3. de afbraak van keukens en latrines, 4. het samensmelten van de zes 'plaetse', keukens en latrines tot één binnenplaats naast het ziekenhuis.

Met dank aan architect-stedenbouwkundige en bouwhistoricus Rutger Tys voor de controle op de correctheid van de hypothesen vermeld in deze en in vorige noot.

- (9) RAA, H 130: 9 Pluviose X (29/1/1802): brief van 31/10/1846.
 (10) OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1820-29.
 (11) OCMWA, *Fotoarchief*, Prent 26.
 J. LE MINEUR ontwierp in 1823 de bekroning van het Venerabelaltaar in de kathedraal, dat Jan BLOM in 1821 had opgebouwd. Zie DE BARSEE, L., *Bouwstoffen voor de geschiedenis van Antwerpen in de XIXde eeuw*, Antwerpen, 1964, p. 258, 262.
 (12) VAN DER VEN, F., *Het Weldadigheidsbureel van Antwerpen*, Antwerpen, 1909, p. 16.
 (13) Stadsarchief Antwerpen, *Modern Archief*, 3597/14, doss. 24: 1829.
 (14) ABELSHAUSEN, A., *De Antwerpse Werkhuizen van Liefdadigheid (1802-1870): Weldadigheidsinstelling of fabriek?* In: *Annalen van de Belgische Vereniging voor Hospitaalgeschiedenis*, XX, 1983, p. 64-65.
 (15) Zo waren op een oppervlakte van 447m² slechts 20 'armen' aangesteld voor het stockeren, wassen, verven, spinnen, torsen en bewerken van de wol voor 6 leerling-wevers. Daarnaast waren er nog 2 'armen' aangesteld om doodkisten te maken voor de begravenis van de armen. OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1850-59: 27/8/1858.
 (16) OCMWA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1860-69: 12/8 en 4/11/1867.
 VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 16.
 (17) Het academisch onderwijs huldigde toen de opvatting dat vakken als tekenen, schilderen en beeldhouwen het best konden geleerd worden via de imitatie van allerlei modellen- en tekenboeken. Eerst met VERLAT (1876-1885) vlogen de oude prenten van VAN BREE naar de zolder en begon men naar pleisteren modellen te tekenen. Zie *Een tempel bouwen voor de Muzen. Een korte geschiedenis van de Antwerpse Academie (1663-1995)*, Antwerpen, 1995, p. 22.
 OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1870-79: 27/11/1871. Archief Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen, *Modern Archief*, 594, 28 en 30/11/1871, 9 en 22/1/1872. Stadsarchief Antwerpen, *Bibliotheek*, 3542: *Jaarverslag van de Academie*, 1873, p. 32.
 SAA, *Modern Archief*, 3597/42, deel 4: aanbesteding van 10/2/1872.
 (18) OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1870-79: 9/11/1878: de plannen voor dit project omvatten zowel het gebouw van het Bureel van Weldadigheid als het Gesticht Arthur Van Den Nest. Victor DURLET opereert als 'architecte, maçon et entrepreneur' vanuit de Sint-Jorisvest 75, Antwerpen. In 1877 was Durllet aangezocht voor de bouw van de sociale woningen in de Stuivenbergwijk te Antwerpen: Boerhaavestraat 3-19, Frans De Corte-straat, Matigheidsstraat en Onderwijsstraat 1-15 en 2-18. De

- gevel van de pastorie van de Sint-Jansparochie (1901) roept remniscenties op aan die van het Bureel van Weldadigheid. Zie: *Bouwen door de eeuwen heen*, 3nc, p. 55-56, 3nd, p. 209. APA, Stamboom van de familie Durllet. - Met dank voor de aanvullende informatie bezorgd door Mevrouw Andrée Durllet.
- (19) OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1870-79: niet geda-teerd beschrijvend en berekend bestek. Hoewel niet gesigneerd, moet dit bestek aan DURLET toegeschreven worden gezien de overeenkomst van dit handschrift met de door hem onderteken-de brief van 9/11/1878.
- (20) SAA, *Gemeentebld*, 26/10/1886.
- (21) Het oude Bureel van Weldadigheid had in de Korte Klarenstraat een pand gehuurd, waarin de apotheek en het 'laboratorium' ondergebracht waren. Van deze interieurs bestaan twee 'rustieke' schilderijen van een zekere Willem ALBRACHT (1861-1922) in de reserve van de collectie van het Stedelijk Volkskundemuseum.
- (22) OCMWAA, *Plannen*, Map 7: plan 41 tot en met 46. Deze plan-nen op schaal 1/100 zijn gedateerd 30/10/1886. Het gaat om plannen van het gelijkvloers (41), de eerste verdieping (45), de kelders (46), de zolders en bedaking (44), evenals een tekening van de voorgevel (42) en een snede (43).
OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1886: 20/11/1886. Volgens de aanbesteding voor de afbraak van het oude gebouw moesten de binnenmuren van de kelders uitgebroken worden tot op de bestaande vloer, die 'met den bessem schoongemaakt' moest worden. OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1887: *Weldadigheidsbureel van Antwerpen. Aanbesteding van gebouwen om afgebroken te worden*, 7/2/1887.
De eigenlijke aanbesteding van 1 juni 1887 specificeerde echter de volledige ontmanteling van de oude funderingen en het verbod van hergebruik van de oude materialen. SAA, *Modern Archief*, 13830/362, deel 2d: *Aanbesteding van 1/6/1887*. OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1887: *Beschrijving en voorwaarden van uitvoering der werken voor het opbouwen der lokalen van het Weldadigheidsbureel te Antwerpen*, 1/6/1887, goedgekeurd door het College van Burgemeester en Schepenen op 27/6/1887 en toegewezen aan aannemer Torfs.
- (23) OCMW4AA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1887: *Berekend bestek der werken minder uit te voeren ingevolge het achteruitbouwen van twee meters op de bestelde lijnrichting der Blindestraat*, 10/10/1887.
- (24) VAN DER STAR, C. M. ism. Studenten Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie: *Schade-inventarisatie van de natuurstenen gevels Bureel van Weldadigheid en Instituut Van Den Nest*, Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie, maart 2001, onuitgegeven rapport, p. 7, 19, 12, 14.
- (25) DE BLAERE, L., in: *Stratigrafisch onderzoek Gesticht Arthur Van den Nest/Bureau van Weldadigheid*, Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie, onuitgegeven rapport, 2000-2001: Bureau van Weldadigheid, schrijnwerk van ramen en deuren: 'donkerbruine vernis'.
- (26) Zie foto VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 17.
- (27) Zie foto VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 17 v°.
- (28) VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 52.
- (29) 56. Zie foto VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 17 v°.
- (30) Zie foto VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 15 v°.
- (31) DE BIN, A., BAETEN, E., COLPAERT, P., GRUGEON, S., VAN BOCKSTAL, E., *Onderzoeksrapport: stratigrafisch onderzoek in Licht en Lucht, Van Den Nest en Bureau van Weldadigheid*, Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie, 1ste meestergraad C/R Muurschilderkunst, 2000-2001, onuitgegeven rapport:
- bestuurszaal of lokaal G 15: 'één verflaag rechtstreeks op de drager'
- bureel van de secretaris of lokaal G 16: 'een combinatie van houtimatie en kleurvlakken: donkergroen en roodbruin'.
Tijdens de renovatiewerken bleek dat onder het neo-rennaissance plafond van de bestuurszaal het oorspronkelijke vlakke plafond verborgen zat.
- (32) VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 17-18.
Henri VERBUECKEN (1848-1926) had als 'peintre-décorateur' lessen schilderkunst gevolgd aan de Antwerpse Academie. Zijn reputatie dankte hij onder meer aan zijn bekroonde meubelontwerpen op de Wereldtentoonstellingen van Londen, Amsterdam en Antwerpen. Behalve voor de interieurs van Restaurant La Rade (1896) en van de Salons De Laet (1913) is Verbuecken vooral bekend voor zijn bijdrage aan de decoratieve schilderijen van de Egyptische tempel in de Antwerpse Zoo.
Zie WARMENBOL, E., & MACLOT, P., *Tempel en stal in één: de Egyptische tempel in de Antwerpse Zoo in kunsthistorisch en historisch perspectief*, in: *M & L*, 1988, 7/7, p. 31-35.
- (33) VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 19.
- (34) VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 17.
Dat blijkt uit een vergelijking van het plan van HERTOOGS met dit van DERMOND & TYCK:
OCMWAA, *Plannen*, Map 7: plan 16, oktober 1895, HERTOOGS, *blad 1: Bureel van Weldadigheid: Verandering en vergroting der lokalen. Plan gelijkvloers. Plan kelders en funderingen*.
OCMWAA, *Plannen*, Map 7: plan 10: 12/9/1907, DERMOND en TYCK, *Hoofdlokaal Blindestraat - Plan van gelijkvloers en 1ste verdieping*.
- (35) SAA, *Modern Archief*, 20313/1, Doss. 609, 1896: aanvraag van 28/4/1896 goedgekeurd op 1/5/1896.
- (36) SAA, *Modern Archief*, 20329, Doss. 76, 1898: aanvraag van 29/1/1898 goedgekeurd op 4/2/1898.
- (37) Wanneer DERMOND & TYCK in 1907 de bestaande toestand uittekenden ter gelegenheid van de installatie van een centraal verwarmingssysteem, was deze uitbreiding alvast een feit. OCMWAA, *Plannen*, Map 7: plan 10, 12/9/1907. OCMWAA, *Bureel van Weldadigheid*, doss. 1907: aanbesteding 12/9/1907.
- (38) De schenking werd betekend bij notariële akte op 24 augustus 1906 voor Mr. Jan Teurlings. Het Bureel van Weldadigheid kon beschikken over deze som, maar verplichtte zich aan volgende voorwaarden te voldoen:
'1. een lokaal voor kosteloze raadplegingen op te richten voor behoeftige teringlijders, op het perceel bouwgrond liggende ...
2. bedoeld verpleeghuis op te richten in overleg met de Antwerpse Afdeling van den Nationalen Belgischen Bond tot bestrijding der Tering, en aan deze Afdeling den geneeskundigen dienst der tering-

glijders toe te vertrouwen en te dien einde haar het op te richten lokaal kosteloos in bruikleen toe te staan. Deze overeenkomst werd bekrachtigd bij Koninklijk Besluit van 12 januari 1907.

VAN DER VEN, *op. cit.*, p. 58-59.

Bij de overdracht van het Gesticht Arthur Van den Nest aan de Academie in 1985, werd overeengekomen dat het portret van de stichter steeds op de schoorsteenmantel in de raadzaal zou blijven hangen: mondelinge mededeling door Mevr. De LAET (Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding). Men heeft zich strikt aan deze overeenkomst gehouden: alleen is intussen de monumentale lijst verdwenen.

- (39) APA, Ferdinand DERMOND: *Curriculum Vitae*, 19/2/1954; *Jubileumalbum van den Kring voor Bouwkunde, 1900-1910*, Antwerpen, 1910, p. 38-42. (uitgave van de Kon. Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen); *Koninklijke Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen*, 1932, nr. 5, p. 85-86; *Koninklijke Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen, Bouwkunst, stedenbouw en decoratieve kunsten*, 1935, nr. 3, p. 80.
- Ferdinand DERMOND (Antwerpen 1880-?) studeerde bouwkunde aan de Antwerpse Academie en was een persoonlijk leerling van J. Evrard. Hij ontving een erediploma op de internationale tentoonstelling in Milaan (1906), evenals voor de spreekkamer in het Paviljoen der Decoratieve Kunsten op de Wereldtentoonstelling te Antwerpen (1930). Hij bouwde zowel particuliere woningen, villa's en modelhoeven, als openbare gebouwen, die hij meestal vergrootte. Als jarenlang secretaris van verschillende architectenverenigingen volgde hij de ontwikkelingen van de architectuur op de voet. Het modernisme dat hij nastreefde was doordacht en genuanceerd, 'un modernisme sensé'.
- (40) Het oudste algemeen voorontwerp dateert van 26/11/1904: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: plan 54.
- Meer gedetailleerde voorontwerpen dateren van 9/6/1905: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: opstand voorgevel (tekening 49); gelijkvloers (plan 50, en plannen 55-57 van mei 1905); kelder, eerste en tweede verdieping (plan 51); gelijkvloers en eerste verdieping (plan 52); dwars- en langsnede (plan 53).
- De goedgekeurde ontwerpen dateren van 15/2/1906: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: opstand voorgevel (tekening 58 = 65 & 71); kelders (plan 60 = 67=72); gelijkvloers (plan 59 = 66); 1ste verdieping (plan 61 = 68=73); doorsnede A-B (plan 62 = 69=74); doorsneden C-D, E-F, G-H (plan 63 = 70=75).
- De aanbesteding werd toegewezen aan aannemer Enzlin: SAA, *Modern Archief*, 1330/19: 15/2/1906: *Lastkobiet voor het opbouwen van een verpleeghuis voor teringlijders in de Blindestraat, te Antwerpen*.
- SAA, *Modern Archief*, 20429/2, Doss. 183: aanvraag van 7/2/1907, goedgekeurd op 20/2/1907.
- De uitvoeringsplannen dateren van 1907: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: kelders (plan 96, 19/8/1907); gelijkvloers (plan 97, 2/9/1907); 1ste verdieping (plan 98, 16/10/1907); doorsneden (plan 99, 17/10/1907).
- (41) APA, *Jubileumalbum van den Kring voor Bouwkunde, 1900-1910*, Antwerpen, 1910, p. 38. (uitgave van de Kon. Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen).

(42) Deze 'lugino'muren waren opgetrokken uit platen van geperst cement, asse en ander bouw materiaal. De 'lugino'muur tussen de raadzaal en de doorgang werd recent verwijderd en vervangen door gyprocplaten.

(43) JOUKES, F., e. a. in: *Stratigrafisch onderzoek Gesticht Arthur Van den Nest/Bureau van Weldadigheid*, Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie, onuitgegeven rapport, 2000-2001.

(44) OCMWAA, *Plannen*, Map 19: plan 136: 10/2/1923; plan 137: 26/2/1923.

(45) 103. OCMWAA, *Plannen*, Map 19: plan 8: 11/7/1922.

(46) OCMWAA, *Plannen*, Map 19: plan 111, 4/1/1908.

(47) APA, *Jubileumalbum van den Kring voor Bouwkunde, 1900-1910*, Antwerpen, 1910, p. 38. (uitgave van de Kon. Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen).

(48) *Entreprise générale de décorations en sgraffito pour façades & intérieurs*, uitgegeven door: Paul Cauchie, 5, rue des Francs, à Bruxelles: Sint-Lucasarchief, Brussel. GUEUNS, S., VAN LANDEGHEM, N., ASAERT, P., *Onderzoeksrapport sgraffitti Van Den Nest*, Hogeschool Antwerpen, Opleiding Conservatie/Restauratie, 2de meestergraad C/R, Muurschilderkunst, 2000-2001, onuitgegeven rapport, p. 2, voetnoot 1.

In 1905 had Paul CAUCHIE (Ath 1875 - Etterbeek 1952) de gevel van zijn woning in Etterbeek nagenoeg volledig met sgraffiti bekleed. Aan de Antwerpse Academie had Cauchie die uit het atelier van J. F. Portaels kwam, avondcursussen gevolgd in de architectuur: J. VANDENBREEDEN, *Het huis Cauchie: een woning met een speciaal karakter*, in: M&L, 1983, nr. 6, p. 20-23.

(49) César SCHROEVENS (Antwerpen 1884 - Brussel?) was oudleerling van de Antwerpse Academie voor Schone Kunsten (F. Joris en J. Lambeaux) en is bekend om zijn eclectische stijl.

(50) OCMWAA, *Plannen*, Map 19: plannen 117, 118, 119: 28/1/1908; plan 120: 7/2/1908; plan 121= plan 64: 15/5/1908; plan 122: 11/2/1908; plan 98: 16/10/1907.

(51) OCMWAA, *Plannen*, Map 19: plan 124: 25/2/1908; plan 125 en 126: 9/3/1908; plan 68: 15/2/1906; plan 130: 17/1/1908.

(52) De ontwerpen dateren van 31/3/1922: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: kelders & gelijkvloers (plan 77); 1ste & 2de verdieping voorbouw (plan 76); gevels langs de openbare koer & doorsnede (plan 3). De uitvoeringsplannen kwamen nog in hetzelfde jaar tot stand: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: gevel en doorsnede voorbouw (plan 9 = 83, 11/7/1922); kelders & gelijkvloers (plan 80: 22/4/1922 gewijzigd = plan 7: 11/7/1922 = plan 40: 30/5/1923); 1ste & 2de verdieping - voorbouw (plan 5 = plan 8: 11/7/1922 = plan 79: 22/4/1922 gewijzigd); gevels openbare plaats, & doorsnede A-B/C-D (plan 10 = plan 82: 11/7/1922); 1ste verdieping - achterbouw (plan 81: 9/5/1922 gewijzigd)

(53) De voorontwerpen van gevel en doorsnede voorbouw: OCMWAA, *Plannen*, Map 19: (plan 2: niet gedateerd); (plan 2b: 22/4/1922); (plan 138 & 140-141: 20/5/1922); (plan 139: 28/6/1922).

(54) Het lastenboek van 'Licht en Lucht' kon niet terug gevonden worden in de archieven.

(55) 102. OCMWAA, *Plannen*, Map : plan 133: 16/3/1931; plan 134: 31/3/1931; plan 135: 28/4/1931.

- (56) SAA, *Modern Archief*, 1330/19: 15/2/1906: *Lastkohier voor het opbouwen van een verpleeghuis voor teringlijders in de Blindestraat, te Antwerpen*, p. 20, art. 20.
- (57) OCMW Archief, *Plannen*, Map 19: plan 133: 16/3/1931; plan 134: 31/3/1931; plan 135: 28/4/1931.
- (58) Provinciearchief Antwerpen, *COO, Gesticht Arthur van den Nest. Blindestraat 13/15*. Oorlogsschade. 6/9/1949.
- (59) SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/366, plan B: *gv + 1ste verd. Vroegere toestand*, augustus 1946.
SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3742, *Blindestraat 9: burelen, bibliotheek, academie, ontwerp voor veranderingswerken*, april 1946 = ARGOAB, niet genummerd plan, april 1946.
SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3744, *Blindestraat 9: vergroten tekenzaal*, 30/12/1949.
- (60) De linkerzijvleugel werd verbouwd tot kantoorruimte, het sanitair uitgebreid en een tweede tekenzaal op de eerste verdieping ingericht. In de rechterzijvleugel werden het voormalige laboratorium en een deel van de galerie ingericht tot refter, toiletten werden verplaatst en de eerste verdieping van de rechtervleugel verbouwd tot tekenzaal. SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3743: *Blindestraat 9: inrichting van refter en WC-plaats*, 10/11/1949; DW/G/377, plan M, 6/2/1950; DW/G/376, plan L; DW/G/375, plan K.
Op de binnenplaats werd één der twee portico's tot telefooncel verbouwd. ARGOAB, niet genummerd plan, 16/11/1949.
Op de tweede verdieping van de voorbouw werd het archief en een lichtprenter ondergebracht. SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/372, plan H, juni 1950.
Een terras werd bijgebouwd aan de achterzijde van de voormalige apothekerswoning. SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3745: *Blindestraat 9: bouwen van een terras*, 9/1/1950. ARGOAB, niet genummerd plan, januari 1949, blad 1 & 2.
Tenslotte werden ook de kelders heringericht en aangepast als archiefruimte. SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3746: *Blindestraat 9: kelderplan* = ARGOAB, niet genummerd plan, blad 2, 6/2/1950.
In 1954 werden vier bureaus op de eerste verdieping van de rechte vleugel ingericht. SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3747: *Blindestraat 11: indeling der burelen* = ARGOAB, niet genummerd plan, blad 1, 10/2/1954.
- (61) ARGOAB, niet genummerd plan, blad 8, 9/1/1950; SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/367 plan C, blad 9, 28/8/1950.
- (62) SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/3749: *Blindestr. 9-11: Politiebureel, bibliotheek en academie: verdeling lokalen*, maart 1970 = ARGO Archief, niet genummerd plan, blad 3, maart 1970.
SAA, *Modern Archief, Bouwdossiers*, DW/G/390 plan Z, feb. 1976.
- (63) Archief Stedelijk Patrimonium Antwerpen, *Eigendomscontract*, 3/7/1985.
- (64) Nadat op 26 juni 1998 een bouwvergunning voor de renovatieplannen van architect De Braekeleer verleend was, moest deze laatste afhaken omwille van gezondheidsredenen. Het project werd overgenomen door Arch-I. Architect Herwig Hermans en zijn medewerkers stonden voor de moeilijke taak om het renovatieconcept in de praktijk uit te voeren. Een restauratiepremie-dossier werd bij de Vlaamse overheid ingediend en bij ministerieel besluit van 23 oktober 1998 toegekend. De raming van het volledige project bedroeg 130.294.023,-BEF, waarvan 23.344.600,-BEF in aanmerking genomen werd voor de restauratiepremie; de Vlaamse gemeenschap droeg 50% bij in de kosten, de Provincie en de Stad Antwerpen elk 15%. De aanbesteding vond plaats op 4 april 2000 en de werken werden toegewezen aan de T.V. Brebuil -Van De Heyning (Antwerpen). De werken zelf startten in augustus 2000 en waren voltooid in het najaar van 2002.

Mimi Debruyne is kunsthistorica en bouw-historisch onderzoeker.

Madeleine Manderyck is consulente onroerend erfgoed bij de Afdeling Monumenten en Landschappen.

The 'Prijs Van de Ven'

The 'Prijs Van de Ven' (Van de Ven Prize) was a yearly architectural contest, running from 1928 until 1968, with a nine year break between 1941 and 1950.

The contest was organised by Emile Jean Van de Ven, owner of a firm producing building components. The Van de Ven firm manufactured amongst others the 'WOCO' -door with standardised dimensions and the rational Cubex - kitchens, a design by Louis-Herman De Koninck.

The Van de Ven prize was an attempt to direct the interest of the general public towards modern architecture. It certainly succeeded to capture the attention of the modernist architects and was for many years the main yearly event involving modern architecture.

The first 10 years of the Van de Ven prize were previously covered in M&L 17/2. Now the period 1950-1968 is treated. The Van de Ven prize results, with their ups and downs, paint a realistic picture of the evolution of Belgian architecture during this time.

Conversion of three historic houses in the Blindestraat to the Hogeschool Antwerpen

These three houses date back to the end of the 19th and the beginning of the 20th century, and are located on the spot of the previous guest house and hospital of the former Monastery of the Minor Friars. The outer cloister wall still coincides with the actual border line between the present 'Academie Campus' and the neighbouring houses. Its outlooks are represented by Sanderus' etching of 1727. More detailed information about this historic complex is given by Blom's map of the ground floor in 1797.

About that time the monastery was closed down, to reappear as a public building at the beginning of the 19th century. The northern and western parts had become 'Académie des Beaux Arts', the southern and eastern parts 'Bureau de Bienfaisance'. Later on, many important architecture professors of the Academy were involved in the rebuilding and enlargement, so that this historic site has become a style-book of architecture.

The 'Bureau de Bienfaisance' in the Blindestraat organised a work programme for the poor people of Antwerp in the so-called 'Ateliers de Bienfaisance'. In order to underline this new destination, the architect Le Mineur erected a new façade in neo-classicistic style in front of the old building in 1825. By the time the economic constellation had changed in 1870, the 'Ateliers' were closed down and the 'Bureau' was refashioned into an organisation focusing on the physical health of the poor. This time the old building was broken down and a new building was erected in 1887 by Victor Durler in neo-Flemish Renaissance style. Its concept was based on the former buildings – a

square amidst four aisles. The same style decorated the interior of the secretary's office, the reception hall and the trustees' office. The last one was furnished by Henri Verbuecken, at that time a well known decorator. Shortly afterwards, the building was enlarged with some extra physicians' cabinets and a hall. But even this enlargement was not enough to answer the needs.

The donation by Arthur Van den Nest, a leading politician, made it possible to erect a new building where the old hospital had been. It was named after its benefactor and was built by Frans Dermond and E.J. Tyck in an eclectic style, with a lot of windows and glass panes in the doors. The elegant façade was decorated with sgraffiti by the famous Paul Cauchie and with two reliefs by César Schroevens. At the opening in 1908, it had, apart from a public bath and a public laundry for sheets, amongst oth-

ers, a kitchen for the distribution of food, especially milk. The laboratory on the first floor was specialised in the detection of TBC.

In 1923 the back of this building was enlarged by the same Dermond with an extra floor. In front the third house, 'Licht en lucht' ('Light and Sky'), was added in a functional style. Especially the front windows on the second floor and the sun-terrace on the first floor at the back proved that its name was not a mere invention. Inside the building, the laundry and kitchen had been converted into consultation rooms, rooms for X-rays research and UV-therapy. Upstairs heliotherapy was introduced, especially for youngsters. In 1931 Dermond added an archive room on top of the former big entrance hall – without diminishing the light downstairs.

After the Second World War both institutes, the 'Bureau van Weldadigheid' and 'Gesticht Arthur Van den Nest' gradually lost their purpose, as public health had considerably improved. Therefore, these institutes were integrated into other administrative units and were moved to other buildings in the city. Meanwhile, other public services moved in, first public works, later on the police force, and finally the Academy of Fine Arts. Because the Academy was integrated in the 'Hogeschool Antwerpen' on 1 September 1995, the latter institution started the renovation of these buildings in 2000. At the back, where the former public bath had been, a new building was erected in a contemporary style by bureau ARCH-I, executing the plans made up by architect De Braekeleer in 1998. Before the Department of Conservation and Restoration was housed in this complex in September 2002, it was renovated following the highest possible standards with the help of the students, who were moving in afterwards.

